

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות ראשי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

מבורת הש"ם
עם הוכחות

תלמוד בבלי <עוז והדר> - יז נדרים / תלמוד בבלי {עמוד 181} (726077)

יח

תוספות רי"ד <עו והדר> - נדרים / טראני, ישעיה בן מאלי (רי"ד) {עמוד 19} (726077)

ב

תוספות ר"ד על מסכת נדרים

[ג' ע"ב - פ"א ע"ב]

ר"ד בן נורי אמר ישר שטא גירשנה ותרמא אסורד
 פ"א ע"ב. פירוש רבי יוחנן בהעדרם כרען קמחא ליה
 דעל איהא ולא שיל נדרה עליו כי היכי דלא שיל אמנשה
 ידי אלא משום הכי יפר שמה גירסנה ותרמא אסורד לפיכך
 ורען ורע עקיבא אמאי לא חיישי' לגירסין כי אמרת משום
 דקפידה ליה דלא אדם מקדים דשליב' ויהא מעשה והעדרם
 עדיין לא מלי לעולם ויהי נדרה בהעדרם לרבי עקיבא
 ולרען דלא מלי כלל מכוס דמשעבד' ליה הא לא הכי אלא
 כוליה ספירא ליה כר"מ דאמר לקמן דמועד קדוש משום
 דמקדים אדם דשליב' ויכן דאמר מקדים דשליב' מה לי
 אם לא מחזיק מה לי אם לא לאתר גירוסין אלא שכתב
 גירוסין אם כן אין זה דבר שיש לביטול העדרם לרבי
 עקיבא הויה כינו לביטול ומיפד לעולם אלא זה שכן המדר הל
 אלא לאתר גירוסין לא הוי דבר שיש לביטול הלכך לא מלי
 מיפד ורבי יוחנן כן נורי סבר כיון דהתנאי נדרה לנדרים
 שביטול לביטול הוי ומיפד כל זמן ששדה שפתי אין צריך להפסד
 משום דמשעבדה ליה אלא מיפד הוא משום גירוסין.
 ורמיהו המקדים מעשה די' אשמו מ'.

דף פ"א ע"ב

בא'מרת וקדשו ידי פ"א ע"ב. גרס דלמירין כפ"ק
 אמר רבי יהודה מאמר יאמר כי לוימיר ידי
 למעשה:

דף פ"א ע"ב

פיסקא. נדרה אשתו כי פ"א ע"ב. ריבא אותה דוקא
 הוא. פירוש דשכלא כשנדרה נטיר וכספא
 שנדרה נקדח או מן החלום וכספא מן הכעס מן הדין
 יחזיר ויפר שהוא לא הפד נדר זה אלא כשעשה עוף הנדר
 והפד אותו מה לי לאשמו מה לי לנחש והלא שחזן הן
 כשנחש אלא משום דמיא לשה דוקא הוא:

דף פ"א ע"א

וה'כ"א תוך כדי דיבור בדיבור רבי חזון סגור
 ועיבד ע"ו וקדש וסורש. ופירוש יס שחזון
 בה' החלוק נכסיו גרמין והלכתא תוך כדי דיבור כדכיר
 דמי דר מע"ו וקדוש והכל מוסק מגדף ומגדף הכל הוא
 אחד דמגדף דמי לבע"ו ומגדף למגדף ועין בקונטרס
 בפרק מרובה ופירק שבעה הערות במשנה במרה ועין
 במסורה בפרק כ"א מעשרין:

פיסקא. אברה קינא תאנים ועיבדו שאני בינען
 קיים לתאנים כיון קיים. פירוש ואני יכול
 לחזור ולהפסד על הענינים שלא קיים אלא בקיום החלום
 נחזיקו גם הענינים:

פ"א לתאנים אינו מפר עד שיפר אף לענינים. פירוש
 איש מפר לגמרי עד שיפר ויפר אף לענינים שאם
 שחל כל היום בתאנים מותרת וענינים אסורה ולא הוסיף
 הפרת התאנים לענינים ואין לפרש אינו מפר כלל אף
 לענינים דלמירין נגמרה אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן
 זו דברי רבי עקיבא רבי שמעון אלא כביא מקום הקמה
 להפסד מה הפסד מה שהפסד מפר אף הקמה מה שקיים
 קיים ותמלא עכשיו ג' חלוקות דבר רבי שמעון סבר כמא
 דמאמר קיים לתאנים כולו קיים הפסד לתאנים מפר לתאנים
 ולא לענינים ורבי עקיבא סבר אף בהפסד נמי הפסד לתאנים
 כולו מפר ותאנים סברי כן בהקמה כן בהפסד מה שהקמה
 מוקם ולא יתר ומה שהפסד הופר ולא יתר והשאר מלי
 לעבדה כל היום מה שיראה או להקם או להפסד ואף על גו
 דאמר רבי יוחנן הלכה כספא משנה הא דמי' למשני דאמיא
 כרבי שמעון ואמר זו דברי רבי שמעון ור' עקיב' אלא
 מ"כא כלי דהלכה כחכמים:

דף פ"א ע"ב

פיסקא. אברה קינא תאנים שאני בינען ועיבדו
 שאני בינען הרי א"ל שני נדרים אמר רבא
 רבי שבעין היא דאמר עד שיאמר שבעה י"א א"ה
 ואחר. פירוש דלי לפנה קמא דאמר שבעה שחן לך כיני

אלא דמי חזין שט דקסיהו לעל הכות כי היכי דלא
 ליהי' לטייל:

משום דתרומה לא חזיא אלא כהנים ויכן דקאמי
 פ"א ע"ב. פירוש דקדמי לרבי מאיר דאמר מעשר
 ראשון אסור לרבי דלר' דמוקים ספס מנחי כותרי
 בפרק יס מותרות ואין נראה לי זה הדומה כלל דל"מ
 מעשר אלא אפילו תרומה אף על גב דאסורה לרבי ולא
 חיה לארילא אלא להניס ומכירה להניס והיו הדמים
 שלו וכל שכן המעשר ואמאי מן יטול ע"כ ואמאי אמר
 דשויב עפ"ה ע"כ אלא ודאי עומד דמילת' לא משום
 אסור וזוהי הויה אלא משום דהויה משום כהנים ומעשר
 הוא משום לרבי והוא הדין נמי א"ה מעשר ע"כ הוא
 משום עניים והלכך לא מלי אלא להניס וללויס וענינים
 ולנדידה לא מלי לא ללכס ולא למוכרם מפני שהוא מחויב
 ליתן אותם ואין לו עליהם אלא טובה הנאה בלכך אם אמר
 קיום כהנים ולויס אלו נהנין לי לא יתנם להם וגם לא יטול
 ע"כ מפני שטיבה הנאה מהן ומאכל שכן נהנין משלו
 שדדין יס לו טובה הנאה שכן שאם הוא אסור ליתן לא
 יכול לתתם לאסורם אלא כשלאחר כל הכהנים והלויס
 נהגלו אסור לתתם לשום אחד מהן ומאכל שהספיד טובה
 הנאה שיהיה לו עליהן והרי הן אלא כעפ"ה נעלמי
 שחלום לכוס אחד מהן כי אפשר שמהל' (מחנה)
 [מנהג] כשקמים ונזון לי והוא איש יכול ליהנות מהן
 מפני שאין שט וכן משנת כהונה ולויס הלכך אם באים
 ונטעין ע"כ אין נהנין מומי כלום סבר הפסד טובה
 הנאה שהיה לו שכן אלא כשלאחר כהנים ולויס אלו אין
 יכולין לטול ע"כ שדדין יס לו נהנין טובה הנאה ומאכל
 שכן נהנין משלו והשאר אם כולן נהגלו לו הקדוש לא
 נזמן ע"כ ואיני יכול למוטב סבר הפסד טובה הנאה
 שכן ואיני רשאי הוא לתתם לרבי אלא ורבי הן בלכס
 שמה ופאה שכל הקדוש שכן זכה:

פיסקא. קינא שאני עושה אינו צריך להפסד. פירוש
 מפני שהיא משעבדה לו למעשה ידיו לפיכך אין
 הנדר מל ורביס פירק המדר מהן המדר את אשמו
 מליהנות לו עד למדי יום ועמוד פרק יתר מלין יוצא
 ויכן כהונה ומקשה בגמרא ויכן דמשעבדה לה היכי מלי
 מדר לה כל כמיני' דמפקע ליה לשעבודי והפסד קינא
 שאני עושה לפיכך אין צריך להפסד אלא כיון דמשעבדה ליה
 לא כל כמיני' דמפקע ליה לשעבודי' ומתוך מחוק סיכיל
 למר לה לא מלי ידיו למחזיקין ועשה כחומר לה לא
 מעשה ידיו למחזיקין. ומקשה ואם איש לארד לרבי הויה אמר
 רב דאמר רב הויה אמר רב יכולה אשה שהאמר לעלה
 איני נזונה ואיני עושה נעשה כחומר לה איני נזונה ואיני
 עושה ומתוך כך איש נעשה אלא איש כחומר לה לא
 מעשה ידיו למחזיקין פירוש לא איש נעשה אלא דוקא
 שאמר לה שאף על פי שהוא רשאי למר לה כל זמן שלא
 אמר לה לא הויה ומתוך כך דמדיד נדאמר לה לא
 מעשה ידיו למחזיקין ולפיכך הנדר מל ומתוך כך
 דלא אמר לה איני נזונה ואיני עושה ולפיכך לא יכול
 הנדר ואף על פי שכל שעה שהיא רחוקה היא יכולה למר
 לו כן לא אמרין יפר כח חומר לו כן ויחל הנדר שביין
 שבעה הנדר לא אמר לה והיא משעבדה לו הויה לא חיל
 נדרה כל זמן שהיא מחזיק ואף על פי שחומר ואמורה לו
 ומפקעם שיעבדו לא חיל עליה נדרה שנדרה נעודה
 משעבדה לו ולא מלי דאמר רבי יוחנן כן עדי יפר
 שטא גירסנה ותרמא אסורד לחזיר לו דודא לכשיגרסנה
 חיל נדרה אלא כל זמן שהיא מחזיק ואין דרך האשה למר
 לעלה כן הלכך כשנעל למר נעל כ"ו שהיא מחזיק אלא
 לאחר גירוסין דמפקע שיעבד' חיל:

רבי עקיבא אימר יפר שטא תעריף ע"יו יתר כן
 הראוי יו. פירוש בהעדרם פלגי רבי עקיבא ורען
 דרען סבר העדרם דעל הוא בעבור מהם כסף שהוא
 נזון לה כל ששט והלכך לא חיל עליה נדרה דמשעבדה
 ליה ורבי עקיבא סבר העדרם דיהי הויה ולא משעבדה
 ליה והלכך חיל עליה נדרה ורביס פירק מליהנות האשה
 אמרין כי אלא רבין אמר בהעדרם אלא על ידי הדתה
 כי' לא פלגי דעל הוא כי פלגי בהעדרם שכל ידי
 דהתק:

(ר"ד) {עמוד 20} [726077]

ואינו מביאה ע"ה העוף ואי אברה מיסר פ"א ע"ב
 כי. פירוש הויה הוא במיתה לעל אלא לעל הוא מופד
 ליה ממלי דמי מביאה חכמה העוף דלמלא יס קרבן
 להלכך והשטא מופד לה מנאלי דמי ליה מביאה עולה
 העוף דלמלא מיפד גם לשאיה מחענה:

דף פ"א ע"ב

פיסקא. קינא שאני נהגר צ"ב ריבא אינו יבד' להפסד
 ויבד' הוא צ"הנות ב"קם שבחה ופאה
 א"כא אפשר דמתינא מדי' מ"כ דבע' לאו
 בכ"י בריית הוא אימא ביא כ"י. פירוש משום
 דגרמין נחמתי ויכולה עס ו"ו משום ליה דמי מלי
 נטהו ולא עומד דרישע יתרה. ורבי דאמר מה טעם
 קאמר סבר דלא גרמין אלא ויכולה נלה ו"ו:

דף פ"א ע"א

רבי א"עמוד אומר אין אדם צריך לקרא שם ע"ה
 המעשר עני ע"ה דכאי והביא קורא שם ואינו
 צריך להפריש. עין מה שפירשתי שם במקום דמלי:

דף פ"א ע"ב

ורב נחמן סבר דעם ו"ו גרמין יתרי בידי יתרה
 ויבדא קייבא אנתגרשה. מאי א"ו מ"ד אין
 צריך לקרא שם קסבר ספיקי אינו יבד' ויבד' ויבד'
 שפסיק אינו טוב' לית ב' סיבת הנאה ויכן דלית
 ב' סובת הנאה מיתרניא ויבד' קורא שם קסבר
 ספיקו טוב' ויכן שפסיק טוב' אית ב' טוב' הנאה
 ואסור ליה צ"הנות. פירוש משום הכי קסבר ר"ה דאין
 נריך לקרא שם מפני שמתער עני אינו טעל והלכך שטא
 ספק אם לא יטול ממנו מעשר עני אין הפירוש טעלים
 שאין מעשר עני טעל כמו שטעלן פרומה ושאר מעשרות
 וכיון שאינו טעל איש חייב הוא ליתו לעניים שיהא לו ע'
 טובה הנאה דדוקא פרומה ומעשר ראשון שטעלן ומי
 הוא ליתן לכהן וללוי אית בכו טובה הנאה אלא מעשר עני
 מין דלא טעל הויה הוא בכו לקט שמה ופאה שאין
 טעלן ואין בכו נחמה אלא מיתן מתוך שדיו וכל הנראה
 לטול יטול ובכמים דלמיר קורא שם דכתי טעל הוא
 כשאר מעשרות י"ס ט' ויחיה כשאר מעשרות הלכך יס ט'
 טובה הנאה:

כאן בפעשה עני המתחלק בתוך הבית כ"י. עין
 ספס היס בפרק הויה:

כאן בפעשה עני המתחלק בתוך הבית דכתיב ביה
 ונתת ובאן בפעשה עני המתחלק בגרנות
 דכתיב ביה ונתת בשערי. פירוש הרי קרלי כמי
 כדשט ראה כמי מקל' שגם שיש מליא אם כל מעשר
 המתחלק שנה הויה ויכן כן בשערי' ובפרשה וי' ימי
 הנא כמי כי תכלה לעשר אם כל מעשר שטאמן בשנה
 השלישית שנה המעשר ונתת לגוי לר' יחוס ולאנמה
 והישר של שלם שטא הי' ענר הפסח כל רביעית
 דמפרס ספרי דהתק מעשר שט וי' ע"ה ע"ה
 עומק גזון כל דקאן של שנה שלישים ומירה השלמו
 כדזה ונאיש העניים שט מחלק להם דקאן כשלי מנקה
 פאה אין שותתן לעני גזון מחלי קב שטא כ' וסא אין
 טובה הנאה שכלל העני ש"ה' נא שטא הרי שטן ובשכלתה
 שטא השלישית ובכמים רביעית ואף מחלמו לניחו אם
 נכארו לו מעשרות שלא נזון שטא נכארו לכל מי
 שהוא רוצה עד ערב הפסח ויפס טוב הראשון של פסח
 הוא הידיו ביערית הקדוש מן הבית וגו' ויכן שהכנים
 מעשרות ריבא הוא רשאי ליתן לכל מי שהוא רוצה ועל
 אותן יס לו כן טובה הנאה:

דף פ"א ע"א

פיסקא. קינא כהנים כ"י א"ה י"ב רבי כ"י. פירוש
 לא שטאם הנאה קמילני דלכא למימר דרבי
 סבר טובה הנאה ליה ממון והאי דקאמר דמשל דמי
 כולו דקסיהו לנגב כי היכי דלא לינוע ורבי יוחי כרבי
 יאמר סבר טובה הנאה ממון והאי דקאמר איש משלם
 תוספות ר"ד <עו והדר > (נדרים / טראני, ישעיה בן מאלי

החטאת חמות, ומ"ש בנזירות עומאה דהחטאת קרבה משום עשמה דלריכה כפרה כ"ח הקפר, והלא גם בהחטאת של נזירות טהרה איתא לר"ח הקפר שיי"ש בדבריהם. וגר"ח ליתר צד, דכנה באמת עיקר דברי הגמ' לריכין ציבור, דמאי מופיל הכא כך דר"ח הקפר והלא עכ"ס נזירות עומאה געין ובין דמיעקר עקר א"כ הא חין כאן נזירות עומאה כלל ואיך חביא חטאת בלא נזירות עומאה, וכן הא דהחטאת חמית ולא נפקא לחולין ג"כ לריכין ציבור בין לפי הגירסא בין דלריכה כפרה ובין לפי הגירסא כיון דלא לריכה כפרה, דכיון דמיעקר עקר וליחא לנזירות א"כ איך חלה הפרשת החטאת והא ק"ל דמי שאינו מחויב חטאת שהפריש חטאת ללא עשה ולא בליס ו"ש. והנה ביסוד כך מילחא דנעל מיעקר עקר ל"ש, אס פירושו הוא דמיעקר עקר ואיגלאי מילחא למפרע שלא ה"י הגדר קיים מעולם, וכמו בהיתר חסם דהשיבא כאלו לא נדר מעולם, או דנימא דהא ודאי דאין דין הפרה מועלת לענין למפרע, וכל עיקרה של הפרה אינה מועלת רק מכאן ולהבא, והא דמיעקר עקר פירושו רק דהשחא איכא חלות דין עיקרה וביטול על הגדר והנזירות דמיעקרא, אבל דין איגלאי מילחא למפרע על קודם ההפרה נית צד, דאין הפרה מועלת לענין למפרע. וי"מ צד לענין דינים אחרים הבאין מחמת הגדר וחלוין צד, דאם אחריו דע"י ההפרה איגלאי מילחא למפרע שלא ה"י הגדר קיים מעולם, א"כ ממילא דמשחנה ע"י ההפרה כל הדינים החלויים בהגדר אף שאין מכלל ע"ס דיני הגדר ואין ההפרה חלה עליהן כלל, אבל מ"מ מכיון דאיגלאי מילחא למפרע שלא ה"י כאן נדר מעולם א"כ הרי גם הכך דינים לחיוביה, משא"כ אס נימא דכל הדין דמיעקר עקר הוא רק חלות דין ביטול מהשחא על הדינים שלמפרע, אבל אה"כ דעד ההפרה ה"י הגדר בקיומו, א"כ י"ל דלא מהניא עקירה ההפרה רק לענין דיני הגדר עצמו שע"ס ההפרה חלה עליהן והי"ל צדו השחא חלות הדין של מיעקר עקר לעוקרם למפרע, אבל דינים אחרים החלויים בו שאינם שייכים כלל לחלות ההפרה א"כ ממילא דליכא צד להבטלם כיון דשע"ס הרי היו חלים וקיימים וצדו יבטלו עתה מאחר שאין עליהם חלות הפרה שחול עליהם בדין מיעקר עקר, וכל כי הני דינים י"ל דלא שייך לבטלם אס לא שנימא דאיגלאי מילחא למפרע ע"י ההפרה שלא היו ראויים לחול כלל, וי"ש צד. וגר"ח דזכו ציבור דברי הגמ' דמביאה חטאת בעוף משום דר"ח הקפר, ר"ל דעל החיוב שבו משום כפרה לא מהניא עקירה ההפרה שחל מהשחא על הנזירות שלמפרע וכל שצשעחו היתה הנזירות חלה וקיימת ממילא דאיתא לחיוב כפרה, ורק האשם והכעול דע"ס הקרבנות הוא על הנזירות עומאה משו"ה כשחלה השחא דין ביטול הנזירות למפרע ממילא דליחא השחא על מה לחול הקרבנות הכעול והאשם, וגם דכיון דע"ס הקרבנות הוא על הנזירות עומאה ממילא גם הם הויין בכלל חלות ההפרה וחלה גם עליהם הדין דמיעקר עקר להפקיע חיובן כיון שכן מדיני הנזירות, משא"כ החטאת דמיעקר הקרבנות הוא לכפרה ע"כ לא איכפת לן כלל בהקרבנות מה דהשחא איכא חלות דין ביטול על הנזירות דמיעקרא כיון שאין ע"ס הקרבנות על הנזירות, ודי צד מה שה"י נזירות עומאה צשעחה להחייב בחיוב זה וממילא דחיוב כפרה זה קיים צד גם לאחר ההפרה, וגם דכיון דאין ע"ס הקרבנות על הנזירות עומאה ממילא דאינה שייכת לחלות ההפרה, ולא חייל עלה הדין דמיעקר עקר, וממילא דה"ה בחיובה, וכמש"כ דעל מה דלא חלה ע"ס ההפרה הרי הוא ממילא נשאר בדינו וליכא צדו להבטל, וכן ניחא ג"כ הא דהחטאת של נזירות טהרה חמות ולא נפקא לחולין משום טעמא דלריכה כפרה ולא ה"י בכלל מי שאינו מחויב חטאת דאין הפרשתו מועלת, כיון דעל החטאת

איסורא דנהיג' י"ה קדוש בין דבר אינו חזר כלל וכמש"כ, חזי יסיד דבר מה דתליקן הם נדון איסור הנאה שלהן דהם מהשפיען חז' מהקרבנות, בין דשני דיני איסורי הנאה יצבי בשלמים, יבש"ג.

בנדרים דף פ"ג גמ' דר"ח מר"י נדרה משתי כפרות באחת מחשבה ונאחז חין מחשבה מהי א"ל מפר גמ' וי"א מפר גמ' נאחז מחשבה איחייב' האשה שגדרה בחי' וביחא שיהא י"ן ומשחא למחיס ה"י סיפנה אח בארנבים הפר לה בעלה וביא לא ידעה שהפר לה וביחא שיהא י"ן ומשחא למחיס אינה סיפנה אח בארנבים וא"י אחרת מפר להחשבה וא"ן מפר גמ' מחשבה דילחא מין דליה לה לער' הפר לה כן חרף וכן ז' לא הפר לה דהא לא היה לה לער' וחכמים אח בארנבים אחר ר"י חין חריה לחא"ן, ולכן שם איחייב' האשה שגדרה בחי' ונעמאה ואח"כ הפר לה בעלה מביאה חטאת בעוף ואינה מביאה ע"ג העוף וא"י אחרת מפר להחשבה וא"ן מפר גמ' מחשבה דילחא מין דליה לה לער' הפר לה מועמאה מח דליה לה לער' לא הפר לה אחרי עומאה מח גמי איה לה לער' וכו', ע"ן צהרשים שחמהו דברי הגמ' משני מחחילה דאין נזירות נחלאין ומאי פריך עוד מהך דאינה מביאה עולה בעוף דהוא ג"כ בנזירות, ויחיל ע"י דשאני עומאה דמנינו נזירות שמשון שמוחא בטימאה הרי דעומאה י"ש לה דין צפ"ע ואינה חלוי בהשחא, והנה קשה ע"י דלפ"י הא נחלא דבאחז יכיל להיות חלות הפרה בנזירות מלבד האיסור עומאה, דברי הגמ' משני רק דעומאה מח גמי איה לה לער' ולהכי גם עומאה ה"י בכלל פנינו נפש שיכול להפר, אבל מ"מ הרי יכיל להפר אח השחא גם בלא איסור עומאה ודעתו דבר חלוי כמה שיראה יפר כיון שאין זה בכלל נזירות לחלאין ולא חלוי בהדרי, וא"כ למח השמיט הרמב"ם ולא הביא דין זה שבו מפורש בגמ' וי"ש, וגם ע"ס חירוש ל"ש, דנזירות שמשון מין נזירות צפ"ע היא בע"ס דין נזירות, ושני מיני נזירות נפרדות הן בעלמיהן, נזירות סחם שאסור בנזירות, נזירות שמשון שאין צד איסור עומאה, והכא דקיימין בנזירות סחם שיש צד איסור עומאה כולו איסורי דמיר חד דינא לבו, דלא מנינו חילוקא בהאיסורין כי אס בהנזירות, ועוד דכא הרי אייריין לכיפוך שיהא צד איסור עומאה לצד זה לא מנינו נזירות של איסור עומאה לחוד וי"ש. ופ"י"ש בדבריהם שהקשו עוד דברי בהמשנה דאייחא הגמ' לפיל נאמר צד לכדיא דהפרה מועילה גם על איסור עומאה ומאי עדיפת כך דאינה מביאה עולה בעוף לאקשווי מינה.

ונראה לומר דציבור הסוגיא, עפ"י דאיתא בנזיר דף כ"א איצבי לבו צעל מיעקר עקר או דילמא מיג' גיח וכו' ח"ש האשה שגדרה בחי' והפרישה אח בהמחא ואח"כ הפר לה בעלה אס שלו היתה בהמחא חלא וחרעב צפד ואס שלה היתה בהמחא החטאת חמות וא"י ס"ד צעל מיעקר עקר חפוק לחולין וכו' לעולם אימא לך צעל מיעקר עקר והיינו טעמא כיון דלא לריכה כפרה הות החטאת שמהו צעלי וכו' ועוד גירסא שם כיון דלריכה כפרה וכו' פ"י"ש בדברי רש"י ותוס' שם, ח"ש האשה שגדרה בחי' ונעמאה ואח"כ הפר לה בעלה מביאה חטאת בעוף ואינה מביאה עולה בעוף וא"י ס"ד צעל מיג' גיח חייח נמי עולה בעוף, ולא מאי מיעקר עקר חטאת בעוף נמי לא חייח ה"י וכו' מני ר"ח הקפר היא דחיה ר"ח הקפר אומר מה ח"ל מאשר חטא על הנפש וכו' חלא מפני שזיכר עצמו מן היין וכו', ונחוס' לשל דף י"ע הקשו דמ"ש דין קרבן טימאה מקרבן טהרה, דנקרבן טהרה אס הפר לה בעלה

שהיה משום כפרה לא חל הדין דמיעקר עקר וע"כ ממילא דהכפרה דמיעקרא שפיר חלה וקיימת, וכן ה"ל דחלה הכפרה החטאת לפי הגירסא כיון דלא נזריכה כפרה ג"כ ניהא, דחלות הכפרה הוא זה מילתא באנפי נפשה שאינו שייך לדין הנזירות, ועיקר דינה הוא רק אם בשעת הכפרה הי' על מה לחול הכפרה החטאת אם לא, ומש"כ לא איכפת לן כלל בהפקעה שחל מהשחא, כי אם דאזלינן בחר שעת הכפרה, וכיון שנשעשה היחה הנזירות קיימת והי' על מה לחול הכפרה החטאת ממילא דהכפרה קיימת, וגם דכל שנשעשה היחה הכפרה חנה ממילא דליכא השחא במה לבטול כיון דהכפרה אינה חלה עליה, ולא שייך לבטל הכפרה אם לא שנימא דאיגלאי מילתא למפרע דלא חלה הכפרה משום אשר זה ליחא בהפרה צל. ולפי"ז הרי מחשבה קושיה החוס' דמאי שנא דבשעת נזירות עומאה מוטיל ה"ל דנזריכה כפרה שחקריה החטאת גם לאחר הכפרה ובנזירות עברה החטאת חמות וה"ל דנזריכה כפרה אינו מוטיל רק לענין הכפרה שלא תבטל ואמאי לא חקרב ג"כ מה"ע דנזריכה כפרה, ולפמ"ש"כ הרי ניהא, דלפי המבואר הרי כל העצם דנזריכה כפרה הוא רק דמש"כ לא חלה על החטאת הדין דמיעקר עקר, אבל מ"מ פשיטא דכלל נזירות ליחא גם לחיוב כפרה, וא"כ כ"ז הוא בקרבנות עומאה דאנו דנין לפוטרו רק מכה הדין דמיעקר עקר, וכמבואר בסוגיא דאם צל מ"מ גיח באמת מביאה לכל הקרבנות עומאה, ומשום דחיוב קרבנות עומאה הוא על הנזירות עומאה דמיעקרא, ורק משום טעמא דמיעקר עקר הוא דאחינן עלה להפקיע חיובו, ולכאזי אמרינן דלענין חיוב החטאת שהוא משום כפרה לא שייך דמיעקר עקר ושפיר מביאתו גם לאחר הכפרה, משא"כ בקרבנות עברה הרי לא נזריכין כלל לפוטרו מעמא דמיעקר עקר דכרי גם אם צל מ"מ גיח ג"כ ליחא לקרבנות עברה וכדתנן דבשעת חמות וא"ל דבאמת הרי ק"ל דמיגו גיח, ומשום דקרבנות עברה הרי הן מכלל הנזירות דהשחא, ולפי"ז הרי לא שייך טעמא דנזריכה כפרה כיון דעכ"פ הרי שחא ליכא נזירות וכלל נזירות ליחא גם לחיוב כפרה, אלא דכא מיהא דהפקעת הדין חטאת הוא רק מכאן ולהבא כיון דדין מיעקר עקר ליחא על חיוב החטאת שהוא משום כפרה, וחו דקאמר הגמ' דהכפרה קיימת משום טעמא דנזריכה כפרה.

והנה בדף י"ח שם מתחיל ומונה מיד דברי ר"א וזכ"א וכו' הביא חטאתו ולא הביא אשמו מונה ר"י בנו

של ריב"ז אומר בשם שחטאתו עיבדו כן אשמו מעבדו בשלמא לרי"א אי"ל וקדש את ראשו ביום הבוא אפי"פ שלא הביא קרבנותיו ורבנן הבוא אפי"פ שלא הביא אשמו אלא ר"י הבוא ל"ל אמר לך הבוא אפי"פ שלא הביא עולתו ורבנן עולה לא בעי מיטעא דורון צלמא הוא וכו' מאן חנא לכא דח"ר אשה שנדרה בחיר ועמאה ואח"כ הפר לה צלמא מביאה חטאת העוף ואינה מביאה עולה העוף אר"ה ר"י היא, יע"ש שפירשו דלרבנן דעולה דורון היא מביאה גם עולה העוף, אלא דהחוס' שם כחצו דהצרייחא קיימא צשכבר הכפרה העולה וא"כ לרבנן דעולה דורון היא ה"ל יכולה להקריבה בחור נדבה, וקשה דנכי דלר"י עולה לאו דורין היא מ"מ הרי כ"ז הוא בהקרבנה לחוצה נזיר עמא אבל מ"מ ה"ל מיהא פשיטא דיכולה להקרב גם בחור נדבה כיון דעולה צלמא שנינו בצדכיס דף ק"י"ב שולחין ושלמיהן בחון חייבין, וכייתו משום דראויין להקרב בחור זמן בחור נדבה ולית בזה שום פלוגתא ואע"ג דר"י ס"ל בפסחים דף ר"ע דעולה מזרע מעבדה ולאו דורון היא, וכייתו משום דמ"מ יכולה להקרב גם בחור נדבה כיון דעולה צלמא שנינו בחור עמא דאזנה יכולה

להקרב בחור נדבה, וכו' נראה מוכרח דכא לא איירינן כלל אם חקריב עולתה בחור נדבה, כי אם לענין אם ליחא עלה חובת הבאת קרבן מדינא אם לא, אלא דל"ע לפי"ז מאי חליא זאת בפלוגתא דר"י ורבנן אם עולה דורון היא אם לא. ונראה לומר דבציאור הוא כמש"כ למעלה, דכל שפסג הקרבנו הוא על הנזירות עומאה ממילא דמוטיל ה"ל דחיל מהשחא דין הפקעה על הנזירות דלמפרע להפקיע הבאת הקרבן, וגם דע"כ הכפרה חלה עלי' להפקיע חיובו כיון שהוא עצמו מדין הנזירות, משא"כ היכא דחיובו הוא לכפרה ואין ע"כ הקרבנו על הנזירות עומאה אז לא איכפת לן מידי בהפקעה שחיל מהשחא על הנזירות שלמפרע ודי במה שהי' זה בשעת הנזירות עומאה לנרוס חיובו, וגם אין הכפרה חלה עליו כיון שאין ע"כ הקרבנו על הנזירות, וזכו ג"כ בסוגיא דכא, דלר"י דעולה נזיר עמא לאו דורון היא וע"כ הקרבנה הוא על הנזירות עומאה ע"כ ממילא חיל גם על העולה הדין דמיעקר עקר לבטל חיובה, וגם לא שייך לחלות הקרבנה כלל לאחר הכפרה שכבר הופקעה הנזירות עומאה דמיעקרא, משא"כ לרבנן דהקרבנה העולה היא רק בחור דורון צלמא ואין הקרבנה על ע"כ הנזירות עומאה ע"כ ממילא דשייך לחלות הקרבנה גם לאחר הכפרה והפקעת הנזירות עומאה, וגם לא חלה עלי' חלות הכפרה והדין דמיעקר עקר להפקיע חיובה, וכל שהי' זה בשעת הנזירות עומאה וחילא עלה חיוב דורון זה חו לא פקע מחמת הכפרה, וזכו דחלי הגמ' להך דאינה מביאה עולה העוף בפלוגתא דר"י ורבנן אם עולה דורון היא אם לא וכמש"כ. והנה יע"ש בחוס' דף כ"ד שחקשו לר"י דס"ל דעולה לאו דורון היא אטו פליג גמ' אמתני' דהאשה שנדרה בחור והפרישה את בהמיה ואח"כ הפר לה צלמא דהעולה חקרב עולה וא"ל חקרב עולה כיון דלאו דורון היא עי"ש בדבריהם, אכן לפמ"ש"כ הרי באמת גם לר"י כל שהעולה כבר מופרשת הרי היא קריבה בחור נדבה, ורק דכא איירינן לענין חיוב אם ליחא עלה חובת הבאת קרבן מדינא לאחר הכפרה אם לא, וזכו דחלי בפלוגתא דר"י ורבנן, וא"כ אחי' היעצ המשנה דהעולה חקרב עולה גם לר"י.

ועכ"פ נמצינו למדין מחור הסוגיא דנזיר, דהדין דמיעקר

עקר בהפרה הוא רק משעת הכפרה וא"ל חיל

בו דין איגלאי מילתא למפרע לענין קודם הכפרה, וגם נמצינו

למדין דלא מביאה הדין דמיעקר עקר רק לענין דיונים שפסג

הכפרה חילא עליהן, אבל דיונים דליחא עליוהו לחלות

ע"כ הכפרה ורק שזריכיס להצבעל ממילא ע"י ציטול הנזירות

הם אינם מחבטלים ע"י הך דמיעקר עקר, ומשום דביטול

דממילא ליחא רק אם הוה אמרינן איגלאי מילתא למפרע

לענין קודם הכפרה, אבל מאחר דהכפרה היא רק חלות דין

ציטול והפקעה מהשחא על דיונים דמיעקרא, א"כ ממילא

דעל מה דחלה הפקעת הכפרה חלה ועל מה דלא חלה לא

חלה. ולפי"ז נראה דזכו ציאור הסוגיא דנדרים, דהנה לפי"מ

דמשני הגמ' אין נזירות לחלאין ה"ל נמא דבאמת חלות

הכפרה בנזירות היא רק על דיונים שיש צדן עינוי נפש,

ורק דיתר הנזירות מחבטלים ממילא משום דליכא נזירות

לחלאין, ולפי"ז ממילא דציטול הוא רק מכאן ולהבא, אבל

הדין דמיעקר עקר מיהא לית צד כיון דאין עלי' חלות

הכפרה וכש"כ, וזכו דפריך הגמ' מהא דאינה מביאה עולה

העוף דהוא רק משום טעמא דמיעקר עקר וכמבואר בהסוגיא

דחיר, וא"כ ניהא דעל עומאה דלית לה זערא לא הפר לה,

וחייתי נמי עולה העוף, כיון דלענין האיסור עומאה ליחא

להך דמיעקר עקר, אלא ודאי דמפר גם לשאין מחסבה וא"כ

ע"כ הכפרה חלה גם על האיסור עומאה ושפיר ליחא גם

על האיסור עומאה הדין דמיעקר עקר, וזכו דמשני הגמ'

דעומאה

בחר מקום עמידת האילן עצמו וכל שהאילן עומד בחוץ לעור מחרומת אף שהוא בחוץ ע"ז אמר לארץ, וי"ע.

והנראה בדעת הרמב"ם, עפ"י דאיתא בגיטין דף כ"ב נקבו בארץ ונפשו בחוץ א"י אמר בחר נקבו

אזלין רבא אמר בחר נפשו אזלין בדאשרוש ט"ע לא פליגי כי פליגי בדלא אשרוש ובדאשרוש לא פליגי והתנן שתי גויות זו ע"ז זו וירק בינתיים רמ"א של עליון רמ"א של תחתון החס בדקדקני עממא וכו', וביאור דברי הגמ' נראה, דפליגתא אב"י ורבא הוא לענין חלות הדין א"י הנאמר לענין מלות החלויות בארץ, דאב"י ס"ל דחלוי ביניקה וכל שיוקף מא"י הרי הוא בכלל פירות א"י וחייב בחרומי, ורבא ס"ל דשניין שהגידולין עצמן יהיו בא"י, וכ"כ בפירוש"י שם בחר נקבו אזלין שמעם הוא יונק וחייב במעשר, והא דבדאשרוש כ"ע

לא פליגי דחייב הוא זה דין שני, דכיון שהנוף מחובר לארץ ע"כ הניף בעצמו שייך לארץ ומשום דשדין לנופו בחר עיקרו, ונחשב גם הנוף עומד בארץ, ואין זה מדוני מלות החלויות בארץ, כי אם דהוא דין בכה"ת כולה דשדין לנופו בחר עיקרו, והו דקאמר הגמ' דהוי דרבא ס"ל דדין מלות החלויות בארץ חלוי בהנוף עצמו ולא בחר יניקה, אבל כל שהושרש בא"י הרי שדין לנופו בחר עיקרו ומתחשב גם נופו בארץ וחייב גם לרבא, ורק בדלא אשרוש דלית ב"י דינא דשדין לנופו בחר עיקרו והנוף בעצמו נחשב בחוץ ורק שהוא יונק מא"י שם הוא דפליגי אב"י ורבא לענין חלות הדין מלות החלויות בארץ אם אזלין בחר נקבו ומקום יניקהו, או בחר נופו, והיינו דקפריך הגמ' מהך דשתי גויות הנאמר לענין ד"מ, משום דהא דבדאשרוש לא פליגי אינו מדוני מלות החלויות בארץ כי אם דהוא זה מדין דשדין נופו בחר עיקרו הנאמר בכה"ת כולה, והו דקפריך ובדאשרוש לא פליגי והתנן שתי גויות וכו' דפליגי ר"מ ור"י אם שדין לנופו בחר עיקרו או לא, וכמבואר בב"מ דף ק"ט דהוי פלוגתאם בחר עיקרו או לא, דלא שדין לנופו בחר עיקרו דהרי פלוגתא אב"י ורבא גם בדאשרוש אם אזלין לענין חוב חרומי בחר עיקרו ומקום יניקהו או בחר נופו. באופן דמלנו למדין מתוך הסוגיא מהא דקפריך הגמ' מהך דשתי גויות הנאמר לענין ד"מ, דלענין עיקר דין א"י של מלות החלויות בארץ אשרוש ולא אשרוש שנין דפליגי אב"י ורבא אם אזלין בחר עיקרו ומקום יניקהו וכל שיוקף מא"י חייב בחרומי, או דאזלין בחר נופו, ורק דבדאשרוש מחייב בחרומי מעממא אחרינא משום דשדין לנופו בחר עיקרו וחשוב גם הנוף בארץ, אבל אי הוה משכחין גוואל דלא נשדי נופו בחר עיקרו והנוף יהי נחשב עומד בארץ אז גם בדאשרוש פליגי אב"י ורבא לענין חובת הדין מלות החלויות בארץ אם אזלין בחר עיקרו ומקום יניקהו או בחר נופו. והנה דדין דע"ז

אמר הוא דעד ע"ז אמר השרשין יונקין מהקרקע, וא"כ כ"ז הוא. לענין דינים החלויים ביניקה, כמו לענין בכורים, אבל לענין דין דשדין נופו בחר עיקרו שהוא דין בפ"ע ואינו חלוי ביניקה, בזה לא מלינו דמיא שדין לכל הע"ז אמר, ופשיטא דדין שדין נופו בחר עיקרו הנאמר בכל מקום חלוי רק במקום עמידת האילן עצמו, ולא יוחר, ולפ"י לרבא דס"ל דדין מלות החלויות בארץ חלוי בנפשו וחייבו בדאשרוש בא"י הוא רק מעממא דשדין לנופו בחר עיקרו, א"כ הרי כ"ז הוא אם העיקר עצמו עומד בא"י, אבל אם עיקר האילן הוא בחוץ ורק שהוא בחוץ ע"ז אמר לא"י, א"כ נהי דיוקף גם מא"י, אבל השדין של הנוף הוא למקום עמידת האילן עצמו שהוא בחוץ ומתחשב נופו בחוץ דפער לרבא מחרומי, וי"ל דהסוגיא דב"ב קיימא אליבא דאב"י דדין מלות החלויות בארץ חלוי ביניקה, וכל שיוקף מן הארץ הוי בכלל פירות א"י שחייב בחרומי, אף שנופו בחוץ, ולא לריכין לעממא דשדין

דעוממא מה גמי אית לה לשרא יא"כ ע"כ בהפסד חוב ע"כ, משא"כ המשנה דא"כ סיפנה את הארבעים דקיימא לענין חבאן ולהבא י"ל לענין נאמרה, בזה שפיר מהני הא דאין חירות נחלאך דהחירות כולה בעלה, ילפ"י הרי יוחא הא דלא כניא ברמב"ם דין זה המפירה נגד דהפסד חוב על שאר החירות מנגד האיסור עוממא וצניגא שהפיר לה מפירה חוק האיסור עוממא, כיון דבאמח עוממא ושארי איסורי חור בילכו חד דינא לכו דאין חירות נחלאך, ורק דדברי הגמ' ביבנים כהא דכל מה דלא כפר לה ליחא לדון מייקף סקל, וא"כ הרמב"ם דפסק דבעל מינו גיט א"כ המינה דליחא לכל כך דינא כלל, יע"כ השמיט זאת.

אלא דבאמח יש לפרש הא דקאמר הגמ' דאין חירות נחלאך בחריו גווי, או דמיא דהפסד באמח לא חלה על איסור חבאן דלית ב"י עינוי נפש אלא דהחירות של חבאן מתבטלת ממילא משום זה דאין חירות נחלאך, ולא תיכל להיות זו בפני עצמה, או דיש לפרש עיד דכיון דאין חירות נחלאך וכולה חד מילתא היא ע"כ ממילא דלא שייך בזה דדין דאין מפר לשאין מתבטלת כיון דכולה חד מילתא ניגבו בחלות הגדר ובחלות ההפסד, ולא דמיא לשתי בכרות שכן שני דברים נפרדים שאין חלוין זב"ז, ולפ"י נמלא דע"כ ההפסד חלה בחירות גם על הדברים שאין ב"י עינוי נפש. ונראה דהו פלוגתא הרמב"ם ויחר המפרשים, דהנה יע"כ צ"ח שכתב ח"ל אין חירות נחלאך דכיון דלא משכחא חירות שלא יחול אף על זג וחראן כי אמר רחמנא ופרנו דמשמע כולי על כרחין אפילו על זג וחראן קאמר ע"כ, הרי להדיא דמפרש דע"כ ההפסד חלה על כולהו, וכן מבואר מדברי התוס' והרא"ש שם יע"כ צדכיהם, ולפ"י ממילא דאם אף כ"י שייך גם בעוממא הכ דאין חירות נחלאך, ממילא דהי ב"י גם דדין דמיעקר עקר כיון דע"כ ההפסד חלה גם על האיסור עוממא, ולא נוכל לפרש פרכה הגמ' כמ"כ, יע"כ הוכיחו דעל עוממא לא שייך כך דאין חירות נחלאך. אכן הרמב"ם י"ל דמפרש דבאמח חלות ההפסד הוא רק על דיני החירות שיש ב"י עינוי נפש, אלא דזה דאין חירות נחלאך גורם שחבטעל ממילא גם השאר, וע"כ מפרש להסוגיא כמ"כ דפרכה הגמ' היא משום דלדין מיעקר עקר בעין דווקא חלות ע"כ ההפסד, וא"כ"י דעוממא ושארי איסורי דחיר חד דינא לכו, ומש"ה השמיט זאת.

הלכות תרומות

פ"א הכ"ד אילן שצומד בחוץ ונופו נוטה לארץ או עומד בארץ ונופו נוטה לחוץ הכל הולך אחר

העיקר ע"כ, וי"ע דמשמע מדברי הרמב"ם דהכל הולך אחר מקום עמידת האילן עצמו אם בארץ אם בחוץ וי"ע מהא דאיתא בב"ב דף כ"ז דאם אף הוא בחוץ ע"ז אמר לארץ ע"כ וחולין מעורבין זב"ז, אם לא היכא דמפסיק לזמא, אבל בלא"ה השרשין יונקין גם מא"י ולא מיפטר לגמרי, ואפ"י דהסוגיא קיימא התם אליבא דעולא דאמר דאין הסמוך למיזר בחוץ ע"ז אמר אין מציאין ממנו בכורים ואין ק"ל כר"י דמציאין, אבל הרי עממא דר"י מבואר התם משום דע"כ כן הנחיל יהושע את הארץ, וא"כ הרי אין זה שייך רק לענין בכורים דחלוי בדין גזילה ואדמחך, ולא לענין חוב חרומי שחלוי בדין א"י, וכ"כ להדיא בחידושי הרמ"ה לב"ב דלענין חוב חרומי לריכין לאוקמא לכו"ע כגון דמפסיק לזמא אבל בלא"ה ע"כ וחולין מעורבין זב"ז, וי"ע הא שהשמיט זאת הרמב"ם ואדרבה משמע מדבריו דאזלין רק

בדפוסים ליתאן. וכ"ה
 שישנו מעט א"ל מאי
 בניחותא, ואחי שפיר:
 ומה הניחו (כ"ה בחורלן
 "י נוסף מי: [מ] אב"ל
 גמ' "אלא מאי חיתם
 (באח"מ): [5] בהג"ש
 ו דהאיכא. ועי' נד"ז
 ודמס שמו למנה הוי:
 אחר אוצר החכ

פה: השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

לקיפת רש"י

מסורת הש"ס
קמ דהספוט

(א) מוטע קמ (ב) נמי
פרש"י מזהרין לו דיה
טעם וכו' ולפי שכל ר"י מי
כל שם ויפיו (ג) נמי
מוט' לקמן פה דיה
ואיכא (ד) נמי סוף
(ה) תענית דר' כהנא
(ו) שבת כ טו (ז) ער
רש"י לעיל ענ' דיה
מזהרין (ח) נמי
(ט) נמי (י) נמי
(יא) נמי (יב) נמי
(יג) נמי (יד) נמי
(טו) נמי (טז) נמי
(יז) נמי (יח) נמי
(יט) נמי (כ) נמי
(כא) נמי (כב) נמי
(כג) נמי (כד) נמי
(כה) נמי (כו) נמי
(כז) נמי (כח) נמי
(כט) נמי (ל) נמי

הנהרות הב"ח

(א) נמי (ב) נמי
לי הסוף: (ג) נמי
מזהרין (ד) נמי
מזהרין (ה) נמי
מזהרין (ו) נמי
מזהרין (ז) נמי
מזהרין (ח) נמי
מזהרין (ט) נמי
מזהרין (י) נמי
מזהרין (יא) נמי
מזהרין (יב) נמי
מזהרין (יג) נמי
מזהרין (יד) נמי
מזהרין (טו) נמי
מזהרין (טז) נמי
מזהרין (יז) נמי
מזהרין (יח) נמי
מזהרין (יט) נמי
מזהרין (כ) נמי
מזהרין (כא) נמי
מזהרין (כב) נמי
מזהרין (כג) נמי
מזהרין (כד) נמי
מזהרין (כה) נמי
מזהרין (כו) נמי
מזהרין (כז) נמי
מזהרין (כח) נמי
מזהרין (כט) נמי
מזהרין (ל) נמי

תורה אור השלם

א ויפיו (ב) נמי
א ויפיו (ג) נמי
א ויפיו (ד) נמי
א ויפיו (ה) נמי
א ויפיו (ו) נמי
א ויפיו (ז) נמי
א ויפיו (ח) נמי
א ויפיו (ט) נמי
א ויפיו (י) נמי
א ויפיו (יא) נמי
א ויפיו (יב) נמי
א ויפיו (יג) נמי
א ויפיו (יד) נמי
א ויפיו (טו) נמי
א ויפיו (טז) נמי
א ויפיו (יז) נמי
א ויפיו (יח) נמי
א ויפיו (יט) נמי
א ויפיו (כ) נמי
א ויפיו (כא) נמי
א ויפיו (כב) נמי
א ויפיו (כג) נמי
א ויפיו (כד) נמי
א ויפיו (כה) נמי
א ויפיו (כו) נמי
א ויפיו (כז) נמי
א ויפיו (כח) נמי
א ויפיו (כט) נמי
א ויפיו (ל) נמי

א ויפיו (ב) נמי
א ויפיו (ג) נמי
א ויפיו (ד) נמי
א ויפיו (ה) נמי
א ויפיו (ו) נמי
א ויפיו (ז) נמי
א ויפיו (ח) נמי
א ויפיו (ט) נמי
א ויפיו (י) נמי
א ויפיו (יא) נמי
א ויפיו (יב) נמי
א ויפיו (יג) נמי
א ויפיו (יד) נמי
א ויפיו (טו) נמי
א ויפיו (טז) נמי
א ויפיו (יז) נמי
א ויפיו (יח) נמי
א ויפיו (יט) נמי
א ויפיו (כ) נמי
א ויפיו (כא) נמי
א ויפיו (כב) נמי
א ויפיו (כג) נמי
א ויפיו (כד) נמי
א ויפיו (כה) נמי
א ויפיו (כו) נמי
א ויפיו (כז) נמי
א ויפיו (כח) נמי
א ויפיו (כט) נמי
א ויפיו (ל) נמי

לעזי רש"י

א ויפיו (ב) נמי
א ויפיו (ג) נמי
א ויפיו (ד) נמי
א ויפיו (ה) נמי
א ויפיו (ו) נמי
א ויפיו (ז) נמי
א ויפיו (ח) נמי
א ויפיו (ט) נמי
א ויפיו (י) נמי
א ויפיו (יא) נמי
א ויפיו (יב) נמי
א ויפיו (יג) נמי
א ויפיו (יד) נמי
א ויפיו (טו) נמי
א ויפיו (טז) נמי
א ויפיו (יז) נמי
א ויפיו (יח) נמי
א ויפיו (יט) נמי
א ויפיו (כ) נמי
א ויפיו (כא) נמי
א ויפיו (כב) נמי
א ויפיו (כג) נמי
א ויפיו (כד) נמי
א ויפיו (כה) נמי
א ויפיו (כו) נמי
א ויפיו (כז) נמי
א ויפיו (כח) נמי
א ויפיו (כט) נמי
א ויפיו (ל) נמי

הנהרות וציונים

א ויפיו (ב) נמי
א ויפיו (ג) נמי
א ויפיו (ד) נמי
א ויפיו (ה) נמי
א ויפיו (ו) נמי
א ויפיו (ז) נמי
א ויפיו (ח) נמי
א ויפיו (ט) נמי
א ויפיו (י) נמי
א ויפיו (יא) נמי
א ויפיו (יב) נמי
א ויפיו (יג) נמי
א ויפיו (יד) נמי
א ויפיו (טו) נמי
א ויפיו (טז) נמי
א ויפיו (יז) נמי
א ויפיו (יח) נמי
א ויפיו (יט) נמי
א ויפיו (כ) נמי
א ויפיו (כא) נמי
א ויפיו (כב) נמי
א ויפיו (כג) נמי
א ויפיו (כד) נמי
א ויפיו (כה) נמי
א ויפיו (כו) נמי
א ויפיו (כז) נמי
א ויפיו (כח) נמי
א ויפיו (כט) נמי
א ויפיו (ל) נמי

אמר חכמים: מי האיש החכם: אמרו הנביאים. אשר דבר פי ה' אליו: שלא ברכו בתורה תדלית. כשהיו עוסקין בתורה לא היו ממרצין לפניה קרא יתירא דלשר נחמי לפניהם קא דרש ברכת אשר (ו) (נמן לנו מורם אמת) שהיא לפניה של דברי מורה וכו' ולא ממרצין גליא דעתייהו שאלנה מתנה משונה להם: תורע מודיע לכל ומתפאר במהרה: בן עם הארץ. היינו מקרב כסילים משפחת כסילים: איתירא בלגינא. סלע אחד בלגינא: קיש קיש קריא. מתקשקש ומשמיט קול ואם היה מלא סלעים לא היה משמיט קול: בציון משרתא דרבנן. שלא יכשלו כהנים לעשר עליהן ולהאחיל שלא פלרע תקלה על ידי לדיקס: איתרעא ביניה. לא יכול למלא מקומה: ריבבא. לאמריס לשון (מנע קטן דף ו' ו') המרצין סדרו משקה: רבי חנינא. נר' מנא: שדינא ביתנא, וזרע אני וזרעו פסחן: שדינא. משלין: וגדילנא נישבי. וקולע אני ממנו רשמות וממנויות: וצידנא שבי. ואני נר' נמי: ואדינא מצינא. ומתקן אני מעוזותיהן קלפס: ופליקנא אמתא. למקום שאין מלגדי חינוקות: איתרעא ינוקי. לכל אחד כסור: ובתנינא. על פה שיתא סדרי משנה לשימא ינוקי: אקרו אהדרי. לימדו זה את זה מקדמות: ואתנו אהדרי. לימדו זה את זה סדרו: לא תדא כזאת בישראל. לא תאמר זאת בישראל: אמש נראה לי. מלכות: תקרע. וישב משינה של מעלה: ור' יוחנן אצל ר' חייא לא. אמרמי אני וכו' אין ר' יוחנן רחוי לשב כלל ר' חייא: וצידנא. מנעו ללדין: דפספסא דהו שפירין עיניה. צנקר רחמי את עיני יפות ולענר רחמיס דומות כאלו נשרפו מזור: אפרי ליה. אמרמי לו: דאפרי. אמרמי לאלו: מזהרין. קתדלא: בושימי. מלכות איתרעא לוי"ט צנע: מנעו דמור קבתנינא. תוספתא של אדמי שסידרה לשם סדרים אני שונה ממיד דר' חייא סדרה למספסתא כדלמרי צנעלמ' רבי לא שאלה ר' חייא מנא ליה ולאמרי: כל תוספתא דלא מיתניא צי חייא ור' אבמי קרי ליה לא תוספתא מניה צי מדרשא: תקפי ברחמי. מרצין כמפלס: וטייתי אטיטיח בלא זמניה. לק אן נימן לי רשות להעמיד יד: יש דוגמתן. שפסא תפלתן נעמסת: פולסי. מנעו מלקות: שמיא ירחינא. הוא שמואל בר אבא מדרו של רב ועל שהיה צקי כבוד העיזר כדלמרי במס' ר"ה (כ' ו') אמר שמואל יכלנא למקמי פלס גלותא קרי ליה ירחינא: אימלי דף סבא. צנן העין: אשור דף בשור. אמתא לך ע"ג העין משער מטפת מולי"ר צנע: כדלמרי גבי כותח הצל (מומן האדומי) צפספס (דף מה) משער קשער מטפל פס: גובתא. קנה מלול: תתי בי שדיא. תחת מלשונותיו וצקע כח מוקן הסס ואלך דין עלם גולגולתו ומעו עיניו: והוא כפופער רבי צפספסיה. טרם ומתקן לסומנו לפי שחכס צקי היה כל כך: ולא היה מסתייעא מיתא. שהיה הסעה מטרפת לו לא היו החכמים נאספים: ה"ג

אמר חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא

פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר

וואמר ה' על עיניכם את תורתו אשר נתתי

לפניהם אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו

בתורה תחילה אמר רב חנא מאי דכתיב

בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תדורע

בלב נבון תנוח חכמה זה ת"ח בן ת"ח ובקרב

כסילים תדורע זה ת"ח בן ע"ה אמר עולא היינו

דאמרי אינשי אסתירא בלגינא קיש קיש

קריא אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא מאי דכתיב

קמן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדניו אמן

לא ידעינן דקמן וגדול שם הוא אלא כל

המקטין עצמו על דברי תורה בעוה"ז נעשה

גדול לעוה"ב וכל המשים עצמו כעבד על

דברי תורה בעוה"ז נעשה חפשי לעוה"ב ריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן

כי מציא למערתיה דר' חייא איתרעא מניה חלש דעתייה אמר רבשי"ע לא

פלפלי תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה לו תורה כמותו פלפלת תורה

כמותו לא ריבצת כי הווי מנינו ר' חנינא ור' חייא אמר ליה ר' חנינא לר'

חייא בהדי דדי קא מיניצת ח"ו אי משתבחה תורה מישראל מהדנא לה

מפילפול אמר ליה ר' חייא לר' חנינא בהדי דדי קא מיניצת דעבדי לתורה

לא תשתבחה מישראל מאי עבידנא אזלינא ושדינא ביתנא וגדילנא נישבי

וצידנא שבי ומאכילנא בשרייהו ליחמי ואדינא מצינא וכתבנא חמשה

חומשי וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי ומתנינא שיתא

ינוקי שיתא סדרי ואמרינא להו עד דהדרנא ואתנא אקרו אהדרי ואתנו אהדרי

ועבדי לה לתורה דלא תשתבחה מישראל היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי

חייא אמר ליה ר' שמעאל בר' יוסי אפי' ממד אמר ליה איך אפי' מאבא

אמר ליה ח"ו לא תהא כזאת בישראל אמר ר' זירא אמש נראה לי ר' יוסי

בר' חנינא אמרתי לו אצל מי אתה תקוע אמר לי אצל ר' יוחנן ור' יוחנן אצל

מי אצל ר' ינאי ור' ינאי אצל מי אצל ר' חנינא ור' חנינא אצל מי אצל ר' חייא

אמרתי לו ור' יוחנן אצל ר' חייא לא אמר לי באתר דקוקין דנורא ובעורין

דאשא מאן מעיל בר נפחא לתמן אמר רב חביבא אשתעי לי רב חביבא

בר סורמקי חזי (ה) ליה ההוא מרבנן דהוה שכח אליהו גביה דלצפרא הוה

שפיר עיניה ולאורחא דמין כדמיקלין בנורא אמרי ליה מאי האי ואמר לי

דאמרי ליה לאלוהו אחוי לי רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע אמר לי כבולוהו

מצית לאסתכולי בהו לבר מגוהרקא דר' חייא דלא תסתכל ביה מאי סימנייהו

כבולוהו אזלי מלאכי כי סלקי ונתתי לבר מגוהרקא דר' חייא דמנפשיה סליק

ונחת לא מצאי לאוקנא אנפשיא אסתכלי בה אתו תרי בושימי דנורא

ומחורו להווא גברא וסימניהו לעיניה למחר אזלי אשתפחי אמערתיה אמינא

מתנייתא דמר מתנינא (ואתמאי אליהו הוה שכח במתיבתא דרבי יומא

חד ריש ירחא הוה נגה ליה ולא אתא א"ל מאי טעמא נגה ליה למר אמר

ליה אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידית ומצלי ומגינא ליה וכן לצחק וכן

לעקב ולוקמניהו בהדי הדדי סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא

ומניה א"ל ויש דוגמתן בעולם הזה אמר ליה איבא ר' חייא ובניו גזר רבי

תעניתא אחתניהו (לר' חייא ובניו אמר משיב ה' הרוח וגשבה זיקא אמר

מורד הגשם ואתא מיטרא כי מטא למימר מוחה המתים רגש עלמא אמרי

ברקיעא מאן גלי חייא בעלמא אמרי אליהו אתיוהו לאלוהו מחיוהו שתן פולסי

דנורא אתא אידמי להו כרובא דנורא על בינייהו ומרדינהו שמואל ירחינא

אמיה דרבי הוה חלש רבי בעיניה א"ל אימלי לך סבא א"ל לא יכלנא

אשטר לך משמר (א"ל) לא יכלנא הוה מותיב ליה (ו) בגובתא דסמני תותי

בי סדיה ואיתמי הוה קא מצטער רבי למסמכיה ולא הוה מסתייעא מילתא א"ל

לא לצטער מר לדידי חזי לי סיפרא דארם הראשון וכתוב ביה שמואל ירחינא

חכים

אסתירא בלגינא קיש קיש

קריא. מפרש ריב"ל

לפי שאין דרך זה להניח צלצין הוא

מתקשקש ואם היה מנינו צלצניק

כדרכו להיות שם לא היה מתקשקש:

כי פטא (פטימן) מוחה המתים

רגש עלמא. אע"ג דלכא נמי מוחה

המתים מקמי משיי הרוח אומר ר"ח

משום דמתייב המתים לא היו אלא

ע"י טל' וע"ל דמשיי הרוח ומורד

הגשם נשב זיקא ואסתא מערעא משום

שהיו עיקר תפלת הרוח והגשם

שצנרסו זו אל זו תחת המתים

עיקרה ה"א בחינתיה:

לעיל

דברי תורה בעוה"ז נעשה חפשי לעוה"ב ריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן

כי מציא למערתיה דר' חייא איתרעא מניה חלש דעתייה אמר רבשי"ע לא

פלפלי תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה לו תורה כמותו פלפלת תורה

כמותו לא ריבצת כי הווי מנינו ר' חנינא ור' חייא אמר ליה ר' חנינא לר'

חייא בהדי דדי קא מיניצת ח"ו אי משתבחה תורה מישראל מהדנא לה

מפילפול אמר ליה ר' חייא לר' חנינא בהדי דדי קא מיניצת דעבדי לתורה

לא תשתבחה מישראל מאי עבידנא אזלינא ושדינא ביתנא וגדילנא נישבי

וצידנא שבי ומאכילנא בשרייהו ליחמי ואדינא מצינא וכתבנא חמשה

חומשי וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי ומתנינא שיתא

ינוקי שיתא סדרי ואמרינא להו עד דהדרנא ואתנא אקרו אהדרי ואתנו אהדרי

ועבדי לה לתורה דלא תשתבחה מישראל היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי

חייא אמר ליה ר' שמעאל בר' יוסי אפי' ממד אמר ליה איך אפי' מאבא

אמר ליה ח"ו לא תהא כזאת בישראל אמר ר' זירא אמש נראה לי ר' יוסי

בר' חנינא אמרתי לו אצל מי אתה תקוע אמר לי אצל ר' יוחנן ור' יוחנן אצל

מי אצל ר' ינאי ור' ינאי אצל מי אצל ר' חנינא ור' חנינא אצל מי אצל ר' חייא

אמרתי לו ור' יוחנן אצל ר' חייא לא אמר לי באתר דקוקין דנורא ובעורין

דאשא מאן מעיל בר נפחא לתמן אמר רב חביבא אשתעי לי רב חביבא

בר סורמקי חזי (ה) ליה ההוא מרבנן דהוה שכח אליהו גביה דלצפרא הוה

שפיר עיניה ולאורחא דמין כדמיקלין בנורא אמרי ליה מאי האי ואמר לי

דאמרי ליה לאלוהו אחוי לי רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע אמר לי כבולוהו

מצית לאסתכולי בהו לבר מגוהרקא דר' חייא דלא תסתכל ביה מאי סימנייהו

כבולוהו אזלי מלאכי כי סלקי ונתתי לבר מגוהרקא דר' חייא דמנפשיה סליק

ונחת לא מצאי לאוקנא אנפשיא אסתכלי בה אתו תרי בושימי דנורא

ומחורו להווא גברא וסימניהו לעיניה למחר אזלי אשתפחי אמערתיה אמינא

מתנייתא דמר מתנינא (ואתמאי אליהו הוה שכח במתיבתא דרבי יומא

חד ריש ירחא הוה נגה ליה ולא אתא א"ל מאי טעמא נגה ליה למר אמר

ליה אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידית ומצלי ומגינא ליה וכן לצחק וכן

לעקב ולוקמניהו בהדי הדדי סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא

ומניה א"ל ויש דוגמתן בעולם הזה אמר ליה איבא ר' חייא ובניו גזר רבי

תעניתא אחתניהו (לר' חייא ובניו אמר משיב ה' הרוח וגשבה זיקא אמר

מורד הגשם ואתא מיטרא כי מטא למימר מוחה המתים רגש עלמא אמרי

ברקיעא מאן גלי חייא בעלמא אמרי אליהו אתיוהו לאלוהו מחיוהו שתן פולסי

דנורא אתא אידמי להו כרובא דנורא על בינייהו ומרדינהו שמואל ירחינא

אמיה דרבי הוה חלש רבי בעיניה א"ל אימלי לך סבא א"ל לא יכלנא

אשטר לך משמר (א"ל) לא יכלנא הוה מותיב ליה (ו) בגובתא דסמני תותי

בי סדיה ואיתמי הוה קא מצטער רבי למסמכיה ולא הוה מסתייעא מילתא א"ל

חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר וואמר ה' על עיניכם את תורתו אשר נתתי לפניהם אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה אמר רב חנא מאי דכתיב בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תדורע בלב נבון תנוח חכמה זה ת"ח בן ת"ח ובקרב כסילים תדורע זה ת"ח בן ע"ה אמר עולא היינו דאמרי אינשי אסתירא בלגינא קיש קיש קריא אמר ליה ר' ירמיה לר' זירא מאי דכתיב קמן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדניו אמן לא ידעינן דקמן וגדול שם הוא אלא כל המקטין עצמו על דברי תורה בעוה"ז נעשה גדול לעוה"ב וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעוה"ז נעשה חפשי לעוה"ב ריש לקיש הוה מציין מערתא דרבנן כי מציא למערתיה דר' חייא איתרעא מניה חלש דעתייה אמר רבשי"ע לא פלפלי תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה לו תורה כמותו פלפלת תורה כמותו לא ריבצת כי הווי מנינו ר' חנינא ור' חייא אמר ליה ר' חנינא לר' חייא בהדי דדי קא מיניצת ח"ו אי משתבחה תורה מישראל מהדנא לה מפילפול אמר ליה ר' חייא לר' חנינא בהדי דדי קא מיניצת דעבדי לתורה לא תשתבחה מישראל מאי עבידנא אזלינא ושדינא ביתנא וגדילנא נישבי וצידנא שבי ומאכילנא בשרייהו ליחמי ואדינא מצינא וכתבנא חמשה חומשי וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי ואמרינא להו עד דהדרנא ואתנא אקרו אהדרי ואתנו אהדרי ועבדי לה לתורה דלא תשתבחה מישראל היינו דאמר רבי כמה גדולים מעשי חייא אמר ליה ר' שמעאל בר' יוסי אפי' ממד אמר ליה איך אפי' מאבא אמר ליה ח"ו לא תהא כזאת בישראל אמר ר' זירא אמש נראה לי ר' יוסי בר' חנינא אמרתי לו אצל מי אתה תקוע אמר לי אצל ר' יוחנן ור' יוחנן אצל מי אצל ר' ינאי ור' ינאי אצל מי אצל ר' חנינא ור' חנינא אצל מי אצל ר' חייא אמרתי לו ור' יוחנן אצל ר' חייא לא אמר לי באתר דקוקין דנורא ובעורין דאשא מאן מעיל בר נפחא לתמן אמר רב חביבא אשתעי לי רב חביבא בר סורמקי חזי (ה) ליה ההוא מרבנן דהוה שכח אליהו גביה דלצפרא הוה שפיר עיניה ולאורחא דמין כדמיקלין בנורא אמרי ליה מאי האי ואמר לי דאמרי ליה לאלוהו אחוי לי רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע אמר לי כבולוהו מצית לאסתכולי בהו לבר מגוהרקא דר' חייא דלא תסתכל ביה מאי סימנייהו כבולוהו אזלי מלאכי כי סלקי ונתתי לבר מגוהרקא דר' חייא דמנפשיה סליק ונחת לא מצאי לאוקנא אנפשיא אסתכלי בה אתו תרי בושימי דנורא ומחורו להווא גברא וסימניהו לעיניה למחר אזלי אשתפחי אמערתיה אמינא מתנייתא דמר מתנינא (ואתמאי אליהו הוה שכח במתיבתא דרבי יומא חד ריש ירחא הוה נגה ליה ולא אתא א"ל מאי טעמא נגה ליה למר אמר ליה אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידית ומצלי ומגינא ליה וכן לצחק וכן לעקב ולוקמניהו בהדי הדדי סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא ומניה א"ל ויש דוגמתן בעולם הזה אמר ליה איבא ר' חייא ובניו גזר רבי תעניתא אחתניהו (לר' חייא ובניו אמר משיב ה' הרוח וגשבה זיקא אמר מורד הגשם ואתא מיטרא כי מטא למימר מוחה המתים רגש עלמא אמרי ברקיעא מאן גלי חייא בעלמא אמרי אליהו אתיוהו לאלוהו מחיוהו שתן פולסי דנורא אתא אידמי להו כרובא דנורא על בינייהו ומרדינהו שמואל ירחינא אמיה דרבי הוה חלש רבי בעיניה א"ל אימלי לך סבא א"ל לא יכלנא אשטר לך משמר (א"ל) לא יכלנא הוה מותיב ליה (ו) בגובתא דסמני תותי בי סדיה ואיתמי הוה קא מצטער רבי למסמכיה ולא הוה מסתייעא מילתא א"ל לא לצטער מר לדידי חזי לי סיפרא דארם הראשון וכתוב ביה שמואל ירחינא חכים

שאגת / ברכות / סימן כד אריה רכג

דא"כ האי ק"ו דר"י בה"מ לפניו מברכת התורה אינו אלא לחייב בה"מ לפניו מדרבנן, ל"ל למילף מדר"י, פשיטא הא תנן כיצד מברכין על הפירות כו', ות"ר אסור ליהנות בעוה"ז בלא ברכה כו' ברפ"ו דברכות (דף ל"ה), וזה מבואר בהרבה מקומות במשנה וברייתא דעל כל דבר שנהנה חייב לברך¹. ועוד דמהאי ק"ו א"א למילף אלא דעל דבר שמברכין בה"מ הוא דמברך לפניו שהרי מק"ו

דבה"מ דלאחריו מייתי ללפניו ואלו מדרבנן על כל דבר שנהנה חייב לברך.

והרמב"ם במנין המצות שלו לא מנה למ"ע לברכת התורה לפניה². ואיני יודע למה דאי

ס"ל דלאו דאורייתא הוא תקשה ליה האי ק"ו דר' יוחנן מאי היא, הא תנינא בהרבה מקומות דחייב לברך לבה"מ לפניו וכמש"כ³. ודוחק לומר דר"י

לאחריו מדאורייתא אינו דין שיהא טעון לפניו מדאורייתא, דמתקנת רבנן בתורה שמעינן לדאורייתא, ע"כ. [ולפ"ז מיושב ג"כ מה שהוכיח רבינו דע"כ דרשא גמורה היא דאל"כ לא פריך מידי מהמשנה, והבין]. ועי' במאמר מרדכי באריכות שהשיג על דברי הברכי יוסף, ומסיק דלא יחזור ויברך מספק דאינו אלא ספק דרבנן להרבה פוסקים.

ד. ועל עיקר הראיה מסוגיא דברכות, עי' בברכי יוסף שכתב דע"כ מיירי בברכת התורה כשקורא בתורה בצבור, דאי איירי בברכת התורה שאדם מברך על למודו הלא אין מברכין לאחריה, ומשום דאין גמר למצותה כמ"ש הרשב"א ח"ז סי' תק"מ, וא"כ ע"כ הך סוגיא לאו מדאורייתא קאמר, דהא בודאי ברכת התורה על קריאת התורה אינו אלא מדרבנן, וע"כ צריך לפרש הסוגיא כמ"ש הברכי יוסף הנ"ל. ומאי דנקט הברכי יוסף דמיירי בקריאת התורה ומדרבנן, עי' בריטב"א מגילה דף י"ז בהא דפירש רש"י דהתורה בלשון הקודש נאמרה היינו לענין קריאת התורה, ועי"ש בתוס', וכתב הריטב"א "והקשו עליו דהא קריאה בתורה תקנת משה ועזרא היא, וי"ל דקריאה בתורה בציבור מן התורה בשבתות וימים טובים, דהא אמרינן בברכות (כ"א). שלמדנו ברכת התורה לאחריה מן התורה בק"ו דברכת המזון, ולא שייך ברכה לאחריה למצות והגית בו יומם ולילה שאין לקריאה זו שיעור דהא כל היום וכל הלילה הוא ואין בכיוצא בזה ברכה לאחריה וכמו שנהגו, ואין ברכה לאחריה אלא לקריאה בצבור שיש לה שיעור, ומשה ועזרא תיקן שני וחמישי ושבת במנחה", עי"ש עוד. הרי מפורש בדבריו כמ"ש הברכי יוסף דלענין קריאת התורה איירי, אלא דצייד לומר דאפשר דקריאת התורה בשבתות וי"ט הוא מה"ת, אבל עי"ש שאין זו מסקנתו. ועי' בברכי יוסף ריש סי' קל"ה עוד בענין זה.

ה. קונטרס אחרון: והרמב"ם במנין המצות לא מנה לברכת התורה למ"ע כו'. בצל"ח תירץ שהרמב"ם לשיטתו שפסק כרבינא דבתרא הוא ולרבינא נדחה הך דרב יהודה דבמתני' תנן בעל קרי שהוא מקרה לילה ובודאי לא בירך עדיין ברכת התורה והנה הרהור ק"ש לא גרע משאר ד"ת א"כ למה אינו מברך לדידיה ברכת התורה אלא וודאי דמדרבנן הוא ע"כ והנך רואה איך רבינו דחה זה בטוב טעם וראיתי בירושלמי ר"פ שלשה שאכלו וז"ל א"ר שמואל בר אבדימי לא למדו ברכת התורה מברכת הזימון אלא לרבים פי' שאחד מברך

לכלן ופריך ואם לרבים אפי' בינו לבין עצמו לא יברך ומשני עשאוהו כשאר מצות של תורה פי' דחכמים תיקנו עליה ברכה כמו על כל המצות של תורה ע"ש ופי' שם המפרש דכל הני ק"ו וג"ש דילפינן לברכת התורה מברכת המזון אינן מן התורה אלא גילוי מילתא בעלמא. לזה העירני הגאון כמוהר"י אב"ד דקארלין. וראיתי להרב בעל מגילת אסתר שכתב שהשגת הרמב"ן נכונה בזה המקום ועל הרמב"ם להביא ראיה שהן אסמכתות בעלמא ועתה על פי הירושלמי הנ"ל ראייתו נכונה ואין עליו תשובה. ובחנם השיג בספר חיי אדם על בעל פני משה שהוכיח גם כן דברכת התורה אינה כ"א מדרבנן.

ו. ובעיקר שיטת הרמב"ם שהשמיט מצוה זו, כתב הקרית ספר בהל' תפלה פי"ב "ברכת התורה לפניה מה"ת שני כי שם ה' אקרא הבו גודל וכו', ולהרמב"ם שאינו מונה אותה מצוה בפנ"ע נראה שהוא בכלל מצות ת"ת, ולהכי לא באה במנין אבל היא מדאורייתא", ע"כ. וכע"ז כתב הערוך השולחן סי' מ"ז, וז"ל "וגם הרמב"ם ס"ל שהיא מן התורה כמבואר מהש"ס שהבאנו וכו', אלא דס"ל שזהו חלק מחלקי המצוה דלימוד תורה, ומצוה אחת היא, ומה שהביא הרמב"ן ראיה ממקרא ביכורים והבאתו שהם שני מצוות וכן סיפור יצ"מ עם אכילת הפסח תמיהני דהתם הם בשני עיתות ויש הפסק בין זל"ז, משא"כ ברכת התורה מחויב ללמוד קצת תיכף אחר הברכה כמו שיתבאר וא"כ מצוה אחת היא", עי"ש.

אולם יש להעיר על סברא זו, דהא נשים אינן מחויבות במצות תלמוד תורה, ואעפ"כ מברכות ברכת התורה, וכמ"ש רבינו להלן בהל' כתיבת ספר תורה סי' ל"ה, וע"כ לאו חדא מצוה היא, וכן יעוי' בחי' הגר"ז סוף הל' ברכות שכתב בשם הגר"ח לבאר למה נשים מברכות ברכת התורה אע"פ דלא נצטוו במצות תלמוד תורה, משום דברכת התורה אינה על קיום המצוה של ת"ת, רק דהוא דין בפנ"ע דתורה בעי ברכה, וכדילפינן לה בברכות מקרא דכי שם ה' אקרא, א"כ אין זה שייך להמצוה כלל, רק דהתורה עצמה טעונה ברכה, ונשים פטורות רק מהמצוה של ת"ת אבל אינן מופקעות מעצם החפצא של ת"ת עי"ש. וכ"כ העמק ברכה (עניני בה"ת אות א') בשם הגר"ח, ועפ"ז הוא מפרש מה שמובא בשם רש"י דכשהיה משכים לעסוק בתורה היה מברך ברכת התורה, וכן כשהולך לבית הכנסת היה חוזר ומברך ולא חשיבא ברכה לבטלה כמו שהקורא בתורה מברך ברכת התורה, והיינו משום

יותר כ"א בק"ש ובה"מ לבד, ולר' יוחנן היה לו להרהר נמי בברכת התורה לפניה, שהרי כיון שהתירו לו להרהר בק"ש תורה היא ממילא ע"ז נתחייב מן התורה ג"כ בברכת התורה כמו שמהרהר ק"ש ובה"מ משום דדאורייתא ניהו, ומסתמא דמתני' משמע אפי' לא טבל לקריו ימים רבים ולא בירך היום לברכת התורה, אפ"ה לא אמרו להרהר בברכת התורה. הרי משום ק"ש שהתירו לו להרהר בה, נתחייב ממילא לברך ברכת התורה מדאורייתא קודם לה, ואמאי לא תנן דבעל קרי מברך נמי לברכת התורה לפני ק"ש דקא קרי"ה.

ואף על גב שאמרו קצת מן האחרונים במשכים לומר סליחות ותחנונים כיון שאינו מכוין אלא לתחנונים בעלמא א"צ לברך בה"ת לפניהם, הא מ"מ הרבה פוסקים חולקין על זה וס"ל דצריך לברך וכ"נ עיקר. ועוד נראה פשוט דלא דמי ק"ש לתחנונים, ולק"ש וודאי צריך לברך בה"ת קודם לה אם קורא אותה בלא ברכותיה שלא נפטר מברכת התורה באהבה רבה כדאמרינן בפ"ק דברכות (דף י"ב) ט.

ס"ל דאיכא נמי אסמכתא לבה"מ לפניו מק"ו דברכת התורה דיליף לה רב יהודה מאסמכתא, דאין זה נכון דהיאך שייך לאתויי אסמכתא בעלמא לאיזה דבר ע"י ק"ו, ואין זה דרך הגמ"י.

ועוד שהרי מקשינן על ר"י מבעל קרי דתנן ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו ומסיק בתיובתא, ואי ברכת התורה לפניה אינה אלא אסמכתא בעלמא, ור"י ע"כ לא מייתי לה לבה"מ לפניה מברכת התורה אלא לאסמכתא כמו ברכת התורה גופה דיליף לה מינה, א"כ לק"מ דהא דאין מברך על המזון לפניו משום דלר"י גופיה לאו דאורייתא הוא. אלא ע"כ ברכת התורה דיליף לה ר"י מקרא דרשא גמורה היא.

ונ"ל דהיינו טעמא דהרמב"ם, משום דק"ל אהא דר' יוחנן דס"ל ברכת התורה לפניה הוי מן התורה, מהא דתנן בעל קרי מהרהר בלבו ואק"ש קאי, ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה, ועל המזון מברך לאחריו משום דמן התורה הוא כדמפ' התם בגמ', ואינו מברך לפניו, ומשמע שאין מהרהר

דמי כרבינא, והיינו דרבינא הוא בתרא והוא חתם הש"ס עם רב אשי, ולרבינא ממילא נדחה הך דרב יהודה שאמר שברכת התורה הוא מן התורה, דהרי במשנתנו שנינו בעל קרי וכו', וסתם בעל קרי מקרה לילה הוא, וא"כ עדיין לא בירך ברכת התורה, וכשהוא מהרהר ק"ש בלבו כיון שהרהור כדיבור דמי א"כ הרי הוא קורא בתורה, דאטו ק"ש לאו תורה היא, וא"כ צריך לברך ברכת התורה או לפטור באהבה רבה. ואי ס"ד דברכת התורה לפניה היא מן התורה, א"כ למה אינו מברך לפניה, אלא ודאי דברכת התורה היא מדרבנן, ע"כ, [ומבואר בדבריו דהאי רבינא הוא סוף הוראה ודלא כמ"ש רבינו בהמשך].

ט. מ"ש רבינו דק"ש לא דמי לתחנונים, לכאורה כוונתו הוא דלאו דרך תחנונים קורא אותה, אלא משום מצות קריאה, והוי כקורא בתורה. אולם ע"י בב"י סי' מ"ז שכתב "וא"ת למה לו לירושלמי לומר על הנפטר באהבה רבה שצריך שילמוד מיד, שהרי לעולם הוא לומד שהרי קורא ק"ש אחר אהבה רבה וכו', ועוד יש לומר דק"ש ותפלה לא חשיבי לימוד לענין זה דדברי תחנונים ותפלה לחוד ודברי תלמוד תורה לחוד, וק"ש כדברי תפילות הוא", ע"כ, ומבואר דס"ל דגם ק"ש לא חשיב לימוד אלא כאמירת תחנונים, וכ"כ המ"ב בסי' ס"ה ס"ק ח' במי שבא לבית הכנסת והצבור אומרים ק"ש

דאינו מברך על מצות לימוד התורה, אלא על גוף התורה וכל לימוד ולימוד הוי דבר בפני עצמו ע"ש.

ז. ובשו"ת דברי יששכר סי' א' אות י' (מובא בשו"ת יביע אומר ח"ח אור"ח סי' ה') כתב שאע"פ שהמבי"ט בקרית ספר כתב שיל' שגם הרמב"ם ס"ל דברכה"ת היא מה"ת, אלא שהיא נכללת בכלל מצות עשה של תלמוד תורה ולכן לא מנאה במנין המצות, מ"מ יותר נכון לומר שבאמת דעת הרמב"ם שברכה"ת מדרבנן, שהרי בחבורו הגדול הגם שכתב (בסוף פ"ב מהל' ברכות) שהמסופק אם בירך בהמ"ז חוזר ומברך מספק, מ"מ להלן (בפ"ח מהל' ברכות הי"ב) כתב וז"ל "כל הברכות האלו אם נסתפק לו אם בירך או לא בירך אינו חוזר ומברך, לא בתחלה ולא בסוף, מפני שהן מדברי סופרים", וממה שלא כתב כלל שבברכה"ת חוזר ומברך מספק, מוכח שדין ברכה"ת ככל הברכות שאם נסתפק אינו חוזר לברך מספק.

ח. ועי' בצל"ח בברכות שם שמביא דברי המגלת אסתר שכתב לדעת הרמב"ם שהדרשה מקרא דכי שם ה' וכו' היא אסמכתא, והצל"ח כתב דמוכח מהסוגיא דברכת התורה הוא מה"ת וכמ"ש רבינו, ואח"כ כתב מקור לדברי הרמב"ם כמ"ש רבינו, ז"ל "ונראה שהרמב"ם לשיטתו שפסק [הל' ברכות פ"א ה"ז] בהך דלעיל בפלוגתא דרבינא ורב חסדא אם הרהור כדיבור

דאורייתא ראוי לברך ברכת אהבה רבה שהיא אחת מן ברכות ק"ש שלפניה כדי לפטור ע"י מברכת התורה שנתחייב ע"י הרהור של ק"ש, כדאמר ר"י גופיה משמיה דשמואל בפ"ק דברכות (דף י"ב) השכים לשנות עד שלא קרא ק"ש צריך לברך משקרא ק"ש א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה, וכיון שיוצא ידי חובת בה"ת לפניה באהבה רבה, אהבה רבה עדיף מבה"ת, דהא אית בה תרתי, דיוצא בה ידי חובת בה"ת שלפניה וידי חובת ברכה אחת מברכות ק"ש שלפניה, ואלו בה"ת אין בה אלא חדא משום בה"ת לחוד, דכה"ג אמר התם לר"י גופיה דס"ל דק"ש דרבנן ואמת ויצייב דאורייתא מפני יציאת מצרים שבה, ומקשינן מדבעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה, ואי ס"ד אמת ויצייב דאורייתא לברך לאחריה, ומשני מ"ט מברך אי משום יצ"מ הא אדכר לה בק"ש, ונימא הא ולא ליבעי הא, ומשני ק"ש עדיפא דאית בה תרתי, וה"נ לברך אהבה רבה דאית בה תרתי בה"ת לפניה שיוצא בה ידי חובתו וברכה א' של ק"ש^י, דהא אמרין בפ"ק דברכות (דף י"ב) דברכות אין מעכבות ^{שם} זו את זו, דאם בירך א' מהן ולא בירך חברתה יצא ידי חובת

הניחא לר"ח דאמר התם הרהור לאו כדיבור דמי, והא דמהרהר בק"ש ובה"מ לאו כלום ואין יוצא ידי חובתו ע"י הרהור זה כדאמר התם, וכיון דהרהור לאו כדיבור דמי משום האי הרהור דק"ש שמהרהר אין לחייבו בברכת התורה לפניה, דהא לאו עוסק בתורה מיקרי להתחייב בברכת התורה כיון דלאו כדיבור דמי, ולא עוד אלא שבה"ת גרע משאר ברכות כגון ברכת ק"ש לפניה ולאחריה, דמ"מ חייב בהן מדרבנן ואפ"ה תנן דאינו מברך, כ"ש בה"ת דאפי' מדרבנן לא נתחייב בה שהרי בעל קרי אסור בד"ת, ואי משום ק"ש ובה"מ שהתירו לו להרהר בהן, כיון דהרהור לאו כדיבור דמי לא נתחייב בבה"ת לגמרי ואפילו מדרבנן^י. אלא לרבינא דאמר התם הרהור כדיבור דמי, וכיון דמהרהר בק"ש שהוא ד"ת הא נתחייב ע"י בבה"ת, וכיון דדאורייתא היא כמו שמהרהר בק"ש ובה"מ מפני שהן של תורה, להרהר נמי בברכת התורה לפניה של ק"ש דעסק תורה היא וע"י ההרהור שלה כדיבור דמי מחוייב מן התורה בברכת התורה לפניה^{יא}.

ולא עוד אלא שקשה יותר דאמאי תנן ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה, והרי משום בה"ת

דס"ל בס"י מ"ו ס"ק י"ז כדעת הפוסקים דאין חוששין אם אומר פסוקים דתחנונים או קרבנות קודם ברכה"ת, ואפי' פסוקי ק"ש נמי יכול לקרות (וכמו שהרגיש השאג"א לעיל דיש סוכרים כן), ועי"ש בקה"י מ"ש עוד בזה.

יא. ובשו"ת תורת רפאל (סי' א') העיר שהגירסא בס' בית נתן ובדקדוקי סופרים בשמעתי דברכות אהא דרב יהודה הנ"ל, מתייב וכו', ועוד תנן בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא לפניה ולא לאחריה, ועל המזון מברך לאחריו ואינו מברך לפניו, תיובתא, ולפי הנראה שכן היתה גירסת הרמב"ם, ומפרש שהתייב וכו' קאי נמי על עיקר מימרא דרב יהודה דס"ל דברכה"ת הויא מה"ת, ופריך ליה מרישא דמתני', דאם איתא דברכה"ת מה"ת, א"כ כיון שהוא קורא ק"ש ממילא הוא מחוייב גם בברכה"ת מה"ת, והיה לו עכ"פ לברך אהבה רבה כדי לצאת בה ידי חובתו מה"ת, ולפי הגירסא הנ"ל, זו היא באמת קושיית הגמרא, וכיון דמסיק ליה בתיובתא שפיר פסק הרמב"ם דברכה"ת מדרבנן ע"ש.

יב. מ"ש דכיון דצריך לברך ברכת התורה הו"ל לברך ברכת אהבה רבה דאית ביה תרתי, ברה"ת וגם ברכת ק"ש, נראה

שיאמר פסוק ראשון עמהם אפילו אם הוא אצלו קודם בה"ת כיון שאינו אומר הפסוק לשם לימוד^י. וע"ע בשו"ת בית אפרים סי' ס"ח שכתב דק"ש היא קבלת עול מלכות שמים ואינו בגדר לימוד. ובשו"ת ארץ צבי סי' י"ט דמותר לקרות ק"ש קודם ברכת התורה, דאף אי הוי כלימוד מ"מ מכוין בקריאתה לשם מצוה ולא לשם ת"ת וא"צ לברך ע"ש. וראה להלן מה שהבאתי מהקה"י סי' י"ד.

י. ומ"ש רבינו דלר"ח דהרהור לאו כדיבור דמי א"ש, דכיון דלאו כדיבור דמי לאו כעוסק בתורה הוא, ואינו חייב בבכרכת התורה, הלא שיטת הגר"א בס"י מ"ז דאע"ג דהרהור לאו כדיבור דמי בכה"ת כולה מ"מ בת"ת יוצא מצותו אפי' בהרהור לבד וחייב לברך עליו ברכה"ת, וה"ל שם בסעי' ד' "אבל כ"ז צריך עיון דכאן מברך על המצוה, וכי ליכא מצוה בהרהור, והלא נאמר והגית בו כו' ר"ל בלב כמ"ש והגיתן לבי וכו', ע"כ, ועי"ש בבאור הלכה מ"ש לדעת הגר"א. ולפ"ד גם למ"ד הרהור לאו כדיבור יהא חייב להרהר בברכה"ת, ולפי דברי הגר"א תקשי לר"ח למה אינו מהרהר ברכה"ת, וראיתי בקה"י ברכות סי' י"ד שרוצה ליישב דהגר"א לשיטתו אויל

אותו ברכה שבירך, ואף על גב דאיכא למ"ד סדר ברכות אין מעכבות אבל ברכות מעכבות זו את זו מ"מ רוב פוסקים פוסקים דברכות גופייהו אין מעכבין זו את זו.

וצ"ל דמשום האי קושיא ס"ל להרמב"ם דלית הילכתא כר"י דאית ליה בה"ת הוי מדאורייתא דע"כ למ"ד הרהור כדיבור דמי לאו דאורייתא היא, מדבעל קרי אינו מברך בה"ת לפני ק"ש וכדכתיבנא, ור"י ורבי יוחנן דס"ל בה"ת הוי מדאורייתא, ע"כ ס"ל דהרהור לאו כדיבור דמי ומש"ה אין בעל קרי מברך בה"ת לפני ק"ש משום דע"י הרהור של ק"ש לא נתחייב לברך בה"ת לפניו. והרמב"ם לטעמיה אזל דפוסק דהרהור כדיבור דמי, שהרי כתב בפ"א מהלכות ברכות כל הברכות כולן צריך שישמיע לאזניו מה שהוא אומר ואם לא השמיע לאזניו יצא בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בלבו ע"כ, וכיון דס"ל הרהור כדיבור דמי ע"כ אין בה"ת לפניו מה"ת וכמש"כ.

זהו מה שנ"ל לכאורה ליישב דעת הרמב"ם בזה. אבל כי דייקת ביה שפיר ליתא, דא"כ כיון דלפי"ז רב יהודה ורבי יוחנן דס"ל בה"ת הוי מן התורה, ע"כ ס"ל דהרהור לאו כדיבור דמי מדבעל קרי אינו מהרהר בה"ת נמי, א"כ אמאי פסק הרמב"ם כרבינא דיחידא הוא דס"ל הרהור כדיבור דמי ולא פסק כר"ח דפליג עליה, וגם ר"י ור"י ס"ל כוותיה דהרהור לאו כדיבור דמי, דהא רבים נינהו והלכ' כוותייהו לגבי רבינא, דהא ע"כ האי רבינא לאו בתרא הוא דסוף הוראה, דנימא משום

דקי"ל מאביי ורבא ואילך הלכה כבתראי אפי' יחיד במקום רבים מש"ה פסק הרמב"ם כמותו, אלא רבינא קדמון הוא דתרי רבינא היו כמש"כ הרא"ש בפ' הנשרפין (סי' ב'), שהרי רב חסדא השיב על דבריו², דהכי אמרי' התם אמר רבינא זאת אומרת הרהור כדיבור דמי, דאי ס"ד לאו כדיבור דמי למה מהרהר, ורב חסדא אמר הרהור לאו כדיבור דמי דאי סלקא דעתך הרהור כדיבור דמי יוציא בשפתיו, ובספר המאור גרס אמר רב אבינא זאת אומרת הרהור כדיבור דמי.

ועוד שהרי כבר הוכחתי למעלה סי' ו' דהרמב"ם פוסק כר"ח דהרהור לאו כדיבור דמי, שכתב כן בפ"ב מהלכות ק"ש וצריך להשמיע לאזניו כשהוא קורא ואם לא השמיע לאזניו יצא, ומדלא מסיים ואם לא השמיע לאזניו יצא בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בלבו כמש"כ בפ"א מה' ברכות שכתבתי למעלה, ש"מ דס"ל שאם קרא ק"ש בלבו לא יצא משום דהרהור לאו כדיבור דמי כר"ח דס"ל הכי. והא דכתב בפ"א מה"ב לגבי ברכת המזון ואם לא השמיע לאזניו יצא בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בלבו, לאו למימרא משום דהרהור כדיבור דמי דא"כ קשה ידידיה אדידיה, אלא וודאי הוא ז"ל פוסק כר"ח דהרהור לאו כדיבור דמי, וס"ל ז"ל דעד כאן לא קאמר ר"ח הרהור לאו כדיבור דמי אלא גבי ק"ש דכתיב בה לשון דיבור שנאמר ודברת בם אלמא דיבור בעי והרהור לאו כדיבור דמי, שהרי אמתני' דבעל קרי מהרהר בלבו דאק"ש קאי, ועלה פליגי רבינא ור"ח אי הרהור כדיבור דמי, ומינה דייקי למילתייהו

הרשב"ש סי' קע"ד. וכיון שכן י"ל דעדיף לברך ברכת התורה, דעיקרו נתקן על התורה, ולא דמי למאי דאמר הגמ' דנימא ק"ש דאית ביה תרתי, דהתם הרי הוא מזכיר יציאת מצרים כראוי וכדין, וגם אית ביה מעלה דקבלת עמ"ש.

יג. כבר כתבתי לעיל דמרברי הצ"ח משמע דנקט בפשיטות דהאי רבינא בתרא הוא, ולפ"ד י"ל דרב חסדא ורבינא לא דברו זה לזה, אלא הגמ' מסדר דבריהם כאילו דברו זה לזה כדי לסדר הסוגיא יפה ולברר המחלוקת.

דיש לדחות ע"פ מ"ש התוס' בברכות דף י"א: ד"ה שכבר, דברכת אהבה רבה לא הוי עיקר ברכה לברכת התורה, ועיקרו משום ק"ש איתקן, ועפ"ז כתבו תוס' לפרש הא דאמר בירושלמי דאינו נפטר מברכת התורה באמירת אהבה רבה אלא אם ילמוד מיד וגם לא יעשה היסח הדעת ע"ש. ועי' בחי' הריטב"א גיטין דף ס' שכתב "ונראה שהטעם מפני שאותה ברכה אינה קבועה כ"כ, ואינו נראה דמברך על מנת לקרות, ומשום הכי לא פטרוהו אלא בקורא או שונה על אתר הא לאו הכי צריך לברך", ע"כ, ועי' בתש'

אקרא היינו כמאן דכתיב דיבור דמי, דאקרא היינו דיבור, ואין חייב בבה"ת לפניו אלא בעוסק בתורה ע"י קריאה ודיבור ממש, אבל לא ע"י הרהור לר"ח דס"ל הרהור לאו כדיבור דמי כל היכא שנאמר בקרא דיבור טו.

והשתא דאיתת להכי א"כ אפי' לפי מה שפסק הרמב"ם גבי בה"מ דיצא ידי חובתו ע"י הרהור, אין ראייה דלית הלכתא כר"י ור' יוחנן דס"ל בה"ת הוי מה"ת מדבעל קרי אינו מברך לבה"ת לפני ק"ש שמהרהר, דהא מודו ר"י ור"י דבמהרהר בדברי תורה א"צ לברך בה"ת, והרי להרמב"ם ע"כ נמי הכי הלכתא וכדאמרן, הילכך אין מכאן ראייה דלית הלכתא כוותייהו דבה"ת הוי מה"ת, שהרי ר"ח איכא למימר דכוותייהו ס"ל. ואף על גב דלרבינא דס"ל הרהור כדבור דמי פליג עלייהו, דלדידיה בה"ת ע"כ לאו דאורייתא היא מדבעל קרי אינו מהרהר בה"ת לפני ק"ש שמהרהר דהא אף על גב דכתב רחמנא אקרא גבי בה"ת דהיינו לישנא דדיבור, הא ס"ל דהרהור כדיבור דמי אפילו בדוכתא דכתב רחמנא דיבור כדס"ל לענין ק"ש, אע"כ ס"ל דבה"ת לאו דאורייתא היא, לפיכך אינו מהרהר כמו שאינו מהרהר לפניו ולאחריה דק"ש ולפניו דעל המזון משום דלאו דאורייתא ניהו, מ"מ אין ראוי לדחות דברי ר"י ור' יוחנן דרבים ניהו מפני דברי רבינא דיחידא הוא.

כמבואר באותו סוגיא. אבל בשאר מצות דלא כתיב בהו דיבור כולי עלמא אפי' ר"ח מודה דבהרהור סגי להו, הילכך ברכת המזון דכתב רחמנא ואכלת ושבעת וברכת סתמא, ולא נאמר ביה דיבור בהרהור בעלמא נמי סגי אפילו לר"ח דאמר הרהור לאו כדיבור דמי דהא לא נאמר ביה דיבור הילכך א"צ ביה דיבור כלל. ועוד הבאתי שם ראייה שכן כוונתו ז"ל ממ"ש בפכ"ד מה' שבת ע"ש י.

והשתא תקשה לר"י ור' יוחנן דס"ל ברכת התורה הוי מה"ת, אפי' אי ס"ל כר"ח דהרהור לאו כדיבור דמי, ה"מ לגבי ק"ש דכתב רחמנא דיבור הוא דאין יוצא ידי חובת מצות ק"ש בהרהור, אבל הא דמהרהר בק"ש לענין הא מלתא מיהא הרהור כדיבור דמי דע"י הרהור ה"ל כמדבר וקורא בתורה לענין שמחויב לברך בה"ת לפניו כיון דלכ"ע הרהור לגבי שאר מצות, וה"ה לגבי תלמוד תורה לענין ברכת התורה חשיב כדיבור, אלא שלענין מצות ק"ש לחוד הוא דס"ל לר"ח הרהור לאו כדיבור דמי, א"כ אכתי תקשה בעל קרי אמאי אינו מברך ברכת התורה לפני ק"ש שמהרהר, דהא לענין עסק התורה שמחויב לברך לפניו בה"ת הרהור ודיבור שוין הן לכ"ע. ובע"כ צ"ל לדעת הרמב"ם דברכת התורה לא דמי לשאר מצות שלא נאמר בהם דיבור, אלא דמי לק"ש דהרהור לאו כדיבור דמי, משום דכיון דלפנין לבה"ת לפניו מקרא דכי שם ה' אקרא, כיון דכתיב

דאע"פ דבודאי איכא מצות ת"ת אפי' בהרהור, מ"מ ליכא מצוה לברך ברכה"ת, וכמו שמצינו בברכות דף י"א דנחלקו אם דוקא למקרא צריך לברך ברה"ת, או דלמדרש משנה וגמרא נמי בעי, וכתב רבינו יונה דאפי' למ"ד דצריך לברך על גמ' היינו ג"כ משום פסוקים, וכי נאמר דאיכא שום מאן דאמר דליכא מצות ת"ת במשנה וגמרא, והלא זהו עיקרו של תורה של בע"פ, אלא דאף דמצות ת"ת איכא מ"מ ברכה לא בעי, דהברכה הוא רק על תורה שבכתב דמיקרי כי שם ה' אקרא. וכבר הוסיב בזה העמק ברכה (ברכה"ת אות א') לפרש דאין ברכת התורה על מצות ת"ת אלא עיקרא חיובא הוא על התורה גופא, [ומש"ה גם נשים מברכות]. וכן י"ל לדעת רבינו דאף דבודאי איכא מצוה בהרהור התורה, מ"מ לא נתקן הברכה על זה אלא בדבור ממש, וכדכתיב בקרא אקרא.

יד. וכ"כ הב"ח בס"י ס"ב "והא דכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות ברכות (ה"ז) והסמ"ג דבמחשבת הלב נמי יצא היינו דוקא בשאר ברכות חוץ מק"ש, אבל בק"ש צריך שיוציא בשפתיו, וכן כתב בסוף משנה (ה"ח ד"ה וצריך) בשם ה"ר מנוח (שם ד"ה וצריך להשמיע) בפ"ב מהלכות ק"ש לפרש דברי הרמב"ם דוקא בשיוציא בשפתיו לא שיקרא בלבו, ע"כ. טו. ומבואר בדברי רבינו דס"ל דלענין דכדי לברך ברכת התורה י"ל דהרהור לאו כדיבור דמי, ומשום דכתיב אקרא דמשמע דיבור, ובאמת בביאור הגר"א סי' מ"ז מבואר איפכא שהרי תמה על מ"ש המחבר לענין ברכת התורה דהרהור לאו כדיבור דמי, דכאן מברך על המצוה וכי ליכא מצוה בהרהור והלא נאמר והגית בו כו' ר"ל בלב עי"ש. ובאמת קשה לדברי רבינו וכי ליכא מצות ת"ת בהרהור. ונראה לבאר דעת רבינו

ומהא דכתיבנא נ"ל להביא ראיה דקי"ל כרב חסדא דאמר הרהור לאו כדיבור דמי, וכמו שפסקו רוב הפוסקים ז"ל וכמ"ש שם באותו התשובה, שהרי לרבינא דאמר הרהור כדיבור דמי ע"כ בה"ת לאו דאורייתא מדבעל קרי אינו מברך בה"ת לפני ק"ש שמהרהר, וא"כ ר"י ור"י דאמרי בה"ת הוי דאורייתא כר"ח ס"ל דהרהור לאו כדיבור דמי, וה"ל רבינא יחיד לגביה ר"ח ור"י ור"י וקי"ל הלכה כרבים.

וא"ת ולרבינא דס"ל ע"כ בה"ת לאו דאורייתא הוא האי קרא דכי שם ה' אקרא מאי עביד ליה, י"ל דדריש ליה כדר' אבהו ר"פ שלשה שאכלו (דף מ"ה) דמפיק מיניה לברכת הזימון, וא"נ ברכת הזימון לאו דאורייתא מפיק לה לדרשא אחרינא, והכי מסתבר דוודאי ברכת הזימון לאו דאורייתא טו, ור"א מיייתי להאי קרא לאסמכתא בעלמא לברכת הזימון. והשתא אתי שפיר דלא פליג ר"א אר"י ור"י דנ"ל מהאי קרא לבה"ת מה"ת.

ולענין הלכה אפי' את"ל דלרבינא ברכת התורה אינה מן התורה וכדכתיבנא, וודאי הלכה

כר"י ור' יוחנן דס"ל בה"ת הוי מה"ת דרבים נינהו, ואף על גב דאיתותב ר"י היינו למאי דרצה למילף דבה"מ לפניה מה"ת מבה"ת מק"ו משום דק"ו ידיה פריכא הוא, דמה לתורה שכן חיי עולם כדאמר התם בגמ', אבל במאי דס"ל לדידיה ולר"י דבה"ת הוי מה"ת לא איתותב והלכתא כוותיה אפי' אם רבינא פליג עלה וכדכתיבנא.

וה"נ מצנין למידק מהא דפ"ב דנדרים (דף פ"א) דאמר התם מפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן, אמר רבינא מפני שאין מברכין בתורה תחלה, דא"ר יהודה א"ר מ"ד מי האיש החכם ויבן את זאת דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשו עד שפי' הקדוש ברוך הוא בעצמו שנא' ויאמר ה' על עוזבם את תורת, היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה, א"ר יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה, וש"מ דברכת התורה דאורייתא, דאי מדרבנן הא אמרינן בפ' אין עומדין (דף ל"ג) דאנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות, וירמיה קדים להו כמה דרי ובימיו עדיין לא נתקן. אלא שזה יש לדחות דברכת התורה

דאורייתא

לפרקים אין בה הזכרה ומלכות והרי הוא כברכת הרשות מפני שהרשות ביד השלשה לאכול כל אחד ואחד לעצמו, וכ"ש הברכות הללו שהרשות בידו שלא יראה כך ולא יראה כך, ע"כ, ומבואר דס"ל להלכה דברכת זימון הוא מה"ת. וע"כ צ"ל דס"ל דהאי ברייתא סובר שהוא מה"ת, וקי"ל כוותיה. וכן יעוי' בלבוש סי' קצ"ט סעי' ח' לענין אנדרוגינוס, דחייב לזמן משום "דשמא כולם זכרים הם וחייבים בזימון מכח ספק, דהא ברכת זימון היא מן התורה ונפקא לן מקרא כמו שנכתב לעיל סימן קצ"ב סעיף א'", ע"כ. ובאליה זוטא ס"ק ר' כתב ע"ז, "ודעת עולת תמיד שהוא מדרבנן וקרא אסמכתא הוא", ע"כ. ועי' בפמ"ג פתיחה להל' ברכות שמביא דעת המבי"ט דזימון הוא מה"ת רק כשיש עשרה. ובשער הציון בסי' קצ"ז ס"ק ט"ז כתב בשם הפרי מגדים דברכת הזימון לרוב הפוסקים הוא מדרבנן, והחזו"א בסי' ל"א ס"ק א' כתב ע"ז, "עיקר ברכת זימון דאורייתא כדמוכח לעיל מ"ו ע"א וכו', אבל ראיתי בסי' מ"ב בשם הפמ"ג דדעת רוב הפוסקים דברכת זימון דרבנן ולא ידעתי מי המה", ע"כ, ותמהני דהלא דעת הרא"ה, ריטב"א, ומאירי הוא דברכת זימון מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא, ומן הראשונים אין לנו אלא דעת הראב"ד דברכת זימון הוא מה"ת, ולכאורה דברי המ"ב נכונים.

טז. ועי' בסוגיא שם דרב אסי נפקא ליה זימון מקרא דגדלו לה' אתי וגרוממה שמו יחדו, ורבי אבהו אמר מהכא כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינן, והנה קרא דגדלו לאו פסוק בתורה הוא אלא בתהילים, וע"כ לרב אסי מצות זימון לאו מה"ת הוא, אבל לר"א דנפקא ליה מקרא דכי שם וכו', שהוא כתוב בתורה, יש לצדד ולומר דהוא מה"ת, אלא דכבר כתב הרא"ה בהדיא דמרבנן הוא ודאי וקרא אסמכתא בעלמא. והמאירי כתב ג"כ דמצות זימון אינו מה"ת אלא מדרבנן, אלא שהוא כתב טעם אחר, וז"ל "וענין הזמון הוא וכו', ואע"פ שברכת המזון מן התורה אין הזמון מן התורה, ומ"מ דרשוהו דרך סמך ממה שג' גדלו לה' אתי וגרוממה שמו יחדו, שנמצא אחד מתרה את השנים להוועד עמו לרומם את האל", ע"כ. ובסוגיא דף מ"ח: משמע מבריתא דברכת זימון הוא מה"ת דנפקא ליה מקרא עי"ש, אלא שהמאירי שם כתב "כבר ביארנו בשלישי במשנה ה' שברכת המזון לפני אינה אלא מדברי סופרים, וכן ביארנו בפרק זה בזמון, א"כ זה שהביאו את שתיהן כאן מן המקראות אסמכתא בעלמא היא", ע"כ.

אולם יעוי' בהשגות הראב"ד על בעל המאור סוף פרק הרוואה (דף מ"ד). שכתב בא"ד, "וכלל הדבר כל ברכה שאינה קבועה והיא נעקרת לפרקים אינה טעונה הזכרה, שהרי אפילו ברכת זימון שהיא מן התורה, מפני שהיא נעקרת מן הברכה

כ"כ להא דאגריפס, הדבר מוכרע מעצמו דאי ברכת התורה אינה אלא מד"ס אין ראוי לעונש גדול כ"כ דאבידת הארץ", ומדאמר רבינא שהוא בתרא מ"מ אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהם משום שאין מברכין בתורה תחלה, ומייתי לה מהא דר"י א"ר דש"מ דבה"ת הוי מה"ת לראיה לדבריו, אלמא ס"ל דבה"ת הוי מה"ת, והאי רבינא הוי סוף הוראה ובתראה, שהרי סידר הגמ' את דבריו שם אחר דברי רב אשי שאמר התם משום דקרו לאינשי חמרי, וכיון דס"ל לרבינא בתראה דבה"ת הוי מה"ת, הא וודאי קי"ל כוותיה לגבי רבינא קמאי דפ' מי שמתו דס"ל דבה"ת לאו דאורייתא הוא, ואפי' שאר אמוראי התם במס' נדרים לא פליגי עליה בהא, אלא דיהבי טעם אחר לסיבה זו שאין ת"ח מצויין לצאת מבניהן ת"ח, אבל בהא דברכת התורה דאורייתא לא פליגי עליה הילכך נקטינן דבה"ת הוי מה"ת ובספק בירך ספק לא בירך חוזר ומברך.

כבר התקינו בימי ירמיה אלא שהם תיקנו נוסח שלהם, וה"נ אמר התם תקנו קידוש, והרי קדוש היום הוי מה"ת, אלא ע"כ הם תיקנו נוסח של קידוש", והכי נמי אמר בפ' שלשה שאכלו משה תקן להם ברכת הזן ויהושע ברכת הארץ דוד ושלמה בונה ירושלים אף על גב דכולהו מדאורייתא כדאמר התם, אלא וודאי הנוסח שלהם אינהו תיקנו.

מ"מ נראה מדנענשו עונש גדול כ"כ דעל דבר זה אבדה הארץ ש"מ דברכת התורה הוי מה"ת, דאי מדרבנן לא היו ראויין לעונש גדול **כ"כ**, וכה"ג כתבו התוס' בפ"ז דסוטה (דף מ"א) גבי הא דאמרו ישראל לאגריפס המלך אחינו אתה, ואמרינן שם באותו שעה נתחייבו ישראל כלייה שהחניפו לו לאגריפס, והוכיחו התוס' התם שלא היה ראוי למלכות מדין תורה אף על פי שהיתה אמו מישראל, דאי מדרבנן לא היו ראויין לעונש כזה וה"נ דכוותיה, ואף על גב דלא דמי קצת

סימן כה

בענין מי שנסתפק בברכת התורה, על איזה ברכות הוא חוזר

ומברך מספק וכמש"כ בסימן הקדום, אם צריך לחזור ולברך מספק כל ג' ברכות שהן ברכה

ואכתי צריך לברך למאי דקי"ל דברכת התורה דאורייתא וספק בירך וספק לא בירך חוזר

שם בנדרים דאין החטא שלא ברכו לבד, אלא דזלזלו בה מחמת שלא היו עוסקים בה לשמה ע"ש, א"כ ליכא ראייה דברכה"ת הוא מה"ת דעל עלבון התורה עצמה קא קפיד. עוד כתב דיש לדחות הראיה ע"פ מה שהביא השיטה מוקבצת בב"מ דף פ"ה בשם הרמב"ם בפירוש הא דאמרינן שלא ברכו בתורה תחלה, ד"מ שהיו נמנעים מלעלות לס"ת מחמת דקשה עליהם התנועה, והרמב"ם עצמו מפרש דהיו עולין כהן עם הארץ קודם ישראל ת"ת, ועי"ז מיעטו כבוד התורה, ולכן לקו במה שאין תורה יוצאה מבניהם ע"ש. ועי' בספר כלי חמדה פרשת האזינו.

יז. וכן מצינו לענין מצות תפלה דדעת הרמב"ם ריש הל' תפלה שהוא מצות עשה מה"ת, וכן הוא שיטת הרא"ה בברכות דף י', ואפ"ה כתבו דנוסח של תפלה הוא מדרבנן, וכ"כ הרא"ה בברכות דף י"ד לענין הלל ותפלה, דעיקרה מה"ת, ונוסח שלה מדרבנן ע"ש. יח. הנה הוכיח רבינו דברכה"ת הוא מה"ת מהא דנענשו ואבדה הארץ על שלא ברכו בתורה תחלה, ואם הוא רק מדרבנן לא היו ראויין לעונש גדול כ"כ, וכן הביא הפר"ח ראייה זו ע"ש, אבל הברכי יוסף בסי' מ"ז ס"ק ח' כתב דלפי דברי הר"ן

הלכות ברכות סימן מז

עו באר הגולה

מז דיני ברכת התורה. ובו י"ד סעיפים:

א נדרים פ"א
ב ברכות י"א
ג הדר"ד האור
והס' נפ"ג דברכות

א (א) * ברכת התורה צריך (א) [א] ליזהר בה (ב) מאד: ב צריך לברך בין למקרא בין למשנה בין לגמרא: הגה (ג) מן למדש (טור): ג (ד) * הכותב (ז) בדברי תורה * אע"פ שאינו קורא צריך לברך: ד * המהרהר בדברי תורה (ה) אינו צריך (ג) [ג] לברך: וה"ה (ו) דיכול (ז) לפסוק דין בלא נתינת

באר היטב

(א) ליזהר. אם ברכת התורה דאורייתא הוא או מדרבנן עיין בספר פני משה ח"א סי' א'. והפרי"ח כתב בשם הפוסקים דהוי מדאורייתא ונפקא מינה שאם נסתפק אם צריך אם לא חזר ומנך כל הברכות אע"ג דליכא מדאורייתא אלא ברכה א'. יד אהרן. [ועיין בס' אליהו רבה החפלה שיאמר קודם ברכת התורה]: (ב) מאד. דוקא בכותב ספרים לעצמו דרך לימודו ומצוין מה שהוא כותב אבל סופר שמעתיק ספר ואינו מבקש להבין מה שהוא כותב א"ל לברך וה"ה אם כותב אגרת שלומים אף שכותב איזה פסוקים א"ל לברך. מ"א וט"ו: (ג) לברך.

בה"מ א"ל שילמוד מיד ופשיטא דהרבה ד"מ עכ"פ לא מיקרי הפסק ואפשר הוא יושב ומהרהר שמה יארע איזה ענין שיטרכך להפסיק בשמה ולכן יש לו

משנה ברורה

עי"ש ועיין בסימן נ"ח צמ"צ ס"ק ה' שהעתיקו שם דברי הלבוש. ואמר אמת הוא עד שלא נברא העולם ולא עד שלא נברא [אחרונים]:

א (א) ברכת התורה. עיין בשאגת ארי' סי' כ"ד דמסיק שברכת התורה הוא מן התורה ולכן אם נסתפק לו אם צריך ברכת התורה (א) חזר ומנך ומ"מ כיון שהוא לו ספק (ב) לא יברך אלא ברכה אשר נזכר בו שהיא המעולה שבברכות כדאיתא בגמ' ועיין בשע"ת שהביא בשם קצת אחרונים דסוברין דמסתפק לא יחזור ויברך ובאמת קשה מאד לסמוך עליהם אחר דהרבה ראשונים [הלא המה הרמב"ן והריטב"א צפ"ג א' שאכלו] סוברים דבה"מ הוא מן התורה ודוע שעונש מי שאינו מנך על התורה גדול מאד. אך אם נזכר זה לאחר התפלה שכבר צריך ברכה אהבה רבה אפשר דיש להקל בזה אפילו אם לא למד חיכך לאחר התפלה [פמ"ג בפתיחה] ואם יכול לבקש מאחר שיזכרו בזה"מ או שיכוין לכתחלה בברכה אהבה רבה לפטור וללמוד חיכך לאחר התפלה מה טוב. ובפרט לפי מה שמאמצי אה"כ בספר מאמר מרדכי שמביא בשם הלבוש וע"ת ג"כ שהוא מדרבנן בודאי צריך ליזהר לכתחלה לעשות כן. וברכת התורה בנזכר לכו"ע דרבנן משום כבוד הציבור שהרי כבר צריך בשחרית [אחרונים]: (ב) מאד. שלא ללמוד עד שיצרך וינך אותה בשמחה גדולה דמיני שאלו"ל על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עוצם תורתי ואח"ל שדבר זה נשאל לנביאים על מה אבדה הארץ שישאל היו עוסקים בתורה ומצינו שכל זמן שהיו עוסקים בתורה ויתר הקב"ה על עונותיהם ולכן לא ידעו על מה אבדה והקב"ה הוציא לבנות ידע כי אע"פ שהיו עוסקין בתורה לא היו עוסקין לשם לימוד התורה אלא כמו שלומדים בעין מתוך הספר שזהו להוציא קצת ד"מ אחר הברכה או שאר ד"מ אחר הברכה כמו שנוהגין: (ו) דיכול וכו'. נראה דוקא לפסוק דין בלא נתינת מכות [מטה יהודה צפ"ו זה]: (ז) לפסוק. שהטעם שהוא עיקר הדין אינו אלא מהרהר בלבו. והגר"א ציבור חולק ע"ז וס"ל דלא

בתורה עיין בלבוש א"כ גם בסיפור דברים אשרינו שאנו משמימים כו' שפיר נקטינן גם מה שאומרים בשכמל"ו. וכן המנהג שאפי' המתפללים בנזכר השכם ואומרים ק"ש קטנה קודם עמוד השחר אע"כ מסיימים בה בשכמל"ו:

(א) ליזהר. עכ"פ ועיין בשאגת אריה סי' כ"ד שהוכיח דברכת התורה דאורייתא ושם בס' כ"ה כתב דמ"מ אם נסתפק אם אמר ברכת התורה אם לא לא יברך אלא אשר נזכר בו שהיא מעולה שבברכות. וזה דלא כמ"ש בשם פרי"ח יד אהרן. אך בממ"צ דעמו דש"ו וא"ס עדיף ובספק לא יחזור ויברך והביא רביה מלשון הרמב"ם וכתב שכ"כ במטה יהודה ע"ש ועיין בגמ' דאפילו להפוסקים נסתפק חזר ומנך מ"מ נאשה אע"פ שגם היא מברכת בה"מ אם נסתפק אינה חוזרת לברך שנית ע"ש: [ג] לברך. עכ"פ ולקמן מוצא דלענין כוונתו שאלו לא יזכרו בזה ד"מ מיד אחר הברכה יש לחוש שמה אע"פ שעתה להוציא בזה דברי תורה מיד אחר הברכה. ועיין בהל"ק ט"ז סי' קנ"ט

ביאור הלכה

* הכותב בד"ת. עיין צמ"צ במה שכתבתי ולענין מעשה וכו' הלא המה ה"ט"ו ומ"א והגר"א כולם הסכימו דהוי כהרפור ואף דהפמ"ג מלד דנריך לברך היינו משום שהוא מלד בסימן ס"ז דלדינא הרהור כדבור דמי מדאורייתא ודלא כפר"ח אבל לפי מה שהבאנו שם בסימן ס"ז דכתבנו כל הראשונים והאחרונים סוברים דהרהור לאו כדבור דמי מדאורייתא בודאי הדין עם ה"ט"ו ומ"א:

* אע"פ שאינו קורא. ואם הוא כותב ומעתיק וכוונתו רק כדי להרויח ממון אפשר דאפילו בקורא הציבור ג"כ אין צריך לברך דאין זה בכלל לימוד ועיין בסימן ל"ח במ"א סק"ח. ולפ"ז אפילו אם הוא שכיב לכתוב סמ"ס דייא הוא דנריך לקרות בפיו הדברים שכותב אפשר דאין לו לברך ע"ז ברה"מ ועיין בט"ז שכתב דאפילו לדעת המחבר דכתיבה הוא כדבור אם פעולתו הוא רק כדי להרויח ממון אין זה בכלל לימוד ויש לדחות דשם כיון שכוונתו הוא רק כדי להרויח אין נחשב הכתיבה לדיבור משא"כ כדבור ממנו אפשר דלא נפקא מכלל ד"מ בכל גווני וכו'. ולענין מעשה יש להחמיר אם השלים בנזכר סמ"מ לברך ברכת התורה מתחלה ולאחריה אה"כ הפסוקין שנוהגין: * המהרהר בד"ת וכו'. עיין בביאור הגר"א שמקשה ע"ז דהלא הרהור בתורה הוא ג"כ מזה כדכתיב והיגית בו יומם ולילה ובשמתם אדם רוצה לדמות הקושיא ועיין בגין עולם שמשגיח על הני"א ומסכים להגר"א. אמנם מה דמשמע שם מינה דלהגר"א הרהור בתורה הוא כדבור ממנו ומתחת זה כתב שם דמה שכתב הרמ"א בסימן ס"ח דמי שלומד ע"י הרהור וכו' לית ביה איסורא וכו' הוא חיל לשיטתו נכאן דמסכים בהג"ה להמחבר דאפילו בתורה הרהור לאו כדבור דמי משא"כ לשיטת הגר"א יהיה איסורא אפילו ע"י הרהור דחשיב הפסק בברכות ק"ש ולענין דגם לא כיון יפה דגם הגר"א מודה דאפילו בתורה הרהור לאו כדבור אלא דס"ל דגם ההרהור הוא מזה כדכתיב והיגית בו יומם ולילה וכו' למנו להמשיך בו היטב ועוד ראייה ברורה לדברי דא"ה מאי מקשה הגמרא בשבת ק"ג ע"א מי ארי' הרהור לאו כדבור דמי והא"ר יומן בכל מקום מותר להרהר בד"ת חוץ מבהמ"ר וכו' הפס"י נמי כתיב ולא יראה בך ערות דבר וכו' הלא לענין ד"מ לכו"ע הרהור כדבור וא"כ אפילו אם ולא יראה קאי ע"ז ג"כ הרהור אסור אלא ודאי כמו

ח"מ עזר זה שאינו נוהר בזה"מ: ב (ג) בין למדש. והמחבר (ג) ג"כ מודה בזה אלא דס"ל שהוא בכלל מקרא: ג (ד) הכותב. ס"ל דכתיבה עדיף מהרהור והטעם י"א משום (ד) דעבד מעשה וי"א (ה) דדרך הכותב להוציא חיצות מפיו בשעת הכתיבה. וכל זה בכותב ספרים לעצמו דרך לימודו ומצוין מה שהוא כותב אבל (ו) סופר המעתיק ואינו מבקש להבין א"ל לברך דאין זה לימוד וכ"ש אם כותב איזה פסוק באיגרת הרשות לברך כמות א"ל לברך כיון שאינו מתכוין ללמוד. ולענין מעשה (ז) הסכימו האחרונים שלא לסמוך על דעת המחבר לברך על הכתיבה לנדה בכל גווני שהרי מ"מ אינו רק מהרהר בדברי תורה אלא ראו לכל כותב ד"מ שיזכיר חיצות מפיו קצת חיצות מבינה להנצל מברכה לבעלה אם אינו אומר פסוקי ברכה כהנים או צרייתא דאלו דברים אחר הברכה כמו שנוהגין: ד (ה) אינו צריך. דהרהור לאו כדבור דמי ולפ"ז יש ליזהר לאותן (ח) הלומדים בעין מתוך הספר שזהו להוציא קצת ד"מ אחר הברכה אם אינו אומר פסוקי ברכה כהנים או שאר ד"מ אחר הברכה כמו שנוהגין: (ו) דיכול וכו'. נראה דוקא לפסוק דין בלא נתינת מכות [מטה יהודה צפ"ו זה]: (ז) לפסוק. שהטעם שהוא עיקר הדין אינו אלא מהרהר בלבו. והגר"א ציבור חולק ע"ז וס"ל דלא

גרע

שער הציון

(א) וכ"כ פרי"ח וס"א ודה"מ: (ב) ש"א ודה"מ: (ג) פרי"ח: (ד) לבוש: (ה) תרי"ו וס"א: (ו) אחרונים: (ז) ה"ט"ו ומ"א והגר"א: (ח) ט"ו:

הגהות ותיקונים: א) הכא:

תשובות

הרמב"ם

יג

**רב קרי בכהני בסיעת שמואל [מגילה דף כ"בזכ"ב]
הגזקין:] :**

מג

שאלה

ילמדנו רבינו אם השמש הולך י"ב מעלות בכל שנה איך אומרים שהליכתו בתשרי ומר חשון ובסליו הוא הנראה אשר ילך צפונה ושבת ואדר ואף גם זאת נכללה ממנו שאנו רואים כי מן הנקודה אשר יצא ממנה בדין ממה יפרד גם מתשרי ואיך אומרים שהשמש בדין יצא מסלה ובתשרי ממאזניים :

תשובה

התנועה אשר מתנועה השמש בגלגל המעלות ממעלה אל מעלה הוא אשר ילך בשנה חמימה פעם אחת ולכן יהיה בתשרי במאזניים ובדין בטלה כמו שאומרים והוא האמת . וזה הוא תנועת השמש בעצמו . אמנם בגלגל העליון יסובב גלגל השמש ביום ובלילה פעם אחת ולכן בכל יום חמה זורחת במזרח ושוקעת במערב ואין גלגל השמש בעצמו הוא אשר יסובב כל המעלות ביום אחד וזה ידוע אלל חכמי המחקר והתכונה . אכן גלגל המעלות יסובב השמש בכל שנה פעם אחד וזה גלגל נוסף שהליכת השמש מסובב ללד שמאל וכל הנדדים כפויים בשפת האופק עד אשר תראה שהנקודה אשר יורח ממנה היא אינה הנקודה אשר ממנה ירח למחר ובכל יום ויום הולך לאס לאס עד אשר יפה ללד דרום בתנועה קלה כל התראה לפין כל שהליכתו בדומה . אך אם חזירי הארה בשלימותה תבינה ואני באשר פרחתי להתלמד קצתן מהכמה זו אוכל להבינה :

מר

שאלה

יפרש לו רבינו פירוש דברי ר"ל בחמש חמה במזרח ובשבת חמה במערב שית יומא בין קרנא אס זה הוא תמיד בקץ ובחורף או בקץ לבד או בחורף לבד . וכן מה שאמרו חמה בראש כל אדם אם הוא תמיד :

תשובה

זה דאי תמיד ובכל מקום והטעם מפני שכל השעות אשר זכרו חמשים י"ל בכל החלוד הם שעות זמניות דהיינו בכל יום חמשים י"ב שעות ביום וי"ב שעות בלילה אם היים והלילה שוין או אם היים ארוך והלילה קצר או להיפך ואם היים או הלילה ארוכים יהיו השעות ארוכות ואם קצרים יהיו קצרות ולכן קראו אותם חכמי התכונה שעות זמניות כי לפי הזמן ישחטו . ולעת אשר יתהפכו או קצרות או ארוכות אז אם תשים פניך ללד דרום ויהיה לך מזרח לשמאלך ומערב לימינך הנה תראה השמש בתחילת היים קרוב מן הארץ בחש הראות ובאשר יעבר שעה אחרת תראה יותר מעלה מן הארץ והוא ללד שפאלך וכן על זה הדרך ולסוף שעה ששית תראה השמש נד פניך בכיוון והיקראוה כי קשתא ועד סוף שעה שביעית תראה השמש נטה ללד ימינך ומתקרב לארץ עד אשר ישקע זה הוא תמיד בקץ ובחורף . אמנם כאשר יהיה השמש כי קרנא והוא בחש היים ממש תראה נד פניך אבל תהיה רחוקה . לל ראשך דהיינו בימי החורף נוסף ללדין ובימי הקץ

שמתפארת הרי אני כחלה שאין ט סכנה . ואני רוב היים מסב על המטה ועול הגויס על נוארי בדברי הרפואות שרפו את כחי ולא הניחו לי שעה אחת לא מן היים ולא מן הלילה ומה אני יוכל לעשות אחר אשר יצא עבתי ברוב הארצות . ועוד שאיני היים כמו בימי הבחירות אלא כחי כשל ולכי קץ ורוחי קצרה ולשוני כבדה וידי רעשה אפילו לכחוב אגרת קטנה אעלל ומפני זה אל יקשה בעיניכם על שואתי לכחב התשובות ומקצת הכתבים ולא כתבתי הכל בכח ידי לפי שאין לי פכאי לה מפני כשלון כחי . וקוצר רוחי מפני אלו המצעים לי תמיד . ומודיע אני משה להדרת הרב רבי' יאונתן הכהן וכל החכמים והחכמים הקוראים את כתבי שאע"פי שנפטר אונר בזמן התורה ידעתי ובעתם אלא מרחם הקדישתי . ולהפיץ מעינותיה חוזה נחמתי . והיא אילת אהבי ואשת נשירי אשר בלחצה שנית מבחורי . ואף גם זו נשים נכריות נעשו לה נרות מואבות פמוניות לרונות אדומיות חחיות . והאל יודע כי לא נלקחו מתחלה אלא להיוון לה לרקחות ולפנחות ולאופות להראות העמים והשרים את יפיה כי טובת מראה היא עד מאד מכל מקום נחמטה עונתה שהרי נחלק לבי לכמה חלקים בכל מיני חכמה . וכמה פרחתי יומם ולילה כמו עשר שנים רעפות בקצון חבור זה ואנשים גדולים ככס הם שידעו מה עשיתי שהרי קרנתי דברים מרוחקים מפחדים ומפורדים בין הגבעות וההרים . וקראתי אותם אחד מעיר וערים מתעפחה ושגיאית מי יצין והשכחה מנויה וכ"ש בזקנים . ומפני כל אלו הסבות ראוי לחפש בדברי ולבדוק אחרי ואל יאמר הקורא בחבורי כי מה האדם שיבא אחרי המלך אלא הרי הרשיתיו ויאמר המלך יבא וסונה גדולה עשיתם עמדי אחס החכמים וכל מי שמוציא דבר ויודיעני סובה עד אשר לא יסאר שם ח"ו מכשול שלא נכתובתי בחבור זה אלא לפנות הדרכים ולהסיר המכשולות מלפני התלמידים שלא תחלש דעתם מרוב המשא ומתן ויאל סעות בפסוק ההלכה והמקום ברוך הוא יעור אותנו ואתכם על תלמוד תורתו וידיעת יחודו ולא נכשל ויקים בימינו ובימיכם ונתתי את תורתך בקרבם ועל ללם אכתבנה :

מב

שאלה

הבינו מלכינו מהו טונת ר"ל באומרים מפני מה ת"ח אינן שנוין

ללאת תורה מבניהם אחר רב מבני שאין מבכרין בתורה תחילה ואנחנו לא נדע מהו טונת רב :

תשובה

מה ששמענו בזה הוא מפני שמי שקורין אותו לספר תורה ואינו

עולה אינו אלא טונה כי היא חייך ואורך ימים כתיב והתלמידים חכמים רובם ככלם קשה עליהם לעלות לספר תורה ומנעו עלייתם והטעם מפני כי יהיו כמה ת"ח בצית הכנסת ויעלו בתחילה כהן עם הארץ או פחות מהם בחכמה ויקרא תחילה ודין גרמא כי מיעבו תורה מישראל ואין קוראין אותם תחילה אלא לפחות מהם הן אמת שאמרו כהן קורא ראשון ואזם שיהיו כלם שוין ולזה יהיה טונת ר"ל אין תורה יוצא מבניהם דאין מבכרין בתורה תחילה . ולזה אמרו

הקורא עומד פרק שלישי מגילה כב.

מסורת הש"ם
עם הוספות

(א) תענית ח' (ב) לקח
 ח' תענית ח' (ג) [שם]
 ברכות יז: [ד] תענית ח'
 ע"ש ועיין חוטמפתח
 דמילה פרק ג' הי"ט
 (ס) תענית ח' תענית ח'
 ד"ה רב (ז) [ח] ועי' נדרים
 ח' מנחה לה"ל [ט]
 (י) [קטין] ח' [ל] ח' ח'
 עיין מ"ק ח' (צ) (צ"ב)
 איתן: (ק) ע"י מנחם
 תענית ח' ד"ה ע"י מנחם
 ח' [לע"י] ועי' ש"י ה'
 ה"ה ח' אור ח' ש"מ
 לב יא, (כ) [ע"י] רש"י
 ותענית מנחם ח' ח' ח'
 ומנחם אברהם ח' ח'
 ס"ק ח' (כ) במדבר ח'
 יט, ח' עי' ש"י ועי' ח'
 מנחם ח' ד"ה איתן.

הנהגות הב"ח

(ב) רש"י ד"ס ומלמד
לשון וכו' ויח' ויח' מרד
לשון: מרדס:
ד"ה מרדס:
תעלה חמלה כמ"ל
ויח' ספק נמסך:
(ג) תוס' ד"ס ש"ן
מתחילין וכו' ויח' ויח' ויח'
והרביע
והרביעין ח"ן לחוס:
(ד) ד"ה ואל תחלה כ"ו
לך מה ששעה
האשון ששעה ח"ס
סיומל: (ז) חמ"ד
ויח' חבא דלא כמ"ל
ויח' ספק נמסך:
(ה) ד"ה ויח' ויח'
ואסלן יח'ל דאכא
תוס': (ו) ומל' רש"י
ד"ס ויח' ויח' ויח' ויח'
סוף דמל' ח"ס כבוד.
דא' וזל' וזל' וזל' וזל'

גליון הש"ס

גמ' בשלמא רב הונא
קרי בבבלי. ע' לקמן
דף כח ע"א תוד"ס כי
קאמר:

ליקוטי רש"י

[illegible]

לִיקָרִי, שְׁלִישֵׁי חָרִי מֵהָא שְׁנֵי מִקְרָאוֹת דְּפִרְשָׁת וְכִיּוֹם הַשָּׁבָת וְתַלְמֵהוּ
קִרְיָא מִנְרַשְׁלִי¹³ דְּחֻשְׁכִּים פְּסוּ לְהוּ מַר וְכִי: בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, גַּם
לִיָּה בְּמִסְכָּת חֲמֵינָה בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן מֵאֲחַד בְּשָׁבַת: דְּרִלָּה
הַשְׁתֵּי חוֹר וּמִחְלִיל פְּסוֹק גִּמְרָה ז' שְׁלִפְטוֹ: בִּסְפִיק, הָרֵאשׁוֹן קִרְיָא
הַשְׁתֵּי חֲשֵׁשִׁי וְפִסְקוֹ: גִּידוּרָה
הַשְׁתֵּי חֲשֵׁשִׁים הַזְּכָּנִין, שִׁשְׁמֵשׁוּ הַשְׁתֵּי
מִתְחַמְלִיל פְּסוֹק וְהוּא וְהַמְּזוּר לֹא קִרְיָא
הָרֵאשׁוֹן אֲלֵא שֵׁנִים וְכֵן הַיּוֹצֵאֵן שִׁשְׁמֵשׁוּ
אֲחָא הָרֵאשׁוֹן קִרְיָא שְׁלֵשָׁה וְיֵלֹא מִנִּי
הַכְּנֻמָּה וְהַמְּזוּר לֹא יִקְרָא הַשְׁתֵּי אֲלֵא
שֵׁנִים: הַכִּי גִרְסִין קִרְיָא הָרֵאשׁוֹן
שְׁלֵשָׁה הַשְׁתֵּי קִרְיָא שֵׁנִים מִפְּרִשָּׁה ו'
כִּי: לִפְדִּי דְרִלָּה גִידוּרָה, לִמְלֵךְ דְּלִמְרָה
פִּסְק לִכְלֵא לִמְסַפֵּךְ דֵּהָא קִרְיָא הָרֵאשׁוֹן
שְׁלֵשָׁה הַמִּי לִפְדִּי אֲפֻשְׁ עוֹר חֲלוּס:
מִשְׁלִישָׁה פְּחוּתִים וְאִתְּרָה

ושמואל אמר פוסק רב לא אמר פוסק קסבר^א משה אגן לא פסקין פסקין ליה והא אמה גרוד היה לי אצל ר' חזקוני לוי לפסוק אלא הואיל ולהתלמוד מאי משום דלא אפשר ושמואל אמה לא אמר דולג גזי ומשום הוצאן מיתני פסוקים קורין אותה פסוקים בידך השני קורא שנים מפרש אחרת ויש אומרים של בפרשה פחות משלש למאן דאמר דולג גרוד נפסוק^ב שאני התם ד' תנחום אמר ריב"ל הל' רבי תנחום אמר ריב"ל בפרשה פחות מג' בפרשה פחות משלש השתא ומה אתחלתא מחמירי יש אומרים כ"ש דמחמירי יש אומרים שכיחי יוצאין לא שכיחי ונפקי קמ"ו ות"ק^ג יוצאין אתחילי נמי גזירי מאן דעייל שיולי שייך דרבא דרב יוסף הלכך הכלל כל שיש בו מזה ומועד דאיכא קרבן מזה הכא נמי איכא מוסף ארבעה הא בתענית קורין ג' הא תענית דרב איקלע לכבד בו בראך נפול כולי עלמא קרא מאי מעמא חתמי

[illegible][illegible]

אין מתחילין בפרשה פחות מ' פסוקים. גזירה משום הנכנסין
שלא יעשו לומר שאותו שקרא לפניו לא קרא אלא שני
פסוקים וקשה על מנהג שלנו שאנו קורין בפרשת ויחל' בתעניות
והראשון מתחיל עם והוא לסוף ¹² שני פסוקים מפרשה שלמעלה וכן

המפסיד חז"ט בחול המועד דפס
שמתחיל מוהקרבנם^ה שהוא לסוף
שני פסוקים מראש הפרשה ויש לומר
דשלי אלו הפרשות שהרי ידועות
הן לעולם וליכא למטעי וכן פרשה
של ראש חדש שהשלי קורא ויום
השבת (י) אין לחוש שחל יאמרו
הנמנים שהשלי לא קרא אלא
שני פסוקים ונמנים השבת שהרי
הדבר ידוע לעולם וגם יש להם לחשוב
שא"כ לא היה לו להניח כשהגיע
לפרשה שהרי גם זו מעין פרשה
שהיום זה: **ואם** איתא פסוק
דאמר ר' ר' ירמיה פירש הקורטנס
לנמנן דאמר פוסק לא קשיא מידי
דיקין שקרא הראשון שלשה פסוקים
אין לפסוק עוד וקשה דהא נמנן
לאמר פוסק אית לה ספיר נמי ויזיל
אי לאו שורק משום הנמנים שהיו דולג
והכא נהי שאין אנו יכולין לתקן מה

(ז) עששו הרחשנים שטענען אז
היוצאים שיצברו שבהג אחריו אל
יקרא אלם שני פסוקים וכל מקום
היה להם לתקן שלא יטעו הנגמין
לפי שמתחיל זה בשני פסוקים כמנן
לפרשה לכן נראה לפרש לדגמן
לדמר פוסק לכן קשיא מידי דלגדיה
תרי"ז שפיר שמי הא"ה (א) היכא דלא
אפשר אבל היכא דאפשר שלא לנסוק
פשיטא שאין להפסיק אבל למי"ד דולג
תקשה: **שאר** התם דאפשר.
קשיא היחך נהגו העולם מחולו של
מועד של חג שקורא הרבועי כל
מה שקוראו השנים (ב) והא היכא דלא
שריין לא דולג ולא פוסק אלא היכא
דלא אפשר ואפילו היכא (י) דקאמר
מיעוט הנגמין והיוצאין מיהו של
פשיטא של שאם קרא אחרי שפני
האחרון עד שני פסוקים מקור
הפרשה שפסק או בצורת שהאחרון
דולג למעלה ולא יקרא שני פסוקים
שהניח האחר וגם מפרשה של
אחריה כיון דלא היו מעניני של יום:
ושאין

א מאי שלח ליה הלכתא ד'דולג' ואמנעי דולגן: זה
 קרי' וכו': איבעיא להו תענית צבור בכמה ראש חדש
 קרי' ארבעה אבל הכא דליכא קרבן מוסף לא או דלמא
 תפלה ת"ש בראשי חדשים ובחולו של מועד קורין
 ונכור ג' אימא רישא בשני ובחמישי ובשבת במנחה
 צבור ארבעה ה' אלא מהא ליכא למישמע מניה ת"ש
 תענית צבור קם קרא בספרא פתח בריך חתים ולא
 אאנפיהו ורב לא נפל על אפיה מכדי רב בישראל
 ולא בריך לאו משום רבני' למיקרי אחרינא בתריה
 א' רב הונא קרי' ככהני' בשלמא רב הונא קרי' ככהני'
 א ישראל מיכא כיפוי ליה לרב הונא אלא רב האי
 קרי' הוה כיפ' ליה לרב ורב הוא דעבד ליה כבוד וכו'
 ב' רב הונא ככהני' קרא דאי סלקא דעתך בישראל קרא
 יה נמי לברך שאני היכא דיתבי רב דמעיל עיילי'
 מוסף

אברהם מישהל פון חסדית דער קורא אהרע חליל אלא קארן י' הויגה י' ראדעבאל אלא לכהתא
לא יאיש דמחברא יא' ויבין שארע חלית' כמא דהערצ'ו חליל בשם שאן מחתילין ק' א
דחומא נבטלין **שיבוי** הונקטן שטעטע פאר קארן מן הפרשה שחלחיל בין אלע אסקא אה
הפרשה שלפניה י' סקוסק ילי ראמר קוראט שמוע אהרן יא' שערצ' לירות ח
אבל להתיג י' סקוסק בפרשה אל הוה דור דהא שמוע הדעוילה אחריי קורא אהרן
אהרע חליל לאומיטאד ולימער דהוי כמא ואיש שמוע אהרן יא' הונקטן ק' ולא ישי
האחרת קמיל.

השק שלמה על בנינו אהרן א' נלהל נלהל ויהי דמחברא חילי חסיד ואלמר י' נלהל
נלהל א' מפרש פתקאמ' אל סמס דמחברא חילי חסיד ואלמר י' נלהל

עין משפט
גר מצודה

[illegible]

הנהגות וציונים

[ח] ככת"י וראשונים
 שפירק ואין שפירק
 נקשרה שחת מן
 פוקים ועי' רין:
 [צ] ואת זמן (רש"ש)
 ילמיד פוסק נפסקו
 דעת רש"י לז' ק"ה
 ואת הדקדקס לא
 ורשא דמי ושל
 נפשה ביחיד (גליון)
 ושי' שבאי רש"א:
 ככת"י וסוף גזירה
 שום: [ס]
 וזכר רש"א (רש"ש):
 דנציל להתחיל
 שפירק (רש"ש) ועי'
 נגזרת הבית, ועי' חל
 ונציל ורש"א: א' צ"ל
 תרצין (ראש מספר):
 ונציל א' פוקין
 קרי:

רבינו חננאל

[illegible]

נראתה שהשליש רוצה
לקרוא רחי קרוע וסבבני
זה הוא בשר ישראל דליק
וינזא שאי אפשר
לייטש לקרות כן
בראשי חשיבים דהא
ביעי קרוא ובראשי
דחשיבים ויבין דלא
נשקף להו לקרות כן
ופשרה של אחריה
רוצה לקרותה
לחך דולין. אריכל
למכה כיש אומרים
אזר א כיש שאין
תחילין בפרשה פחות
מספיקים כן אר
שיירן פחות מג'
וסופקים. ומהמחנה
אמר המהלת
שקאל ת"ק וזה אחר
ופרשה אחת מחמיר
אין ואזכר שלשה. שאין
תחילין בפרשה פחות
מספיקים (א' שיור'
מחמיר בשביר ת"ק)

(ג') שלשה צריך להניח
משירין. ופרקינן מהו
לא ידע שכבר קרא מן
חיל בפרשה ג' פסוקים
סוקים ושלשה מפרשה
מה שקרא מן הפרשה
ר כאן וז"ל ולא ישמע מה

בעזרת השם יתברך ויתעלה

ספר

בית שמואל אחרון

על התורה

דרושים נפלאים, מפז מסולאים, ציצים ופרחים, על סדר
פרשיות התורה ערוכים, בפנים מפנים שונים, יקרים מפז
ואדרכמונים, גם תוכו רצוף אהבה, דברי מוסר ותוכחה רבה,
מספרים כבוד אל וקדושתו, לעורר את האדם לאהבתו ויראתו.

מלאכת שמים

מהגאון הגדול המפורסם בדורו

רבי שמואל זצלה"ה

אב"ד דק"ק פוזנא

בעל שו"ת בית שמואל אחרון

נדפס בשנת תקס"ו ע"י המחבר

ואח"כ עוד כמה מהדורות

וכעת יוצא לאור מחדש מוגה ומנופה מרוב השיבושים

שנפלו במהדורות הקודמות

בתוספת מראי - מקומות ומפתחות ע"י

דוד יואל ווייס

נכד המחבר

פעיה"ק ירושלים ת"ו

שנת תשנ"ד לפ"ק

כן היה רבינו נין ונכד להגאון המהרש"ל ז"ל. וכן היה נכד להגאון רבי יהודה לייב אבד"ק קראקא הנקרא דער הויכער רבי ר' לייב¹. ובספר מופת הדור כותב שרבינו היה גם נכד הגאון רבי ר' העשיל אבד"ק קראקא ע"ש².

סדר היחוס מהגאונים הקדושים האלו למעלה בקודש עד דוד המלך ע"ה, הלא הם כתובים על ספרי דברי הימים העוסקים בזה, ואין כאן מקומו.

זכות אבות

רבינו הגאון בעל בית שמואל אחרון, היה בן הרב המאה"ג המפורסם מוהר"ר משה פנחס זללה"ה³, שהיה אב"ד דק"ק סווירז, ופרנס דגליל לבוב ונאמן דארבע ארצות⁴. ובשנת תק"ו נתקבל לראב"ד בזולקווא⁵. ושם אמו הרבנית הצדיקת מרת רבקה. היא היתה בת רבי ישראל איסר מזולקווא פרנס דד' ארצות.

רבי משה פנחס, מלבד גדלותו בתורה והוראה, וכסתו היתה מוטלת בין גדולי דורו, היה גם מופלג בעשירות. וכמו שרבינו (בהקדמה) כותב, שהיה אצלו תורה וגדולה במקום אחד. ולכן אין פלא שזכה להיות ראש המדברים בכל מקום.

הגאון רבי משה פנחס, השאיר אחריו ברכה זרע בירך ה', שני בנים גדולים חקרי לב, אשר האירו ארץ ומלואה בתורתם וצדקתם. ואלה שמותם, הבכור רבי יוסף, והשני רבי שמואל, הוא רבינו בעל בית שמואל אחרון, אשר אנו עסוקים בתולדות חייו.

1. סדר היחוס (כפי המובא בסו"ס מופת הדור): [ב] רבי משה פנחס - בן: [ג] רבי אברהם מלובלין פו"מ דד' ארצות - חתן: [ד] רבי יוסף אבד"ק אפאטשוי - בן: [ה] רבי צבי הירש מזולקווא פו"מ דד' ארצות - בן: [ו] רבי אפרים פישל אבד"ק לוקאווא - בן: [ז] רבי צבי הירש נשיא אה"ק - בן: [ח] רבי אפרים פישל אבד"ק בריסק דליטא - חתן: [ט] רבינו המהרש"ל. וכעת לא ידעתי הטעם, מדוע לא מזכירו רבינו בתואר "מורי זקני", כמו שכותב על שלשה הגאונים הנ"ל. (ועיין בס' תולדות הגה"ק בעל ישמח משה ע' י' שהעיר כעין זה על הישמח משה ז"ל שהיה נכד להרמ"א מהרש"א ומהר"ם לובלין. ועל הרמ"א ומהרש"א כותב תמיד מורי זקני, ואילו המהר"ם מלובלין אינו מזכירו בשום פעם בתואר זקני).

2. רבינו מביא ד"ת בשמו בספרו עה"ת ר"פ שמות, וז"ל: "שמעתי לפרש בשם אא"ז מהר"ל מקראקא זללה"ה". וכן בחלק השו"ת סוף תתרי"מ כותב רבינו: "אא"ז בוצינא קדישא הגאון מו"ה אריה ליב ז"ל מקראקא". (ע"ד יחוסו ראה בשם הגדולים החדש מער' ל' אות סב).

3. אמנם בספרו עה"ת ר"פ וישב מביא רבינו ד"ת בשמו, ואינו מזכירו בתואר זקני, וצ"ב. 4. כן מתארו רבינו ז"ל בהקדמתו.

5. לשון רבינו ז"ל שם. וכן היה חותם עצמו בהסכמותיו לכמה ספרים (הובא בס' קריה נשגבה תולדות העיר זולקווא להר"ש בובר אות נט): "אבד"ק זווירז ונאמן ב"ד דד' ארצות ופרנס הועד דגליל לבוב". ובקריה נשגבה שם כתב, שהוא היה פרנס האחרון דד' ארצות, כי בשנת תקכ"ד בטל הועד בפקודת המלך.

6. כן כתב בס' קריה נשגבה שם. והנה לא מצאתי בשום מקום שיחתום בתואר ראב"ד דק"ק זולקווא, ואדרבה בהסכמתו לס' מצנפת בד' מיום ח"י חשון תקי"ז חותם עצמו אבד"ק זווירז, וכן חותם בהסכמתו לס' צמח מנחם מיום ב' סיון תקכ"א, ועוד. לכן נראה דאף אחרי שנתקבל לראב"ד בזולקווא, נשאר בסווירז בתור אב"ד, ורק היה נוסע לפרקים לק"ק זולקווא לשמש בתור ראב"ד. וכן נראה מהסכמתו לס' ברכת יוסף ואלהיו רבא לאבי הפמ"ג, מיום י"ד אייר תק"ז, וכתוב שם "הסכמת הרב המאור הגדול דק"ק סווירז ובי דינא דק"ק זאלקווי, וחתם עצמו "הצעיר משה פנחס התונה בק"ק סווירז ואגפיה", ביחד עם הבי"ד של זולקווא. וכן בהסכמה לס' נטע שעשועים מיום ט' אלול תק"ח, כתוב שם: "הסכמת הגאון אב"ד דק"ק זולקווא [רבי נפתלי הערץ הלוי הורוויץ]

עם ראש ב"ד דק"ק הנ"ל ה"ה הרב הגדול דק"ק סווירז יצ"ר.
בית שמואל אחרון - על התורה / פאלקנפלד, שמואל בן משה פינחס {עמוד 6} (726077)

רבי יוסף אחיו הגדול של רבינו, נולד בשנת תצ"ו לערך. היה חתן הגאון בעל הנודע ביהודה. שימש כרבנות בכמה קהלות, ובשנת תק"מ י' סיון נתקבל לאב"ד בפוזנא, ונסתלק שם ה' אדר תקס"א. היה נקרא בפי העולם רבי יוסף הצדיק, או רבי יוסלי פויזנר. על רום ערכו וגודל צדקתו ותסידותו, מסופר דברים נוראים י'. תולדותיו נדפסו בכמה מקומות, ראה בס' מופת הדור, ועוד. ולאחרונה ברבעון "צפונות" גליון ד'.

רבינו בעל בית שמואל אחרון, הוקיר את אחיו הגדול ביותר הכבוד, ובהקדמתו לספרו כותב: "לזכות נשמת אחי הרב הגאון החסיד אמיתי מוהר"ר יוסף זלה"ה אשר היה בסוף ימיו אב"ד דק"ק פוזנא, והרכיץ תורה בישראל וחידש הרבה כו', חפשתי ומצאתי אצל אחד מתלמידיו שנים ושלשה אשכולות מאיש אשכול, והדפסתיים בסוף חידושי יו"ד, ועי"ז יהיה לו זכרון לדורי דורות ויהיה נשמתו צרורה בצרור החיים בתוך נשמות הצדיקים לאור באור חיים נצחיים סלה". כן מביא רבינו ממנו בספרו עה"ת פ' בהר ד"ת בדרך אגדה ג'.

קורות ימי חי רבינו

רבינו הגאון רבי שמואל, נולד לאביו רבי משה פנחס, בעיר זולקווא י' בשנת תצ"ז. ועוד באבו יצא שמעו הטוב לחריף עצום ונפלא, על כן היה מפורסם בפי העולם בשם רבי שמואל חריף. רבינו היה נוהג לחתום שמו "שמואל הקטן" טו. כינוי שם משפחתו היה פאלקינפעלד טו.

יב. ידוע התוארים המופלגים שכתב עליו חותנו בעל הנודע ביהודה בתשובותיו. וכדאי להעתיק לשון חת"ס בהספידו עליו (דרשות חת"ס ח"ב דף שט): "מפני הרעה נאסף הצדיק ה"ה חכם וגדול בישראל גאון יעקב הרב מהר"ר יוסף יאסקי זצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא אשר מכבדו האירה ארץ פולין גדול, ואך הוא לן בעומקה של הלכה ותפס ישיבה והרכיץ תורה והעמיד תלמידים הרבה, וכעת נאסף אל עמו והשאיר הארץ שממה".

יג. מן הענין להעתיק כאן מה שכתב נכד רבינו בסו"ס מופת הדור, בעת שפתחו את קברו של רבי יוסף הצדיק ששה שנים אחר פטירתו, ונמצא שלם בגופו ובתכריכיו והיה לנס, ונחבטלה או הגזירה מכל וכל. דרש עליו אחיו הגה"ק בעל בש"א, מ"ש במדרש פ' בשלח (פ"כ, יט) בפסוק כי השבע השביע את בני ישראל גו', למה שני פעמים, אלא הוא נשבע להם שאין בלבו עליהם, והם נשבעים לו שאין בלבם עליו העליות את עצמותי מזה אתכם. עפ"י משאחז"ל כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבין, וכל מי שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבין, וא"כ האחים שסברו שיש בלב יוסף קנאה עליהם ויהיו עצמותיו מרקיבין ולא יוכלו להעלות את העצמות, לכן נשבע הוא להם שאין בלבו קנאה עליהם וממילא לא ירקבו עצמותיו, ושוב נשבעו האחים ליוסף שיעלו את עצמותיו, ודפת"ח.

יד. בהסכמתו לספר נפש יהודה כותב רבינו "בשעברתי עיר מולדתי זולקווא להשתטח על קברות אבותי". פו. ומצינו לאחר מחכמינו ז"ל בזמן הלל הזקן שקראו לו שמואל הקטן, ואיתא בסנהדרין (יא א) נתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן. ובחולין (ס' ב) זיל ליקרו צדיקי בשמין יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן. ורש"י לא פירש שם הכינוי בשמואל הקטן. ובמהרש"א שם כתב דהצדיקים נקראו כן על שם שמקטינין עצמן בעוה"ז, כההוא עובדא בסנהדרין בשמואל הקטן ע"ש. והטעם שקראוהו שמואל הקטן, אמרו בירושלמי סוטה (פ"ט הי"ג), ולמה נקרא שמו קטן, לפי שהוא מקטין עצמו, ויש אומרים לפי שמעט היה קטן משמואל הרמתי. וראיתי בחידושי טורי אבן על הרמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"א, שכתב ליישב דברי הרמב"ם שלא הביא מ"ש בגמ' אין השכינה שורה אלא על בעל קומה, דהנה מצינו בשמואל הקטן שאמר עליו שראוי שתשרה שכינה עליו אף שהיה קטן, וכתב הן אמת דכתירו"ט אבות פ"ד מ"ט כתב הטעם מפני מה נקרא שמואל הקטן [והוא דברי הירושלמי הנ"ל], אעפ"כ הפשוט שהיה קטן ע"ש. ולענ"ד לא ידעתי מי הכריחו לומר כן, ואינו מסתבר כלל שקראו אותו שמואל הקטן בכינוי לגנאי. וע"כ צ"ל כדברי הירושלמי על שם שהיה מקטין עצמו, והכי מוכרח גם מהגמ' בתולין שם.

טז. כן חותם עצמו רבינו בהסכמתו לספר בת עיני (דובנא תקנ"ח). וכן בהסכמתו לספר יד הקטנה.

הקדמת הרב המחבר לספרו שו"ת בית שמואל אחרון

ואם אמנם מעודי ועד היום הזה, לא שקטתי ולא נחתי מצער גידול בנים, אשר בני הרב המופלג החריף ובקי מוהר"ר מרדכי יואל, הוא סגי נהור, והוא גדול בתורה, וכמעט בקי בתורה שבכתב ושבעל פה ובפוסקים, ונהירין ליה שבילי דאורייתא, והוא סגי נהור. והן דאגות משאר זרעי.

גם היה לי דאגות מאנשים מריעים אשר קמו עלי וציערו אותי. אך השי"ת זיכה אותי שהיה לי יסורין של אהבה שאין בהם ביטול תורה. ולמדתי הרבה וחדשתי הרבה בהלכות ופוסקים ובאגדות, ורשמתי הכל כתוב בספר.

והנה בשנת תקנ"ה ח' תמוז, בהיותי בק"ק טארנפאל, נשרף העיר וגם ביתי נשרף, ונשרף כל הספרים שלי, וגם כתבים חידושים ודרושים כולם נשרף, ולא נשאר לי אף דף אחד. ואמרתי בלבי נגזרתי ולריק יגעתי כל ימי. והנה נתן השם עצה בלבי, ליסע לק"ק זבאריז שהוא שני פרסאות מק"ק טארנפאל, ולא יהיה לי טרדות הזמן, ושמה אעיין להזכיר לי חידושים ודרושים לכתוב שנית. וקודם שהתחלתי לכתוב, כתבתי הקדמה הזאת, וז"ל:

אודה ה' מאד, כאשר אמרו חכמינו ז"ל (ברכות נד א) כשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה, וצריך האדם

ויאמר שמואל, אודה אלהינו האל הגדול הגבור והנורא, אשר עשה חסד חנם ורחמים גדולים עם כל בריותיו, מיום שברא העולם ועד עתה. וכן עשה עמי חסד חנם ורחמים גדולים, מעודי ועד היום הזה. אשר זכה אותי ללמוד וללמד עם תלמידים הגונים. בהיותי בן כ"ג שנים נתקבלתי לאב"ד לק"ק בולגריא הסמוך לק"ק זאמוטש, ושלחו אלי תלמידים ממקומות רחוקים, ועשו פרי והצליחו תלמידים שלי ונעשו מופלגי תורה. ומשם נתקבלתי לאב"ד לק"ק פשעווארסק, ושלחו אלי תלמידים ממקומות אחרים ולמדתי עמהם, ונתקיים בי מאמר חז"ל (תענית ז' א) ומתלמידי יותר מכולם. וחדשתי הרבה חידושים בגמרא ופוסקים. ותלמידים אשר למדתי עמהם, כולם גדלו והצליחו, וקצת מהם נעשו גדולי עולם ומורים הוראות בישראל. ומשם נתקבלתי לאב"ד בק"ק טארנפאל, ושם לא שלחו אלי תלמידים, כי בעוה"ר החלו בית ישראל לבגוד בתורה הקדושה, ואין התורה חשוב בעיני המון, ולמדתי בפני עצמי, תהלה לאל חדשתי הרבה.

גם דרשתי מדי שבת בשבתו על הסדרה, וחדשתי חידושי אגדות. וכמאמר חז"ל הובא בילקוט פרשת ויקהל (רמז תח), למה נאמרה פרשה זו בהקהל כו', רמז שיקהלו כל ישראל בשבת והחכם ידרוש לפנייהם.

בהר סיני מה שעתיד לחדש, ואם מייגע מוצא חלקו מה שנמסר לו בהר סיני, וזה פירוש יגעתי ומצאתי, שמוצא חלקו מה שניתן לו מהר סיני.

והנה אם ירצה האדם לומר, שחלקו אשר חלק לו ה' בהר סיני, ודאי יחדש אף בלא עמל, ולא ירצה לייגע בתורה. אך זה אינו, וכמו שאמרו חז"ל (ביצה טז א) כל מזונותיו של אדם קצובים מראש השנה, ואם כן למה צריך אדם לעסוק בסבת פרנסה, הא נגזר לו מראש השנה כמה ירויח בשנה הזאת. אך אמרו חז"ל (ספרי פ' ראה טו, יח), יכול יושב אדם בטל ויבטח בה', ת"ל וברכך בכל אשר תעשה. דאף דנגזר לו בראש השנה שיהיה לו פרנסה, אעפ"י כן צריך לעסוק בסבת פרנסה, דכך נגזר שיהיה לו פרנסה באם יעסוק בסבות המביאין לה. וכך הוא לענין חידושי תורה, דנחלק לו חלקו בהר סיני מה שעתיד לחדש אם ייגע לעצמו, ואם לא ייגע בודאי לא ישיג חלקו מה שנחלק לו מהר סיני, דכך נגזר עליו שישג חלקו באם ייגע לעצמו.

וזהו פירוש אם תבקשנה ככסף, ר"ל דכסף נגזר בראש השנה, ואעפ"י כן אתה מייגע עצמך, כי כן היה הגזירה באם שתעסוק כן בתורה אם תייגע עצמך, אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא, ר"ל שתמצא מה שחלק לך בהר סיני. והשם יודע גודל היגיעות אשר יגעתי בחידושי תורה, וברגע אחד נלקח ממני מחמד עיני.

לקבל כל הרעות בשמחה. והנה אירע לי בק"ק טארנפאל ביום ה' ח' תמוז תקנ"ח לפ"ק, שנשרף ביתי ונשרפו כל הספרים וכלי בית שלי, ואחרון הכביד שנשרפו כל כתבי חידושי תורה אשר יגעתי מעודי ועד היום הזה, וצר לי מאד על חידושי אשר נשרפו. והנה אני מקבל באהבה מאת הבורא יתברך שמו. ואמרתי לפרש הפסוק (דברים ו, ה) ואהבת את ה' בכל לבבך ובכל נפשך, ואמרו חז"ל (ברכות שם) אפילו נוטל את נפשך. והפשט הפשוט אפילו רוצים ליטול נפשו עבור השם, אהוב אותו. ויש לדקדק היאך קתני אפילו נוטל את נפשך, דמשמע הקב"ה בעצמו נוטל". ואמרתי דודאי על ההפסד דהעולם הזה אין לאדם לצער, אך על ההפסד הנפש בכמו שאירע לי שנשרפו כל חידושי, וזה עיקר תועלת לנשמה שיהיו שפתותיו דובכות בקבר, וכמו שהארכתי בחידושי פרשת וישלח, אעפ"י כן צריך אדם לקבל באהבה. וזה פירוש אפילו נוטל את נפשך, ר"ל שמפסיד את נשמתך, אעפ"י כן תקבל באהבה. ומה' אשאל שימלא חסרוני אשר נחסר לי מחידושי.

ואמרתי לפרש פסוק (משלי ב, ד) אם תבקשנה ככסף גוי' אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא. ועיין ברלב"ג שנדחק לפרש למה המשיל ככסף. ונראה לפרש, דהנה איתא באלשיך בפ"י על מה שאמרו חז"ל (מגילה ר' ב) יגעתי ומצאתי תאמין. דהנה כל אדם קיבל חלקו

דרוש לפרשת חיי שרה

אִתָּא בפסוק (כג, א) ויהיו ימי חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים שני חיי שרה. ופירש רש"י ז"ל כולן שוין לטובה. ואמרתי לפרש, ונקדים לזאת פסוק (כד, א) ואברהם זקן בא צימם וה' בירך את אברהם בכל. איתא במדרש (ב"ב טז ב) חד אמר שלא היה לו בת, וחד אמר שהיה לו בת. ויש לדקדק במאי פליגי אי היה לו בת או לא היה לו בת, וגם היכא מרומז דבר זה בתיבת בכל.

ונראה לפרש, דהנה פירשתי פסוקי תהלים (ק"ב, א) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד, גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יצורך. ועיין בשל"ה ז"ל שפירש אשרי איש ירא את ה', שיתבודד מצני אדם שלא יבוא לידי רכילות ליננות לשון הרע, דמהרצה עצירות אדם ניצל כשהוא יושב בדד. ואמרתי אני לפרש הפסוקים שלאחריו, במצותיו חפץ מאד, דהנה הצאתי בדרושי פרשת מלרע* דברי חובת הלבבות (שער הכניעה פ"ז) דמי שמדבר לשון הרע על חבירו, חבירו נוטל המצות שלו. וזה פירוש במצותיו חפץ מאד, דלכך יושב בדד שיש לו מורא שמא אם ישב עם בני אדם יתן המצות שלו לאחר, והוא אוהב המצות שלו שלא יתן לאחרים. זה פירוש במצותיו חפץ האדם שהוא אוהב המצות שלו, על כן ירא להיות עם בני אדם שמא ידבר לשון הרע על אדם ויטול המצות שלו.

גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יצורך, אמרתי לפרש עפ"י גמרא נדרים (פא א), מפני מה אין תלמידי חכמים מצויין להיות בניהן ת"ת, מפני שלא זרכו בתורה תחילה. ופירש עוללות אפרים (מאמר קלג), דנני שמצרך לבנו, אם אוהב תורה הוא מצרך תחילה שיהיה בנו תלמיד חכם, ואח"כ יודע שאם לא יהיה פרנסה לבנו לא יוכל ללמוד, כמאמר ז"ל (אבות פ"ג. מ"ז) אם אין קמח אין תורה, מצרך לבנו אח"כ שיהיה עשיר. ומי שאין אוהב תורה, מצרך בתחילה לבנו שיהיה עושר, ואח"כ מצרך אומו שיהיה תלמיד חכם. וזה פירוש מפני שלא זרכו בתורה תחילה, ר"ל שלא היה תורה חשובה בעיניהם ולא זרכו לבניהם שיהיו תלמידי חכמים בתחילה.

וזה פירוש הפסוקים, מי שחפץ במצותיו מאד ותורה ועבודת השם חשוב בעיניו, גבור בארץ יהיה זרעו, ואיזה גבור הכובש את יצרו, ואי אפשר לכבוש יצרו אלא בתורה כמאמר ז"ל (קידושין ל' ב) זרצתי יצר הרע זרצתי תורה תבלין. ואם כן לזה שאוהב מצוות, גבור בארץ יהיה זרעו שצניו יהיו לדיקים. ומפני מה, לזאת אמר דור ישרים יצורך, דעיקר זרכה היה מצרך לבניו שיהיו דור ישרים.

והגמרא (ע"ז יט א) דרש על פסוק זה אשרי איש ירא את ה', כשהוא איש דהיינו בצחרותו, דלעת זקנתו שכבר כלו תאוות הגשמיות אין חידוש לנפח את יצרו, רק בצחרותו דכל

במה בהמה פרק חמישי שבת. נה.

מסורת הש"ס
עם הוספות

(ב) [למקן קנב, ויש"ע ועי'
מ"ש ממנהגו טו: על
ההליון] (ג) בעין זה
ברכות דף ז' (רש"ש)
(ג) יומא דף ז' ע"ש
(ד) יומא סט: פסח' ד'
סד. (ה) ונחמס נטו:
(ו) ונע"ט תוס' ז"ב
ס: ד"ה מטוב ונחמס'
ז' ע"ד ד"ה שביע מרס'
(ז) מלכס א' ח סד,
(ח) ס"פ לה.

תורה אור השלם
(א) אדם ואנו מעצק
דל גם הוא יקרא ולא
תענה: (משנא, כ"ז)
(ב) בית דוד פה אפר יי
דנו לבקר משפט
(תצילו) קוד מיד עושק
פן תצא כאש תחתי
ובערה ואין מוכה
מפני רע מעלהם:
(וישנא, כ"ז)

וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו עֲבֹד
בְּחֹדֶר הַיָּדָיִם בְּחֹדֶר
הַיָּשָׁלִים וְהַחֲתִיתִי מִן
עַל מַצֹּחַת הָאָדָמִים
הַנֶּאֱמָרִים וְנִשְׁמָרִים עַל
כֵּן הַתְּבוּעוֹת הַנֶּעֱשִׂוֹת
בְּחֹדֶרֶיךָ (יִשְׁמָעֵאל 17)

(ד) זָקֵן בְּחֹדֶר וּבְחִילָה
וְיָמָּה וְיָשָׁם תִּתְּרֶנּוּ
מִשְׁמֹרֶת וְעַל כֵּן אִישׁ
אִשֶּׁר צָלוּ הָיוּ הָיוּ
הַשָּׁוִי מִשְׁמֹרֶת תִּתְּרֶנּוּ
תִּתְּרֶנּוּ בְּאִשִּׁים הַיָּדָיִם
אִשֶּׁר לָמַן הַיָּדָיִם
(יִשְׁמָעֵאל 17)

וְהָיָה שֵׁשֶׁה אַנְשִׁים
בָּאִים מִדֶּרֶד שֶׁ
הֶעֱלִין אִשָּׁר מִפְּנֵי
צִפּוֹת וְאִישׁ כָּל מִפְּנֵי
כִּידוֹ וְאִישׁ אֶחָד בְּרוֹכָם
לְבֹשׁ בְּדִים וְקָסָה
הַסֶּפֶר בְּקִתְּנוֹ וְנִבְּאוּ
מַעֲמָדוֹ אֵצֶל מִזְבֵּחַ
הַמִּזְבֵּחַ: (יחזקאל מ. ב.)

וְהָיָה אֵלֶּה אֵלֶּה אֶת
נִבְלָתָה לְעֵינֵי מַאֲהֵבֶיהָ

וְאֵלֶּשׁ לֹא יִצְלָה מִיָּדִי:
[הוֹסֵף ב. יז.]

וּבְחֹזֶק מִלְּךְ אֲרָם
לָחֹץ אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי
דָּוִדָאָה: [מִלְכִּים ב. יג. כב.]

וְיָדָה יְיָ אֲתָם וְיִרְחֹמֶם
בִּפְנֵי אֱלֹהִים לְמִשְׁנֵי
בְּרִיתוֹ אֶת אֲבֵרָתָם
יִצְחָק וְעֵשָׂב וְלֹא אֲבָה
הַשְׁחִיתָם וְלֹא הִשְׁלַכְתָּם
מִגִּל פָּנָי עַד עֲתָה:

(סלמס ב' י' סג)
 (ט) וְהָיוּ בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה
 חֹמֶשׁ אֲלֵיהֶן חֲבִירָא
 וְיֵאמָר יי אֱלֹהֵי אֲבֹתָם
 צִדִּיק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם
 יִדְעֶה בִּי אַתָּה אֱלֹהִים
 בְּיִשְׂרָאֵל וְאָנֹכִי עֹבֵדְךָ
 וּבְכֹרְךָ עֲשִׂיתִי אֶת כָּל
 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
 (סלמס א' י"ג ס"ד)

ח' למרחב המסדה
 ולשלוש אין קץ על
 כסא דוד ועל מולכותו
 להבין אתה ולמסדה
 במשפט
 מנחה ועד עולם
 קנאת יי נבואות תעשה
 ואחרי: ישעיה ס"ח

(ב) הנפש החממה היא
תמותה בן לא ישא בעול
תורה: |

ה' רצ"ב חיי נכוח חלל מר
ה' רצ"ב חיי נכוח חלל מר
ה' רצ"ב חיי נכוח חלל מר

וְקִנְיָנִים מִהֶם חָטְאוּ אֶלֶּא
מִדֹּחַ בְּשָׁרִים ^(א) רַב יֵה
דִּשְׁמוּאֵל חֲתָנִי הָרִאִי
קָמָה וְלֹא הָיָה מִשְׁנָה
מִדֹּחַ ^(ב) אוֹתָם אָזְנוֹ מִעֵקֶר
יָעֲנָה אֵל ^(ג) שִׁינָּה
דִּרְדִּישׁ בְּחַמִּימֵי הָאֵר
דְּכֹתִיב ^(ד) בֵּית דּוֹד כֹּר
מִשְׁפָּט וְהִצִּילוֹ גּוֹל מִיָּד
חֲתָנִי וּבִעֲרָה וְאִין מִכְּבֹד
אֵל ^(ה) ר' זִירָא דְר' סוּס
דְּבִי רִישׁ גְּלוּתָא אֵל ^(ו)
אֵינִי דְלֹא מִקְבְּלֵי לֹס
דְּחִינָּה ^(ז) חֲתָנִי מִקְבְּלֵי לֹס

וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו עֲבֹד
וְיִשְׁלַחְנִי וְהַתִּירְתִּי עָלַי
הַתְּנָאִים וְהַנֶּאֱמָרִים
בְּתוֹכָהּ אֶל הַקֶּבֶץ
עַל מִצְחֹן שֶׁל
צִדִּיקִים וְיִשְׁלַח
רְשָׁעִים עָלָיו שֶׁל
הַכֶּבֶד מִלִּפְנֵי
מַלְאכֵי חֲבֵלָה
אֲמָרָה מִן
רִבְשָׁע מֶה נִשְׁתַּנּוּ
אֵלָיו וְהִלְלוּ
צִדִּיקִים גְּמוּרִים
וְהִלְלוּ לִפְנֵי
רִבְשָׁע הַיּוֹד כִּי
אֲמָר לֹה גִלּוֹי
(אֲמָר) וְיִקְבְּלוּ
מִתּוֹ לִפְנֵי
גִלּוֹי לֵהֵם מִן
גִּיּוֹרָם וּבְחֹר
כָּל אִישׁ אִשׁ
עָלָיו הַרְחֹק
וְיִחַלּוּ
לְחַלּוֹת בְּרִית
עִלְיוֹן

וַיֹּאמֶר אֶת הַתּוֹרָה כֹּלֵלָה
— שְׁעַר הָעֵלְיוֹן אֲשֶׁר כָּל
יְשׁ הַכְּבָדִים וְקֶסֶת הַסּוּפֹת
נִתְּנָה מִי הוּא אֲמַר לָהּ
שֶׁשָּׁה אֲנָשִׁים אִידִי
אֲמַר רַב תִּי תִּהְיֶה
תַּחֲנוּן זְכוֹת אֲבוֹת ור"ל
שֶׁל הַקֶּבֶ"ה אֲמַת (אֲמַר)
וְלֵב מֵאֲלֶף וְעַד תִּי מֵאֲ
שֶׁנֶּאֱמַר אֲגַלָּה אֵת נִבְלַת
שִׁמְעִי הוּאֹל שְׁאֲמֹר * וְחֲזוֹן
תַּחֲנוּן ה' אוֹתָם וִירְחָמָם
הַשְׁחִיתָם וְלֹא הִשְׁלִיכָם
אֲמַר * וִירֵי בַעֲלוֹת הַמֶּלֶךְ
יִרְאַל הַיּוֹם יוֹדַע כִּי אֲתָם
גַּל הַכְּבָרִים הָאֵלֶּה וְ
וְהָאֵל שְׁלֹשׁ אֲנִי
בְּמִשְׁפַּט וּבְצִדִּיק קָזָן
רַב אֲמִי אֵין מִתֵּה
וְהָאֵל תְּמוֹת בִּן לֹא יִשְׂא
וְהָאֵל אֵין יִסְדִּיק בְּלֹא

לְיוֹ הַהִיכָה וְרִשְׁעָתָהּ יִרְשָׁעָה עָלָיו
[ס:] (תחלים פמ, כז)

ס עד עולם. קנאת ה' צבאות. ט
(726077) / 12

ואע"ג דלא מקבלי ליה
כדאמר בסמוך ל
הנח להם מנוח שיהו שוגגין
יין (מ"ה דף ל. וס"ו) ובפרק ש

אימא על זקנים שלא
דה תוה יתיב קמיה
אייתא קה צווחה
בה א"ל לא סבר ליה
דל גם הוא יקרא ולא
יישך בקרדרי רישא
ב מר עוקבא אב ב"ד
אמר ה' דינו לבקר
עושק פן תנא כאש
מפני רוע מעלליהם¹⁰
ון לוכחיהו מר להני
א מקבלי מנאי א"ל
זניהו מר דא"ר אחא
מפני מדה מרה

חזון מדבר זה דכתיב
 בתוך העיר בתוך
 על מצות האנשים
 להתעבות הנשיות
 לגביראל לך ורשום
 תיו של דיו שלא
 כלה ועל מצחם של
 כדי שישלמו בהן
 דת הדין לפני הקב"ה
 מאלו אמר לה הללו
 ששעים גמורים אמרה
 למחות ולא מוחו
 פני שאם מוחו בהם
 לפני רבש"ע אם
 יו והיו דכתיב וזקן
 תחרגו למשחית ועל
 אל תגשו ומקדשי
 אנשים הקנים אשר
 אל חביו מרדכי

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְעַד תִּיָּדְוּ וּמִדֵּי
פְּנֵיהֶם צִוֹּנָה וְאִישׁ כְּלִי
בִמְתָּנִי וַיְבֹאוּ וַיַּעֲמֵדּוּ
קִבְ"ה הַתְּחִלָּה מִמִּקְוֶה
סָדָא קֶנָף אָף וְחִימָה
וְחִתּוֹת וְשִׁמּוּאֵל אִמֶּר
חֲזֹר תִּיזוּ סוּף חֲרִיתְכֶּם
שֶׁל ר' שִׁמּוּאֵל בְּרַחֲמִי
מִתְּנֵי תַחֲמָה זְכוּת אֲבוֹת
לְעֵינֵי מַאֲהֵבָה וְאִישׁ
לְמֶלֶךְ אֶרֶם לִרְזֵחַ וְאִישׁ
זֶנֶן אֲלֵיהֶם לְמוֹנֵן בְּרִיתוֹ
מֵעַל פָּנָיו עַד עֵתָה ר'
חֲסִיָּה וְיֹשֵׁן אֲלֵיהֶם הַנְּבִיא
אֱלֹהִים בִּישְׂרָאֵל וְאִישׁ
כִּי יוֹחֵן אִמֶּר מִימִי
עַל כֵּסֵּא דָּוִד וְעַל
תֵּל וְעַד עוֹלָם קִנְיָת
בְּלֹא חֲטָא וְאִישׁ יִסּוֹ
בְּעוֹן חָטָא וְאִישׁ לֹא יִשְׁ
עוֹן דְּחֵיב וְפִקְדָתִי

חזר וזוה לחנלם לפי שאמרה מדת הד
[שעה] משחיתים שאלו להשחית את י

מדידי. אף זאת לזכות תמה נחושע ב, לא לציין על אשר יען עליה ארס ופמ

יגדו מר. היינו היכא דסמך אי מקבלי
יהס מי גליי אצל היכא דודאי לא מקבלי
אל יהיו מוזדין כדאמרין צהמביא כדי
ל (לקמן דף קמח:) גבי תוספת ויה"כ^א:

ועל הרעשנים תתן של דב. לה
מקרא קלמר הכי אלף מסבד
דהא דכחבי והסחית תיו על מלחוט
האנשים האנחוט והנאקוט על כל
התועבת הנעשות בחבור היינו
בלדקוט גנוריס: **מזבח** נחשת
ביומי ש"מ"ה פ"י הוה. דכרביט ששלמה
הסביר כי הן קטן וז"ל והא
כחבי דכרבי המיס (מכיל) ויעט שלמה
את מזבח הנחשת ו"ל דדרשינן ליה
כי הכא מוצח שאומרים לפניו *סירה
כלי נחשת:
קצף אף וחימה. קשה לרשב"א
לומר צ"ק דמסכת ע"ג
(קד ה' וס) כחבי חימה אין לי
וכחבי נוקט ה' ובעל חימה ומשמ

כֹּחַ יִשְׁרָאֵל כֹּחַ נִגְדֵימֵי מִנְהַג דְּחֵי
לְהַבִּיחַ חִימָה עַל יִשְׂרָאֵל וְהֵאָדָּא
דְּמִסָּע' ע"ג אֲמַר דְּבִסָּע' מִשְׁכֵּנָה נִגְדֵי
(קד ג) אֲמַר חִימָה מִשְׁכֵּנָה הִרְגוּ
לְכַמֵּיץ חִימָה אִין לִי וּפְרִיךְ וְהָא כַּמֵּיץ
כִּי יִגְרַמֵּי מִפְּנֵי הָאָךְ וְהַחִמָּה וּמִשְׁנֵי
מִרְי חִימָה הוּא:

יִשְׁמוּאֵל אֲמַר תַּחַם זְבוּת אֲבוֹת
וְדִבֵּי יִרְמְיָהוּ אֲמַר תַּחֲוִן
זְבוּת אֲבוֹת. אֲמַר ר' חֲסִיד חַס דְּבוֹת
אֲבוֹת תַּחַם אֲבָל בְּרִית אֲבוֹת לֹא
תַּחַם דִּהָא כַּמֵּיץ (יִקְרָא טו) וְזַכְרֵיהּ
אֵת בְּרִיתֵי יַעֲקֹב אָף לְאַחַר גְּלוּת אֲבָל
אִין אֲנוּ מִזְכְּרִין זְבוּת אֲבוֹת אֲמַר
הַבְּרִית' (וּמִפְּנֵי דְשִׁמְשׁוֹת דְּלֹאֵר מִימֵי
חֻזָּא דִּיֵּיק מִדְּכַתְּשִׁי לְמַעַן בְּרִיתוֹ וְלֹא
לְמַעַן זְכוּתוֹ וְאֲמַר ר"י דְּיַקְרָא רַבָּה
(קפ"ט ט) דִּיֵּיק מַעַד עֲמָה דְּכִפֵּי'
פְּקֻטְרוֹס וְלֹרִי' נִרְאָה דִּלָּא פְּלִיגֵי
שְׁמוּאֵל וְר"י אֲלֵא שְׁמוּאֵל קִאֲמַר
דְּלִשְׁעִים תַּחַם אֲבָל לְצִיִּיקִים לֹא תַּחַם
וְצִיִּיקִים אִיִּירֵי ר"י מַדַּע דִּהָא ר"י

אמר בשמך דמימי חוקי' תמה זכות וזאת והכל קאמר דלף בשעת חורבן דבתר הכי תחון זכות אצת ועל זה אלט סומכין להוכיח זכות אצת בשלמי ויקרא רבנא^(א) רבי אחא אומר לעולם זכות אצת קיימת ולעולם אלט מחזירים אותם וכן הוא אומר כי אל רחום וגו' ולא יסבח את ברית אשתריך וגו':

אין מיתה בלא חטא. פי' (מיתה^(ב)) לפי שהגורל בזה חף על השגגה ואין יסורים גלג על שול מוד דלמחר צימא (דף קז ע"ב) חטאים אלט השגגות עוונות אלט המזונות ואף על גב דלמחר (שפיעה עליו מן היסורים משמע דסורים בלא על שולג סורים מיידי צימרי נגעים שכן מכוערים בדמימי קרא: ארבעה

לפניו מה נשמנו אליו מאלו הרי לא ימחו צהם כדאיתא
ליום כתיב יתחיל אל [ע"ו ד.]. מוצאו. שהוא משבר את

לחיות שמוסרין בשעות וחורחין גם בשם יחזקאל
ו. ובדרך עשירית. שהקדמתי נזמה בשם אסור
תעשה זאת. ולא אהו ראוי לך ואף זכות אבות

ומד ר' חנינא חותמו
ל' הקב"ה אמת תמצא
קר דברי ר' חנינא בפרק
לו בהק גרול (דף סט)
ס' יומא ובפ' ד' מיתות
(סד) כמס' סנהדרין.

תלמוד ארץ ישראל
ספכת מנדרין (ב) שם
אמר ברבי דא שם
ביתר ונראה לי
במה חנה והני אמר
שן חומי של הקפה
כ"ב בש"ר ארן
ר אבהו אמר אבהו
אבהו שוהא אלהים
שן ומלך עילם אמר ר'
שען בן לקיש אלה
הוא דאלפא ביתא מ'
מפנייה חתי בסמ'
ה' (שש"מ) אני ד'
שן שלא קבלתי
שן מאחר ומבשרי
אלהים שאני לי שוהא
שן אחוהים אני הוה
שן אני עתיד להיות
הר' ואיתא נמי
ארשית ארשית דר'
ארשית ארשית (סא):

גליון הש"ס

[illegible]

ממלכתיים
ב"ץ): [נ] [צ"ל
נרדן] (גליון): [ג] עיין

ר"ם, ועיין מהרש"א
ד"א: [ז] צ"ל אמר
ד' וכו' [גלויות]
ע"ן רב נסים באר
ן בגלות: [ז] כ"ן
רא ישעיה מח, יב
ש"ס: [ז] צ"ל ה'
הי אברהם יצחק
טרא"ל היום יודע (גנז'
ף, וכ"ה ברס"י
ע"ס: [ט] נמחק ע"פ
המהרש"ל:

—

ד' ערשטק. טעמו
טעם שאינו שם דבר אלא
המלך המושם אלא

רס. ואין מוכנה.
א ימלט לם שרד
רס. כה. יבן. ורתיית
רס. ורשמן רוש. על
רס. רות. האנשים.
רס. ריקס. כדו לסיום
רס. של יסגשו כס
רס. רחמים (יחזקאל ט. ד.).
רס. קדשי תחלו. מן
רס. קדשי. לפי מקדש
רס. קדשי. אמרו אל הקדי
רס. קדשי. אלז ממקדשי
רס. מקדשים. לי סס

תחם הקוקי המזרחי
מחנה צה"ל מלחמה
מבט מן המצודה (ש.מ. ו.ג.)
כמו תפוז אדום עולה

מאתר אוצר

הודפס מאתר אוצר החכמה

מז א. נדרים פ"א
[ע"א]:
ב. נדרים פ"א [ע"א]:
ג. הר"ד אבודרהם
[עמוד לב]:
ד. האגור [סימן כ]
ותוספות בפרק ג'
בנדרים נ"ב, נ ד"ה ורז
מסכתא]:

ציונים ע"מ א

מז א. (ס) טור: (ז) ר"ן ו
פרק קמא דשבת נד, נ
ד"ה מקומו, ופרק כל
הצולמים [עמוד זה יט, נ
ד"ה מלא כתב דרוי
כהרדור]:

עשרת זקנים

מז [נפיש] א. וצריך לומר
וצאצאו וצאצאו וצאצאו
וצאצאו עמך בית ישראל,
וכן נהגין. וצריך לומר
ולומדי (תורתך) [תורתך]
לשמה, כך היא גירסת
הרי"ף [נרסח ג. נ]. ותמיד
תהיה תפילה האב ואם
שגורה בפיהם להתפלל על
זרעם שיהיו לומדי תורה
וצדיקים ובעלי מידות
טובות. ויכון מאוד בברכת
אהבה רבה, [ובכן] [וכן]
בברכת התורה כשאומר
ותהיה אמתו וצאצאיו כו',
[ובכן] [וכן] [בתפילה וכו']
לציון גואל כשאומר למען
לא יבצע לירק ולא גדר
לבהלה, בכל מקומות אלו
ישנה תפלתו קצת על בניו
שיהיו לומדי תורה כו'.
ועיין בילקוט [שמעוני]
בפסוק [והיה לו, נ] בטח
בה' ועשה טוב וגו' [נחם
מסכת]:

הגהות והערות

מז א. [נפיש] ב. נגמלא
ליסא למלאכי השחר, והיא
גירסת ה"ח שם אוח א, וכן
גירסת הטור כאן, ובפירושו
המיוחס לרש"י שם:
[ב] ציון ע"פ המסורת
הש"ס גניטין שם, אך שם
בפסוק כתוב ארץ תממה
נחלת בני, ובדמיון יא כתוב
ב"ס ואל ארץ הנצי,
וביחזקאל כה, נ כתוב בני
ארץ וגו':
[ג] במחויק נדרה כתב
מן, אך ע"ש בסיומן רט
כ"י ובכרך הגולה שמקור
דברי המחבר הוא
מהרמב"ם, ואולי זה סיומן
השע"ס:
[ד] תוקן ע"פ אליה רנה
ס"ק ג, ותוספת שנת ויד
אפרים ומה"ש ופ"מ
ומק"ח:
[ה] בבהירות ויניחלה
שליד כתוב לגמלא, וכן
נפסם מהדורות ויניחלה
שליד וליין:
[ו] ובבר העיר ע"י כ"י
בעלמו נדקדק היות, ע"ש,
וימכן שהיו לא רחל כלל
אם נדקדק היות:
[ז] מקור זה נמצא בדברי
משה סימן פד:

מז כתב ה"ח [ד"ה ומ"ש ריבא] לומר ולאצאו ולאצאו, ולאצאו
לדמירין [נפיש מניעא פה, א] כל שהוא ובנו וכן בנו תלמיד
חכם אין תורה פוסקת מזרוע לעולם, עכ"ל. ולי נראה דלאצאו
היינו יוצאי חלצנו, [נפיש] וכן מרגס (נמשל) [באציו] "כ"א [פסק]

סימן מז

דיני ברכת התורה, וכו' [ד"ה סעיפים]

א. (א) ברכת התורה צריך (א) לומר בת מלא:

ב. צריך לברך בין למקרא בין למשנה בין לתלמוד:

ג. ג. (ב) א הכותב (ב) בדברי תורה אף על פי שאינו

קורא צריך לברך:

ד. (ג) ב. (א) המחבר בברכי תורה אינו צריך

(א) לברך: ג. (ב) א. והוא הדין לכול לפסוק דין בלא

מניע טעם לדבריו:

שהוא תמיד נגמלא, הן קודם בריאת העולם הן אחריו. וכמו שמקנו
ציגל, קדמון לכל דבר אשר נברא, הן הוא ממש צוה, וכל המשנה
ידו על המחשבה, הן צוה הן בשאר מקומות בחפלות ושכחים, וכן
כתב צוה מו"ח ז"ל [נ"ח ד"ה אמה]:

מז (א) ברכת התורה צריך

לומר וכו'. הטעם צ"י

[ד"ה גרמא] בשם הר"ן [נדרים פ"א, א

ד"ה דבר זה] משום דכינו יונה דעל

יד הברכה מזכיר שטוקס בחורה

לשמה, עיין שם בטוב טעם על

המאמר מאי דכתיב [ירמיה ט, יא]

מי האיש החכם וגו'. ואגז גרר

מזכיר צו חלקינו בסיפתא דשמיא,

הכי אימא בגמרא [שם], אמר רב

יהודה אמר רב מאי דכתיב מי

האיש החכם ויבן את זאת ואשר

דבר פי ה' אלו ויגידה על מה

ולא

פירשוהו, עד שפירשה הקצ"ה בעצמו שנאמר [שם, יב] ויאמר ה'

על עזוב את תורמי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו

בה, היינו ולא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה, אמר רב [יהודה אמר רב] יש להקשות הרבה במאמר זה,

ולאבנה הקיצור לא זכרנו. ונראה שהוא יחברך שאל כנאן ב' שאלות, ורמז בשאלה עתה את המירון השייך לשאלה דרך רמז, וצוה

הזכיר שאל"פ כן לא ידעו להגיד המירון, ועל כן אמר מי האיש החכם ויבן את זאת, דהיינו על עיקר השאלה. שנית, ואשר דבר פי

ה' אלו, ר"ל שפי ה' דבר את המירון, ואע"פ כן נראה אס יגידה. והנה ב' השאלות היו, הא' על מה אבדה הארץ, ר"ל דוקא ארץ

האחת עכשיו, והלא כבר עברו על גילוי עריות שפירות דמים ועבודת אלילים ומה נשתנו עכשיו. שנית, על שהמורה אלה מישאל

וצאצדה מהם. ועל כן אמר [שם, יא] נחמה כמדבר מזלי עובר, שהמורה נחמוקנה מישאל כמדבר נחמוקנה מכל עובר. והנה המירון

הוא מרומי נקושה כמו שכתוב אה"כ, אלא שלא ידעו לפרש הדבר עד שפירשה הקצ"ה בעצמו מה שאמר מחלה, והיינו על שהקשה

למה לא נחצרה קודם, לפי שהמורה הייתה מגמת עליהם כדאימא בקוטה [כא, א] תורה מגמת ומלאת מן החטא, אבל אחר שעזבו את

תורמי או נפקדו על מה שכבר לא שמעו בקולי בעצירת גילוי עריות ושפירות דמים ועבודות אלילים שעשו, וזהו שאמר על עזוב את

תורמי ולא שמעו בקולי. ועל השנית דהיינו סילוק המורה, לפי שלא הלכו בה, שהמורה אינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה

[נדרים פ"ג, ב], דהיינו שטוקס בפלפול ומשא ומתן של תורה, כמו שכתוב [מורה כהנים בתקומי פרשתא א, א] על בתקומי תלכו [ויקרא כו, ג]

על מנת שיהיו עמלים בתורה, מה שאין כן באותם שלומדים דברי תורה מתוך עונג ואינם יגיעים בה, אין התורה מתקיימת אצלם,

על כן אמר ולא הלכו בה, ר"ל שלא עסקו בהלכות המורה דרך משא ומתן של פלפול המתייחס להליכה כמו שכתבתי. וזהו שלא ברכו

בחורה מחלה, כי הנדרה היא לעסוק בדברי תורה דרך עורר דוקא. ומירון זה הוא מרומי במה שאמר הקצ"ה בשאלה נחמה כמדבר

מזלי עובר, הך מזלי עובר הוא מירון על קושיא נחמה כמדבר, דמשום הכי נחמה המורה כמדבר לפי שהיא מזלי עובר, ר"ל שלא

עסקו בה דרך משא ומתן כמו שכתבתי. נמצא שבקושיא נוכח המירון, ולא ידע שום א' עד שעשה הקצ"ה פירוש על דברי עצמו. ועל

כן אמר בעל המאמר ולא פירשוהו, לא לשון ולא השיבוהו, אלא לשון פירוש, שלא ידע שום א' פירוש הדברים שיאלו ממנו יחברך.

וזהו דרך נכון במאמר זה, ונמשך ממנו שיעקר מעלת עוסקים בחורה דוקא דרך עורר ויגיעה, ולא זה כוונת בנדרה לעסוק בדברי

תורה. הבאמי דברים אלו לכאן אע"פ שאין ענין לחבור זה, מכל מקום נראה לי שהוא פירוש נכון וקרוי לפשוטו במאמר שהביא

הטור: (ב) הכותב בדברי תורה. לא ידעתי מקור לזה מאין למדו הר"ד אבודרהם [עמוד לב] שנבא ב"י [ד"ה כתב הר"ד דוד], והלא

פסק [בסעיף שאלתי זה] דלא מזכיר בהרדור, מטעם דלאו כדכידור דמי כמו שכתב ב"י בסוף סימן זה [ד"ה כתב האגור], ובכתיבה

חיצות מפיו בשעת כתיבה, מכל מקום בשביל זה אין לברך כיון שאינו ודאי. [א] ותו קשה לי, דהא לגבי עדות מזינו [יבמות לא, ב] גיטין

עא, [א] מפייהם ולא מפי כתבם, וכיון דגלי לן קרא דכתיבה לאו כדכידור האין נברך עליה, וז"ע. ולענין מעשה ראו לכל כותב בדברי

תורה שיוציא דודאי מפיו קלם חיצות [א] להנלל מתוך ברכה לבטלה, [א] אלא שגלאו הכי י"ל כיון שאומר יברךך אחר ברכת המורה

הי כלומר דברי תורה. ונראה לי דהך כותב בדברי תורה היינו שכותב או מעתיק ומכוון ללמוד, או שפיר מברך, אבל סופר שמעתיק

ספר וכוונתו לעשות פעולה להריות ממנו, אין לו לברך מחלה, וכן יש ללמוד מדברי אבודרהם עצמו שסיים בלשון זה רק שלא יאה

כותב דברי רשות, משמע דהכי קאמר אף שיכתוב איו פסוקים בלגמא שלומים וכיוצא בזה לא יברך, וא"כ הוא הדין נמי שמעתיק

למוד הוה כדברי רשות, כן נראה לי: (ג) המחבר. דהרדור לאו כדכידור דמי, ומטעם זה מותר לבעל קרי להרהר בקריאת שמע.

ערך פ"ח פ"ה היריק"ש

מז שפי א [ברכת התורה]. נגמלא אמרין שהי מן המורה, ברכות דף כ"א [ע"א]: שפי ב בסוף [א"ת צמוד]. הטור כתב ולמדש ונראה לי שהפוסקים לא כתבו
מדרש דכנלל תלמוד הוא ועיין סימן ז':

הגהות רעק"א

מז א. (א) [פ"י פ"ק] ותו קשה לי דהא גבי עדות. עיין משניות מות יאיר
סימן ט"ז וסימן קצ"ד, ובמשניות שם יעקב סימן מ"ט, ובמשניות שבות
יעקב סוף ב' סימן קצ"ב:

ביאור הגר"א

מז [א] [נפיש] ד. המחבר בור. דקיימא לן דלאו כדכידור דמי, כמו שכתבו
תוספות [וכרית] [כ"ב] [נ"ב], ד"ה ורוב חסדא, וכמו שכתוב בשבת ק"ב
א. וזה מותר [למה שכתוב בסעיף ג' הכותב בור], וכן הקשה הט"ז [סיף ב']

[ב] [והנה] והוא הדין בור. ממה שכתוב בעבודה זרה מ"ד ב' תנא כשיצא בור,
ועיין תוספות שם ב"ה תנא בור פירש רשב"ם בור ואומר ר"י בור. וכן כתב ה"ן [עבודה זרה יט, ב ד"ה תנא] בשם יש מפרישים, אלא שכתב לא משום איבה,

אלא שבבית האמצעי הרהור מותר, וכל שאינו אומר טעמו של דבר הוי כהרהור, ולכן בכל מקום שמוחר להרהר גם זה מותר. וכמו שכתוב לקמן סימן פ"ד
בהג"ה וסוף סימן פ"ה [נפיש ב] בהג"ה. אבל כל זה צריך עיון, דכאן מברך על המצוה, וכי ליכא מצוה בהרהור, והלא נאמר [ירושע א, ח] והגית בו בור, ר"ל
בלב כמו שכתוב [נהלים יט, טו] והגית לבי, וכל שכן לפסוק דין בור, והלא למקרא צריך לברך, וכן כשקורא בתורה בציבור:

תשובות רבי

פסקים סימן כט

עקיבא איגר

קעז

דברים שזלז עיי"ש, וכיון שכן, גזי ספירת עומר דתקנו חז"ל לזרך על ספירת עומר ממילא נשמע דלרין להוציא בשפתיו מנין הספירה, דל"כ הוי דברים שזלז ואין ראוי לזרך, ואי תקשה לדברינו לא יתכן מ"ש חוס' צפ' המדיר (דף ע"ב) וזמנחות (דף ס"ה ע"ב ד"ה וספרת וכו') להקשות הא דלא מזכרים על ספירת נדה וזהו כמו על ס"ע עיי"ש, ולפי"מ שכתבתי לא מקשין מידי דשאני ספירת זבה ונדה שאין מהלך להוציא משפה ולחוך ולהכי אין ראוי לזרך כנ"ל, י"ל דזהו גופא קושיתם, דהו"ל לחז"ל לתקן שרין להוציא משפה ולחוך ולזרך כמו בס"ע.

י' מיהו לפימ"ש הר"ן והוצא בט"ז א"ח (סי' תפ"ט) דרבנן גמירי להו דהאי וספרת גזי עומר דלרין לספור המנין משא"כ בשאר ספירות כגון גזי יוצל דכתיב וספרת לך, וכן בזה כתיב וספרת ליחא לקושיית חוס' ושפיר י"ל כמ"ש דמ"ה לא תקנו זכרה גזי זבה משום דגמירי להו הכי גזי ספירת יוצל דל"כ לספור המנין, וא"כ הוי דברים שזלז אך א"כ תיקשה לפימ"ש הר"ן דגמירי להו הכי גזי ספירה דיוצל דל"כ לספור, ולפי הנראה מדברי חוס' דפ' המדיר שכתב צפשיטות דמזכרים על ספירת היוצל א"כ תיקשי לפי האמת לפי דברי הר"ן הוי דברים שזלז ואין ראוי לזרך עליהם.

איברא המעיין בחוס' מנחות (דף ס"ה ע"ב) יראה שכתבו בזה"ל, ושם מנחם על ספירת היוצל וכו', הרי דלא פסיקי להו דמזכרים על ספירת היוצל, וגם לא מנאחי צרמז"ס ה"ל שמיטה ויוצל שהזכיר מזה דמזכרים, ואפשר דה"ט דס"ל כמ"ש הר"ן דגמירי להו דשאר ספירות חוץ מס"ע א"כ להוציא בשפתיו המנין, וא"כ הוי דברים שזלז ואינו ראוי לזרך.

הרי צירנו דאין לחלק ס"ע מדין שזועה וחד דינא אית להו דכתיבה לאו כדיבור דמי, וא"כ צנ"ד כותב צימי הספירה כך וכך לעומר לא ילא י"ח ולרין לחזור ולספור בצרכה.

אמנם העומד לנגדי (ה) שו"ת חוות יאיר שהחמיר לענין שזועה ככתב דהוי שזועה ממש, וראיתו מהא דפסקינן בא"ח (סי' מ"ז) הכותב בדברי תורה רין לזרך, ודאי צנ"ד אין ראוי לחזור לספור בצרכה בשגם כבר חמיהו המגינים מג"א ומגן דוד על הש"ע גופא דאמאי מזכרים על הכתיבה כיון דכתיבה הוי רק הרהור, וכבר יישב צו"ת שז יעקב הנ"ל, ומורף דבריו משום דמ"ע של ת"ת נפקא מקרא דושננתם לבניך ולמדחם את צימכם מש"ה ממועטים הרהור, דבהרהור לא שייך ללמד את בניו, משא"כ כתיבה עדיף בזה מהרהור, דע"י כתיבה יכול ללמד לאחרים והוא בכלל

ביאורים

והצר שאין מברכים א"ש לפי הר"ן הנ"ל. וגם מסתימת הרמב"ם משמע דאין מברכין על ספירת היוצל, וניחא ג"כ לפי הר"ן הנ"ל.

ח. דמ"ע של ת"ת נפקא מקרא דושננתם לבניך וכו' דבהרהור לא שייך ללמד את בניו וכו'. ואף דדברי המחבר שם איירי גם בכותב דברי תורה למצות ת"ת של לימוד בעצמו, ולא במצות ת"ת של לימוד לבנו, מ"מ מקרא דמצות ת"ת ללמד לבנו למדנו הגדר את מצות ת"ת שצריך להיות באופן של מסירה לזולתו, ואף במצות ת"ת של עצמו צריך להיות באופן דדיבור או כתיבה, דצריך להיות גדר אחת למצוה של ושמנתם לבניך והמצוה של ת"ת לעצמו, דפרשה אחת היא, וכיון דמצות ושמנתם לבניך בהכרח במציאות שהוא באופן דמסירה לזולתו (ולא בהרהור) אף כל מצות ת"ת, אף לעצמו, לא סגי בהרהור, וזהו המקור לכל הדין דאין מברכין על ת"ת בהרהור [להסוברים כן], (כך גלענ"ד כוונת השב"עקב).

הערות

(ה) העיר אלמו"ר שליט"א, דכל ראיית החותם יאיר, וגם תמיהה המגינים על השו"ע שם וכן כל דברי השב

דודו אלו. וכפה"ג, שזה הי' גם טענת מחותנו הגאון מוהר"ר ישעי' פיק ז"ל (שישג שם) צד"ה אך מחו' וכו'.

קעה

תשובות רבי

פסקים סימן כמ

עקיבא איגר

ושננתם לבניך עיי"ש, ולפי דברי הש"י אלו ממילא לימא
לדברי חו"י הנ"ל ללמוד נשבע בכתב מהכתב ד"ת
לדריך לדבר, ולא דמי כאוכלא לדגא, דד"ת לא חלי כלל
כדיבור רק דתלי בענין דאפשר לקיים ושננתם לבניך,
וממילא גם כתיבה בכלל, משא"כ לענין שבעה דלכטא
שפתים כתיב.

ובכו כן צנ"ד לענין ס"ע לפ"מ שכתבתי שרין
להוציא בשפתיו, י"ל דכתיבה לא הוי כדיבור.
גם הרא"י הצ' שהציא בשו"ת חו"י דכתיבה כדיבור
מדמיטע הקרא גבי עדות מפייהם ולא מפי כתבם,
משמע דבעלמא כתיבה כדיבור דמי, כזר דחאו בשו"ת
שז יעקב דלאו רא"י היא, דאי לא מיעטיה רחמנא
מפייהם, הו"ל בעדות מהני מפי כתבם משום דעדות
רק גילוי מלתא בעלמא הוא, ומה לנו אם נודע ע"י
ההגדה או ע"י הכתיבה, לכך צריך קרא לאורוי דגוה"כ
הוא דדוקא מפייהם ולא מפ"כ, משא"כ בשאר מילי
לעולם קיימא הסברה דכתיבה לאו כד"ד עכ"ל בעל
שו"ת שז יעקב, וכמו כן כתב הט"ו צאו"ח סי' הנ"ל
להציא ראיה מעדות, דכתיב מפייהם ולא מפ"כ ללמוד
מיניה, דכתיבה לכד"ד עיי"ש.

וביון שכן צנ"ד אם כי מנין הספירה צריך לחזור
ולספור בצרכה, ואף א"ל שיטת ר"ת דס"ל דהא

דמיטע הקרא גבי עדות מפייהם ולא מפ"כ היינו רק
באלמים שאין ראויין להגיד, אבל בעדים שראויים להגיד
מוחרים לשלח עדותן בכתב לצ"ד, דשפיר מקרי מפייהם
מ"מ יש לחלק כנ"ל, דדוקא לענין עדות דגילוי מלתא
בעלמא הוא מש"ה מהני, אבל מ"מ בעלמא לא הוי
כתיבה כדיבור, והדבר ברור כמ"ש צנ"ד שצריך לחזור
ולספור בצרכה, והרמ"י דצריס כהווייתן לפני המסודים
ובתוס' הקרואים צראש כבוד מר חמי הגאון מ' יצחק
יוסף תלומים ומח' הגאון מ' ישעי' פיק והסכימו.
אך מח' הגאון מהור"ר ישעיה פיק נ"י, אם שגם
הוא הסכים לדעתי בעיקר הדין, הערה הוא היכי
דליהו אחשביה לכתיבה, כגון שכיון ללכת ע"י הכתיבה
י"ל דמהני, י"ל צ"ד לציטול שהרי ע"י הכתיבה עשה
מעשה, ונ"מ למי שא"י לדבר עכ"ד.

ואין נראה בעיני, דלפי דבריו תיקשי מנח' דמס'
תרומות חמשה לא יתרומו אלס כו', ואימא בתוס'
מ"מ אמרו אלס לא יתרום מפני שאינו יכול לדבר עיי"ש,
והוצא בתוס' מנחות (דף נ"ה ע"א) ולפי הנ"ל שפיר
יכול לדבר ע"י הכתיבה ולכוון ללכת צוה, א"ו דלא מהני,
והך מתניתין סייעמא לשורש דברינן, דכתיבה לכד"ד.
(¹) אולם מ"ש מח' הגאון נ"י לפקפק בעיקר הדין
שכ' הצ"י דלא נתקן צרכה על דצריס שצלב

ביאורים

כתיבה.

א. ד"ה וכוין שכן וכו', ואף לשיטת ר"ת וכו', בתוס' ב"ב דף מ'
ע"א, דס"ל שבאמת יכול להגיד עדות בכתב דמפיהם ולא מפי
כתבם אינו ממעט אלא אלס שאינו יכול לדבר ואינו ראוי להגיד
בפה, ע"ש. ולכאורה לשיטתו דיכול להגיד עדות בכתב יש ללמוד
מכאן דכתיבה כדיבור. אך יש לחלק, על דרך סברת השב יעקב
הנ"ל, דדוקא לעדות דהעיקר הוא גילוי מה שקרה מהני כתיבה
משא"כ למצוות ראמירה כספיה"ע.

יב. וצ"ד לביטול וכו', וגם י"ל דמבדק על המצוה דכתיבה, דלא
דמי למה שכתב הב"י הנ"ל לענין ביטול חמין דאין מברכים על מצוה
כלב, דשאני כתיבה דמעשה הוא [ועי' לעיל בהערות אות ד']. ונפ"מ
בשעת הצורך למו שא"י לדבר [וכוונתו לכאורה שגם הברכה יעשה
ע"י כתיבה (עי' בדיבור הבא, ואין נראה בעיני וכו')].

הערות

(1) עיין צספר קונטרסי שיעורים לתם' נדריס שיעור ה' מ"ש
על הו' זו.

מ. י"ל דכתיבה לא הוי כדיבור. דאין לדמותו למצות תלמוד תורה
שיש קיום המצוה גם בכתיבה, דשאני התם דאיכא סברא מיוחדת
דאופן דמצות ת"ת הוא באופן דושננתם לבניך, שהוא באופן
דמסירה, וגם כתיבה הוא אופן דמסירה, אבל לא שייך סברא זו
לשאר מצוות כמו ספיה"ע שאינם באופן דושננתם לבניך.

י. וכמו כן כתב המ"ז וכו'. המ"ז סי' מ"ז סק"ב כתב דמהא
דמעמטין גבי עדות מפייהם ולא מפי כתבם יש למילף לעלמא
דכתיבה לאו כדיבור דמי כמו דלא מהני לעדות. וזהו להיפך מ"ש
החיות יאיר הנ"ל להביא רא' מהא דמעמטין גבי עדות מפייהם ולא
מפי כתבם דמשמע דבעלמא כתיבה כדיבור דמי. ולסברת השב
יעקב הנ"ל (במ"ש לדחות דברי החו"י), א"ש דברי המ"ז בקל
וחומר, דמה התם בעדות שמן הסברא ה' צריך להיות פני בכתב
לגילוי מילתא אפ"ה לא מהני כתיבה, כל שכן בעלמא לא ידעי

יעקב, אינם לשיטת הגר"א [או"ח סי' מ"ז סק"ב] דזהרהור
יוצאים מלזו"ת.

קור על דברי
הב"י הנ"ל מהא
דמברכין על
התרומה אף
שנפ"מ
במחשבה

לנר

סוכה פרק ד דף מט:

ערוך

שיח

מי שנותן לעני שיש לו תביעה עלי' זה עושה צדקה ומשפט יחד שמשלם חוב הקב"ה להעני ועל זה נאמר מלוה ד' חונן דל כביכול כאילו משלם בעד הקב"ה מה שיש לעני לתבוע ממנו בדין ובמשפט וזה נקרא עשה צדקה ומשפט ושכרו גדול שממלא העולם חסד וזהו דקאמר יכול כל הבא לקפוץ קופץ דהיינו לכל אחד יזדמנו עניים הגונים שבהם הנתינה צדקה ומשפט יחד לזה קאמר מה יקר חסדך אלקים ואחר שהביא הך דר"ח בר פפא שמפרש לפסוק וחסד ד' וגו' עוד בענין אחר שחסד פירושו חן ולפ"ז יש כאן ב' פירושים לחסד לשון מתחסד לפני משורת הדין ולשון חן לכן הביא בזה דברי ר"א שהקשה ותורת חסד על לשונה דממנ"פ קשה אם הפי' לשון חסד שעושה לפני משורת הדין וכי יש תורה של חסד הלא כל הלמוד הוא חיוב לאדם והגית בו יומם ולילה כתיב ואם הפי' לשון חן וכי יש תורה שאינה של חסד הלא התורה בכל מקום מלא חן ושכל טוב ולזה כפל הקושיא ומשני לחלק בין תורה לשמה לשלא לשמה ומיושב בזה המשך המאמרים:

בגמרא תורה לשמה זו היא תורה של חסד. יש לפרש ע"פ מאמר התנא (אבות פ"ו מ"א) כל העוסק בתורה לשמה אוהב את המקום אוהב את הבריות וזהו תורה של חסד שפירושו אהבה ובוה יש לפרש גם רישא דפסוק פיה פתחה בחכמה דמצאנו בחכמים שאמרו משלים ומילתא דבדיחותא קודם שהתחילו ללמוד להמשיך לב לתורה (עי' שבת ל:) אמנם זה צריך לבד למי שאינו לומד לשמה אבל ללומד לשמה ל"צ זה שאהבת הקב"ה ואהבת התורה מספיק להמשיך לבו לתורה וזהו פי' פתחה בחכמה שיכול לפתוח בתורה מיד וא"צ למשלים ולמלתא דבדיחותא אם תורת חסד שהיא תורה לשמה על לשונה **ולאיכא דאמרי מפרש תורת חסד תורה ללמדה שבוה גומל חסד עם אחרים ע"י תורתו שמלמדה אבל מי שלומד רק לעצמו ואינו רוצה ללמד לאחרים לזה נקרא תורה שאינה של חסד וגם לענין זה יש לפרש רישא דקרא פי' פתחה בחכמה דמי שלומד לעצמו אינו צריך לפתוח פיו אלא יכול ללמוד בשתיקה או בהרהור אבל ללמד לאחרים צריך לפתוח פיו וזהו פי' פתחה כיון שתורת חסד **ללמדה לאחרים על לשונה:****

בגמרא אין שיעור למי. עיין בזבחים (עי' שבת ל:) דנראה דיש פלוגתא דתנאי בזה אי יש שיעור למים או לא:

להיות לו שכר החסד כיון שהעולם מלא מהחסד ת"ל מה יקר חסדך אלקים וסיפא דקרא ובני אדם בצל כנפין יחסיון פי' שרק שמי שחוסה בצל הקב"ה שמתקרב אל הקב"ה ושם בו מבטחו רק זה יכול להנות מהחסד שנתעורר ע"י העושה צדקה ומשפט ושוב אמר כיון דכתיב חסד ד' מלאה הארץ דנשמע דבהעה"ז בלבד החסד כדכתיב הארץ דמשמע העה"ז יכול אך לירא שמים כן ת"ל וחסד ד' מעולם עד עולם על יראיו פי' מהעה"ז על העה"ב שע"י יראת שמים יהיה לו חסד הקב"ה בהעה"ז ובהעה"ב:

בגמרא ואמר ר"א מאי דכתיב פי' פתחה בחכמה. מה שהובאו מאמרים זו דר"א כאן וכסדר זה דוקא וליישוב המשך מאמרים אילו י"ל ע"פ הנ"ל דבתחלה הביא מאמר דר"א דהגיד לך אדם מה טוב דמוכח מזה דמשפט וגמ"ח עדיפי מקרבנות וכנ"ל וה"א דצדקה דלא שוה לגמ"ח לא עדיף מקרבנות לזה בא אידך דר"א דגדול העושה צדקה מכל הקרבנות אכן לפ"ז הי' אפשר לחשוב כיון דגמ"ח וצדקה שניהם שוים בזה דעדיפי מכל הקרבנות א"כ אין להם יתרון זה על זה לכך בא אידך דר"א דגדול גמ"ח מן הצדקה שזה שכרו בעה"ז וזה לעה"ב אמנם יקשה דכי ס"ד שצדקה לא ישולם בעה"ב מי שלא אכל שכרה בעה"ז לזה בא אידך דר"א דודאי ישולם שכרו אבל אין הצדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה וכנ"ל, והנה מזה שמענו דמשפט וצדקה וגמ"ח כל אחד לבדו עדיף מקרבנות וה"א דגם אם עושה שניהם יחד צדקה ומשפט אין להם מעלה יותר, לזה בא אידך דר"א כל העושה צדקה ומשפט הכא נקט שניהם דייקא לומר דאם עושה שניהם יחד ודאי יש להם יתרון בזה דקרבנות אינם רק להמליץ ולכפר בעדו לבד אבל העושה צדקה ומשפט יחד כאילו מלא כל העולם חסד שמכפר בעד הכל. או י"ל אחר שאמר דגמ"ח עדיף מצדקה יכול דגם עדיף מצדקה ומשפט על זה בא המאמר דצדקה ומשפט יחד עדיף מגמ"ח, דגמ"ח אינו רק ליחידים אבל זה גומל חסד עם כל העולם. והנה הענין צדקה ומשפט יש לפרש דיש ב' מיני צדקה יש צדקה שנותן לעני שאין לו תביעה עלי' כמו רוב בני אדם שנותן להם הקב"ה העה"ז מתנת חנם אבל יש עני שיש לו תביעה על הקב"ה כגון שקיים מצות ששכרן בעה"ז או כגון הך דהוצאת שבת וי"ט דקאמר הקב"ה לוו עלי ואני פורע (ביצה טו:) והנה מי שנותן לעני שאין לו תביעה רק שהקב"ה רצה לזונו בחסדו כמו שזן את הכל זה מקרי צדקה לבד אבל